



November\December 1997, 16e jrg nr .152/153

Samenlevingsopbouw

Verslag Vakconferentie '97
The return of a pink elephant

Wie is normaal?

Beheer is
dagelijks de
afwas doen!

Jonge Vakgenoten



- 3: Wie is normaal?, Adriaan van Duinen
- 5: Mensen in achterstandssituaties vormen een tikkende tijdbom, Sije van den Bosch
- 9: Bedrijfsbetrokkenheid: bedrijfseconomisch rendabel en maatschappelijk noodzakelijk, Theo J.A. Hagendoorn
- 12: Start tweede fase op het Loo, Reint Meier
Perspectieven voor buurtbemiddeling, Reint Meier
- 13: Beheer is dagelijks de afwas doen!, Tineke van den Klinkenberg
- 15: Leven in de wijken, verslag van een symposium te Dordrecht
- 17: Decentralisatie: voer voor opbouwwerk?, Adriaan van Duinen
- 21: Samenleven in een wijk: integratie of coëxistentie?, Talja Blokland-Potters
- 24: Goud, bericht uit Utrecht
- 25: Bericht van de uitgever
Vier O's voor de wet Boeten
- 26: Kiosk, Norbert Broenink

Verslag Vakconferentie Opbouwwerk '97
De wijk gedachte, de gedachte wijk
'The return of a pink elephant'

- 31: De wijkgedachte, W.F. Geyl
- 38: Wijkgedachten, Fenny Gerrits
- 41: Territorium-drift, Jan Willem Duyvendak
- 46: Feijenoord revisited, Joyce Hes
- 50: De wijkgedachte in Rotterdam, Herman Meijer
- 54: Integriteit in het opbouwwerk, Mieke Rats
- 58: A pink elephant revisited, Wil van de Leur
- 62: Verslag van Workshop A, Fenny Gerrits
- 63: Verslag van Workshop B, Chris Veldhuysen
- 64: Verslag van Workshop C, Patty Schellekens
- 65: Verslag van Workshop D, Kees Stuurup
- 66: Aanpak 'Ruimte in de Hofjesbuurt',
Winnaar constructie-werkplaats
- 67: Jonge Vakgenoten
- 68: Community Development around the world

In dit (met recht) dubbeldikke nummer vindt u het verslag van de Vakconferentie '97 De wijk gedachte, de gedachte wijk (The return of a pink elephant). Daarnaast vindt u ook een aantal artikelen die speciaal bijeen zijn gezocht om dit conferentie-onderwerp naderbij te brengen.

Er waren overigens maar weinig mensen aanwezig die 'the pink elephant' kenden of ooit hadden gezien. Maar naar verluidt (volgens Cees de Wit) hoort dat zo bij 'pink elephants'.

Wij wensen u veel leesplezier en genoegelijke feestdagen toe!

de redactie

MO/Samenlevingsopbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings-en opbouwwerkpraktijk. Het verschijnt tenminste acht maal per jaar.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Wil van de Leur, Chris Veldhuysen en Kees Stuurup.

Administratieve ondersteuning: Patty Schellekens en John Struiken.

Foto/illustratie omslag: Rinie Boon, Dordrecht

DTP: John Struiken

Omslag en druk: Stimio Meteren.

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 72,50 voor het eerste en f 69,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN:0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag,

Telefoon: 070-380 4431, faxnummer: 070- 380 9973.

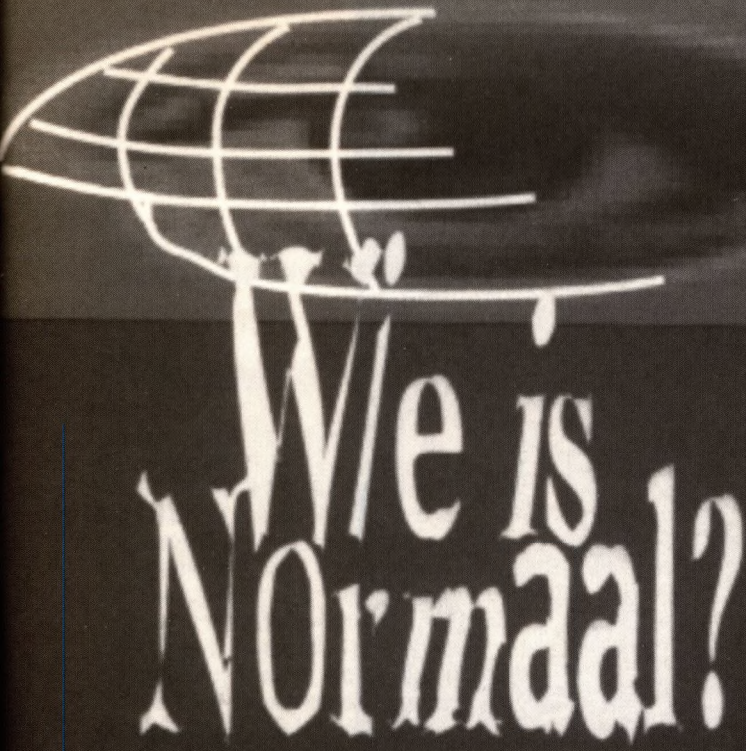
e-mail Internet: lcopbouw@xs4all.nl/

Kopijsluitingsdatum nr.154: 15 januari '98.

(de foto's bij de artikelen over WisselWerk A'dam, MO nr.151, pag.12 en 13, zijn gemaakt door Simone Henken. Waarvan akte!)



Een uitgave van :
het Landelijk Centrum Opbouwwerk



door Adriaan van Duinen, free lance-medewerker
LCO

Het Anti Discriminatie Bureau Twente (ADB) verricht haar activiteiten vanuit een soort kantoortuin. Met behulp van het neutrale grijs gekleurde meubilair uit de zeventiger jaren zijn een aantal werkplekken gecreëerd. De bureaus zijn belegd met kantooraattributen en opgetuigd met telefoons en computers. De grote grijze vergadertafel nodigt uit tot plenaire activiteiten. Als het moet is er op de eerste etage een - gehandicapten onvriendelijke - aparte vergaderruimte beschikbaar. Aan de wand van de accommodatie hangen affiches die aan de activiteiten van de afgelopen periode herinneren: *Wie is normaal?*, *Als racisme wint verliest de sport*, *Te Kust en te K(l)eur, Nooit weer - Nie Wieder*, *Zout & Kohle, Euregio Boulevard 1997*. Opmerkelijk is dat ADB bij de realisering van haar activiteiten steeds meer gebruik maakt van verbale en non-verbale expressievormen. Dat is niet direct af te leiden uit de inrichting.

Kunst in opbouwwerk

"Je moet deelnemers iets laten consumeren dat ze op een speciale manier vertegenwoordigen. Kunstzinnige/expressieve uitingen lenen zich daar uitstekend voor. Wel dienen de vormen steeds naadloos afgestemd te worden op de doelgroepen", stelt Antec Olszanowski, directeur van het Anti Discriminatie Bureau Twente. Daarna haalt hij voorbeelden uit de afgelopen periode aan. Persartikelen ondersteunen zijn verhaal.

"Het Anti Discriminatie Bureau geeft een kalender uit: op Valentijnsdag stil staan bij vriendschap", De Twentse Courant Tubantia (12 februari 1997).

"Voor de Valentijnskalender is bewust een keus gemaakt voor de integratie van verschillende culturen en vriendschap. Zes kunstenaars, drie van hen zijn autochtoon en de andere drie allochtoon, gaven hun visie op het thema vriendschap. Elke kunstenaar heeft zijn eigen gezicht vanuit de eigen achtergrond, en dat mag ook," aldus Tubantia. "We hadden promotiemateriaal voor scholen nodig en Valentijnsdag gaf nogal wat aanknopingspunten. Denk aan vriendschap en begrip," licht Antec Olszanowski toe...

Te kust en te k(l)eur (19 maart 1997)

Op een studiebijeenkomst over geloof en levensovertuiging, afgestemd op de doelgroep kleurrijke jongeren, trad het theaterduo "Turkish Delight" op. Er werd,

op een speelse maar indringende manier, een aantal onderwerpen aan de orde gesteld die je in een inleiding of gespreksgroep niet zo scherp durft te zeggen." Het effect op de discussie er na was duidelijk te merken; de deelnemers haakten met hun voorbeelden meer aan bij de toneelspelers, dan bij de items van de inleiders. Gelukkig kon een gespreksleider voor de nodige diepgang zorgen. De bijeenkomst trok 250 bezoekers, de kosten bedroegen zo'n fl. 6.000,—. Het effect van deze bijeenkomst is niet gemeten. Zeker is dat menig deelnemer geen voorstelling van Turkish Delight in Twente zal overslaan. Laten we maar hopen dat de inmiddels bekende toneelmakers hun programma aan kunnen passen in het teken des tijds.

Euregio Boulevard: kleurrijk festival met zang, dans en toneel (De Twentse Courant Tubantia 11 september 1997).

Euregio Boulevard: Turkse buikdansen en Twents kippenvel (De Twentse Courant Tubantia 15 september 1997)

We krijgen het over Euregio Boulevard 1997, mede een uitvloeisel van het LCO-project "Euregio Multicultureel". In een mobiele muzikentent deed eind september een illuster gezelschap van muzikanten, clowns, jongleurs, dansers, disk jockey's en andere kleurrijke artiesten, een zevental gemeenten uit het grensgebied aan (Almelo, Emsdetten, Enschede, Gronau, Hengelo, Münster en Oldenzaal). Er

speelden zich tijdens de voorbereiding en uitvoering meerdere processen af. Zo kwamen vertegenwoordigers van zelforganisaties van minderheden uit het grensgebied met elkaar in contact. Zij zorgden dat de plaatselijke optredens een plaatselijk karakter kregen. Naast de plaatselijke inhoud en vormgeving werd het initiatief aangevuld met plaatselijke artiesten en kreeg de (mond op mond) reclame aandacht. Het een en ander werden geprikkeld. De 7000 bezoekers waren dan ook uit gemêleerde bevolkingsgroepen afkomstig. De kosten bedroegen fl. 80.000,—. Het voornemen is de activiteit de komende jaren te prolongeren. De contacten tussen multiculturele groepen in het grensgebied krijgen hiermee een vervolg. Mooi meegenomen in een grensgebied, waar bij het openstellen van de grenzen juist deze groepen in de verdrukking komen.

Spelen met contrast van Zout & Kohle (de Twentse Courant Tubantia 5 juni 1997). Brückenschlag zwischen Schwarz und Weiss (Westfälische Nachrichten 23 september 1997).

Eveneens in september maar ook een groot gedeelte in oktober werd het project "Zout & Kohle" opgezet. Vijftien geselecteerde kunstenaars uit het Duits-Nederlandse grensgebied hadden hun inbreng in het project dat zich in twee Nederlandse en een Duitse stad afspeelde. "De materiaalkeuze staat vast, maar



de uitvoering is vrij" vermeldt Tubantia op 5 juli 1997 en gaat verder: "De combinatie van het witte zilt uit de Twentse bodem en het zwarte goed uit Duitsland staan volgens de initiatiefnemers al zo bol van symboliek dat de deelnemers geen nadere taak omschrijving nodig hebben".

De tentoonstelling kreeg in de pers veel aandacht. Tot de tweede week in oktober werden er 6000 bezoekers geteld. Hier bedroegen de kosten fl. 60.000,—. Met Antec Olszanowski ga ik op de effecten in. "De tentoonstelling trok de groep die meestal geïnteresseerd is in dit soort zaken. Een elitaire groep vooral bestaande uit kunstminnaars, kunstenaars, onderwijzend personeel, welzijnswerkers en ambtenaren bezochten de projecten. Dat hoeft niet slecht te zijn. Het zijn immers vertegenwoordigers uit deze groepen die er mee verder werken", aldus Antec Olszanowski.

Vast staat dat vormen van expressie een nieuwe maar ook eigentijdse inbreng in opbouwwerkprocessen kunnen hebben. Bij uiteenlopende projecten kunnen hier-

mee verschillende publieksgroepen direct worden betrokken. Het kan niet anders dan dat deze groepen in hun eigen omgeving napraten over hun ervaringen. Zo wordt aan trends in een samenleving vorm gegeven.

Om activiteiten echter succesvol te maken is een follow up noodzakelijk. Hierin is nog niet concreet voorzien. Voor de genoemde kunstzinnige activiteiten was in de eerste tien maanden van 1997 zo'n fl. 150.000,— beschikbaar. Dit exclusief, de door het ADB en samenwerkende instellingen, geïnvesteerde mensekracht. Het bedrag was door eenmalige subsidies bijeen gesprokkeld. Voor vervolgactiviteiten op tenminste eenzelfde niveau zijn weer de nodige financiële middelen vereist. Daar worden nu maatregelen voor genomen. Gezocht wordt naar nieuwe harde aanknopingspunten. De Vrede van Münster bijvoorbeeld waarmee ons landje in 1998 op de kop af 350 jaar geleden het nodige mee te doen had.

Wat de effecten van deze aanpak op langere termijn zullen zijn kan Antec

Olszanowski moeilijk aangeven. Toch wil ik daar juist meer van weten. Immers met deze invalshoek kun je op een andere manier iets in beweging zetten. Ook de voor welzijnswerk relatief hoge investeringen leidt naar deze vraag. "Waar we op mikken is om naar aanleiding van de activiteiten er op kleinere schaal mee door te werken zoals gespreksgroepen, themabijeenkomsten voor specifieke doelgroepen," verduidelijkt hij. Met "Te Kust en te K(l)eur" en "Euregioboulevard" zijn daar vorderingen mee gemaakt. Dat vereist een samenwerking tussen instellingen op provinciaal en plaatselijk niveau.

Ook moet iets wat je op de "Bühne" zet professioneel zijn. Dat is best moeilijk want het vraagt een andere inbreng dan die van welzijnswerkers. Verbale expressie activiteiten dragen een vrij autoritair karakter. Het zijn enkele mensen die de beslissingen nemen. Nee, dat is in onze sector nog lang niet altijd gebruikelijk. Het zou aardig zijn een eigen productie-bureau voor de expressieve inbreng in activiteiten te hebben. We zijn in Twente aan het onderzoeken of dat er in zit. Expressie op basis van tradities van personen en groepen uit de multiculturele samenleving, ten behoeve van de ontwikkeling van deze samenleving". Terwijl hij dit vaststelt kijkt hij naar de affiches op het kantoor: Wie is normaal?, Als racisme wint verliest de sport, Te Kust en te K(l)eur, Nooit weer - Nie Wieder, Zout & Kohle, Euregio Boulevard 1997. Een kalender 1998 is al in voorbereiding....



Het theaterduo "Turkish Delight"

door Sije van den Bosch, free-lance journalist, Leeuwarden

Vlaamse welzijnswerkers oriënteren zich in Friesland

'Net klieme'. Dat was een van de (weinige) Friese kreten die oud-commissaris Hans Wiegel graag gebruikte. In het woordenboek Fries-Nederlands wordt 'klieme' omschreven als: temen, zeuren en klagen. Strekking van Wiegels betoog was steevast dat Friesland en Noord-Nederland er niet verstandig aan doen zichzelf voortdurend te bestempelen als achtergebleven en zielig. Veel beter is het dat een regio de aandacht vestigt op haar sterke punten.

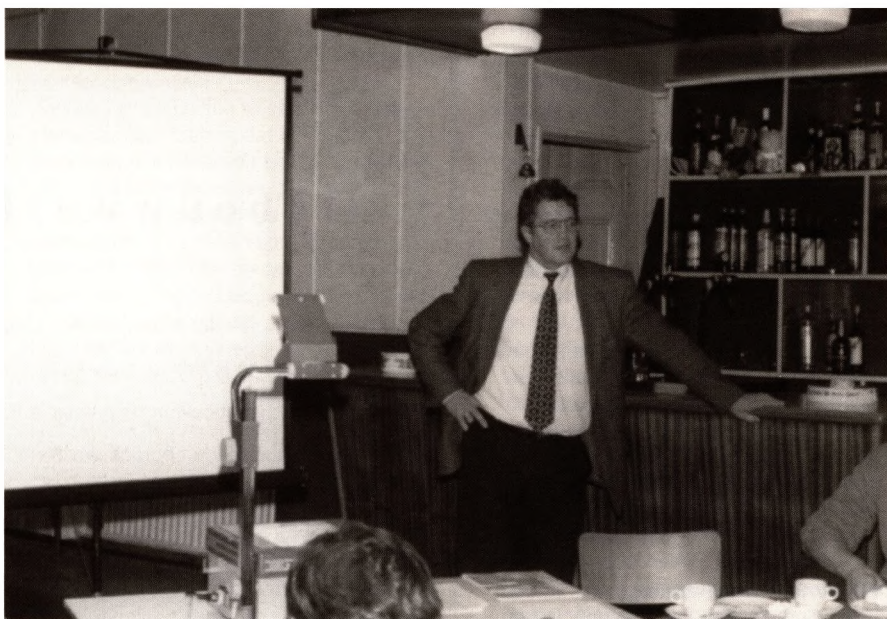


Op stobalen in de schuur luisteren naar de toelichting van Teake Hoekema, voorzitter van de Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, Achtkarspelen

Mensen in achterstandssituaties vormen een tikkende tijdbom

Ook het opbouwwerk, en in ruimere zin het welzijnswerk, moet niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats praten over knelpunten en problemen. Dat was een van de conclusies die zich opdrong tijdens een discussie tussen Friese en Vlaamse welzijnswerkers op donderdag 23 oktober in Weidum. Illustratief was de mededeling van Jenze Fokkema (Feriening Lytse Doarpen/Vereniging Kleine Dorpen) dat zijn organisatie onlangs heeft besloten tot een andere strategie. In plaats van steeds te wijzen op (dreigende) achterstelling hanteert de FLD nu consequent de slogan: het Friese platteland leeft.

Uit Vlaanderen klonk een geluid van herkenning. Piet Quataert van het Streekplatform Meetjesland meldde dat zijn organisatie heel lang niet echt serieus is genomen. Een jaar of tien geleden is daar verbetering in gekomen, naar zijn idee door het besluit de nadruk te leggen op de positieve kenmerken van het gebied: het is aantrekkelijk voor toeristen en de resultaten van goed landschapsbeheer worden zichtbaar. Pas na die omslag konden opbouwwerkers met kans op succes aandacht vragen voor (groepen) mensen die in een achterstandssituatie verkeren. Die taak blijft volgens deze Vlaming van het grootste belang: "Geen enkel gebied kan het zich permitteren die tijdbom uit het oog te verliezen. Hij tikt door en op een gegeven ogenblik zal hij ontploffen."



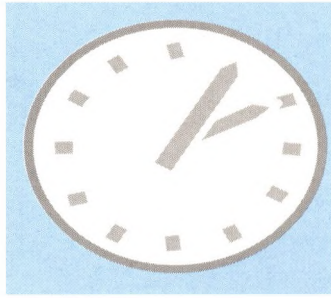
Directeur Piet Veelinga van de St.Doarpen en Bedriuw legt uit hoe het ondernemen in kleine dorpen wordt gestimuleerd

Het door LCO-Zwolle, samen met VTA-Allardsoog-Hunneshans te Bakkeveen, georganiseerde werkbezoek van de zestien m/v sterke Vlaamse delegatie stond in het teken van het kennis maken met en het uitwisselen van ervaringen over het opbouwwerk op het platteland in Vlaanderen en Friesland. Daarbij ging het vooral om bovenlokale leefbaarheidsvraagstukken. Nadat de gasten nog op de dag van aankomst kennis hadden gemaakt met het gebiedsgericht project

Waardevol Cultuurlandschap Zuidwest-Friesland (WCL), was er 's avonds de gelegenheid voor een eerste professionele gedachtenwisseling.

Provinciaal beleid

Klaas Bijleveld, provinciaal ambtenaar plattelandsbeleid in Friesland, vertelde in kort bestek wat er de afgelopen twintig jaar in Friesland is gebeurd. Hij hing zijn verhaal op aan de datum 14 oktober 1978. In Leeuwarden maakten toen met



een grote protestoptocht vele honderden vertegenwoordigers van de dorpen - Friesland telt anno 1997 een kleine 350 plaatsen met minder dan 1500 inwoners - tegen het voornemen van de provincie de voorzieningen te concentreren in de grotere kernen.

In het streekplan dat enkele jaren later werd vastgesteld, is die concentratiegedachte niet doorgezet. In plaats daarvan koos het provinciaal bestuur voor het versterken van de hoofdstad Leeuwarden en de kleinere dorpen. Er kwam een ondersteuningsbeleid voor kleine dorpen dat erop gericht was in een zestal grote gebieden (circa twintig dorpen) de neergaande spiraal om te buigen.

Tot 1994 heeft dat beleid stand gehouden, volgens Bijleveld tot tevredenheid van alle partijen: de verenigingen voor dorpsbelangen, de gemeenten en ook de provincie. Drie jaar geleden kwam er een regionale impuls in het beleid, sinds 1996 wordt er gesproken van plattelandsbeleid. Enkele nieuwe elementen of kenmerken daarvan:

- * de malaise-benadering is ingewisseld voor het accentueren van sterke punten;
- * behalve voor economie en werkgelegenheid is er ook aandacht voor natuur, recreatie en toerisme;
- * gekozen is voor een gebiedsgerichte aanpak;
- * nationale en supranationale overheden werken mee.

Nadat ook het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij zich drie jaar geleden 'bekeerde' tot plattelandsvernieuwing, is er volgens Bijleveld veel veranderd. Illustratief noemde hij het grote aantal congressen, conferenties en seminars over dat thema. Zijn conclusie: "Het platteland is in the picture."

Opbouwwerk wegbezuinigd

Consulent George van Diepen van het Steunpunt Welzijn Fryslân (SWF) had in Weidum, gelegen op luttele kilometers van het Mak-dorp Jorwerd, geen vrolijk verhaal te vertellen. In negen van de eenendertig Friese gemeenten kent men geen professioneel welzijnswerk meer. Een recent onderzoek door studenten van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden heeft uitgewezen dat het opbouwwerk als specifieke werksoort door de bezuinigingen van tien jaar geleden nauwelijks nog bestaat. Voor zover nog aanwezig is het ingebed in het sociaal cultureel werk. Die sector houdt zich



Consulent George van Diepen van de Steunfunctie Welzijn Fryslân geeft een overzicht van het Friese opbouwwerk

Opbouwwerk in Friesland, een

In dit onderzoek dat is verricht in opdracht van het LCO en het Steunpunt Welzijn Fryslân is een inventarisatie gemaakt van het opbouwwerk en samenlevingsopbouw in de provincie Friesland. Aan de hand van deze inventarisatie wil de opdrachtgever een betere kijk verkrijgen op de thema's en doelgroepen waarop het opbouwwerk in de verschillende gemeenten van Fryslân zich richt. Het LCO en SWF krijgen middels dit verslag een helder beeld van de gebieden en kansen waar opbouwwerk zich mee bezig zou kunnen houden.

**Een exemplaar van dit onderzoek kunt u opvragen bij:
Henk Rozema, LCO-Zwolle,
Postbus 1004,
8001 BA Zwolle. Telefoon: 038-4232112.**



Opbouwwerker Folkert Bouma van St. de Ploeg (2e van rechts) over de aanpak van het opbouwwerk in Nije Beets

Inventarisatie

hooguit marginaal bezig met de leefbaarheidsproblematiek.

Zonder zijn verbazing te verbergen constateerde Van Diepen dat het opbouwwerk ineens weer op de politieke agenda staat. Op landelijk niveau pleit zelfs de VVD voor opbouwwerkers die moeten zorgen voor integratie van migranten. Ook op gemeentelijk niveau zijn de pleidooien voor (meer) opbouwwerkers weer te horen. Genoemde NHL-enquête heeft aangetoond dat de welzijnsinstellingen graag aan de slag willen met het thema leefbaarheid. Feit is echter dat zij daar niet (meer) de mensen en het geld voor hebben.

De decentralisatie van het welzijnswerk die in Nederland een kleine tien jaar geleden is doorgevoerd, heeft tot gevolg gehad dat in principe iedere gemeente haar eigen weg is ingeslagen. De lappendeken die vervolgens tot stand is gekomen, belemmert nu de samenwerking. In antwoord op een vraag van Vlaamse zijde noemde Bijleveld tijdens de nabespreking het openbaar vervoer als voorbeeld van een sector die vraagt om een bovengemeentelijke benadering. Hij maakte gewag van het feit dat binnen verschillende regionale projecten behoefte is aan mensen die de filosofie en de methodieken van het opbouwwerk kennen. Bij tijd en wijle treedt de projectleiding in de plaats van de wegbezuinigde opbouwwerkers.

Ook in Vlaanderen kent men het verschijnsel dat het opbouwwerk in handen dreigt te komen van mensen die deze werksoort niet van binnenuit kennen. Dat gevaar doet zich met name voor, nu de provincies bezig zijn met het lanceren van gebiedsgericht beleid. Die gebieden hebben een omvang van ten minste 100.000 inwoners. Luc Joos van Streekontwikkeling Meetjesland voorzag grote problemen. De provinciale ambtenaren die zich met dit nieuwe beleid bezighouden, kunnen niet terugvallen op lokale netwerken. Die laten zich niet van de ene dag op de andere vormen. "Het duurt jaren voor je het vertrouwen van de plaatselijke bevolking hebt gewonnen," aldus deze opbouwwerker. "Zonder een goede lokale inworteling krijg je geen gebiedsgericht beleid. Daarvoor zal men gebruik moeten maken van de ervaring en de netwerken van het lokale opbouwwerk."

Bottom-up werken

Tom Vellinga, coördinator van de stichting Samenwerking Dorpshuizen Friesland (SDF), toonde zich achteraf gelukkig met het feit dat hij in de jaren tachtig gewerkt heeft binnen het ondersteuningsbeleid kleine dorpen. Het succes daarvan is volgens hem eenvoudig te verklaren: "Wij lieten de mensen zelf aangeven wat zij als een probleem ervoeren. Als eenzelfde thema op verschillende plaatsen werd genoemd, ontstond er automatisch iets



Teake Hoeksma (midden op klompen) ontvangt het gezelschap op zijn melkveehouderij bedrijf en zet de plannen van de vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Achtkarspelen uiteen



Dorpswandeling in Raerd

als een gebiedsgericht beleid. Nu stelt men al van tevoren vast wat de problemen zijn. Voor mij is dat niet bottom-up werken. Als wij dat begrip serieus nemen, moeten de mensen de gelegenheid krijgen zelf aan te geven wat er moet gebeuren om de leefbaarheid te verbeteren.”

Henk Rozema van het Landelijk Centrum Opbouwwerk (vestiging Zwolle) achtte de werkmethode van het opbouwwerk bruikbaar binnen het plattelandsbeleid. Tegelijkertijd stelde hij vast dat de overheid niet het geld beschikbaar stelt om de bijbehorende processen op gang te brengen: “Als men echt bottom-up wil

werken, zal dat ook gefaciliteerd moeten worden.”

Toekomst

Van Vlaamse zijde klonk sterke twijfel door in de constatering dat het opbouwwerk zijn methodiek ‘verkoopt’: “Anderen gaan zich opbouwwerker noemen, maar hoe lang overleeft onze methodiek dat.” Ongerustheid was ook te proeven in een opmerking van Johannes Spijksma, betrokken bij het pilot-leefbaarheidsproject Sels! in Achtkarspelen. Die Friese gemeente heeft naar zijn oordeel een mooie omvang voor zo'n project. Een recente studieconferentie in Berlijn echter had hem duidelijk gemaakt dat er op Europees niveau veel grootschaliger wordt gedacht. Dat is volgens hem nadelig voor het opbouwwerk. Hij waarschuwde verder tegen de tendens dat het (resterende) opbouwwerk in Friesland wordt overgenomen door gemeente-ambtenaren: “Die willen de regiefunctie.”



Bedrijfsbetrokkenheid:

bedrijfseconomisch rendabel en maatschappelijk noodzakelijk

door Theo J.A. Hagendoorn, ministerie van BiZa

In veel gevallen lopen de belangen van bedrijven en hun omgeving of de wijk parallel. Door bij te dragen aan de verbetering van de leefbaarheid van hun omgeving dragen ze indirect ook bij aan de versterking van de economische basis van het bedrijf. Dit gegeven maakt een samenwerking tussen bedrijf en omgeving zinvol en rendabel. Binnen de beleidsmatige en maatschappelijke context waarbinnen bedrijfsbetrokkenheid zich afspeelt wordt in dit artikel beschreven welke verschijningsvormen van bedrijfsbetrokkenheid zijn te onderkennen.

Bedrijfsbetrokkenheid is een vrij nieuw begrip in Nederland. Het woord is ontstaan als werkbegrip in het kader van een onderzoek naar de vraag hoe ondernemers effectief betrokken kunnen worden bij de ontwikkeling en het beheer van hun omgeving en zo een bijdrage kunnen leveren aan de aanpak van maatschappelijke problemen. (1) De betrokkenheid van bedrijven bij hun omgeving heeft echter een veel langere geschiedenis en gaat in Nederland terug tot de tweede helft van de 19e eeuw. Voorbeelden daarvan zien we in de textielindustrie in Twente, Philips in Eindhoven, de Gistfabriek in Delft, de havenbaronnen in Rotterdam, etc. Naast de persoonlijke overtuiging van deze industriëlen speelde ook toen "verlicht eigenbelang" een rol. Deze betrokkenheid was onder andere gericht op: huisvesting, ziekenkas, onderwijs, sport, ondersteuning van kerkelijke verbanden. Steeds werd aangevoerd dat een gezond en opgeleid mens meer presteert dan een gebrekkige en ook werd gewezen op de opdracht die men voelde vanuit de beleden geloofsovertuiging.

Bij de uitbouw van de verzorgingsstaat, werd het particulier initiatief op veel terreinen verdrongen. Ondernemend Nederland ontwikkelde het standpunt dat maatschappelijke verantwoordelijkheid van bedrijven werd afgedwongen door hoge sociale en fiscale lasten. In de jaren tachtig drong het besef door dat de overheid de verzorgingsstaat niet meer kon blijven garanderen en zeker niet alleen in stand kon houden. Medewerking van het bedrijfsleven was vereist. Maar dat was niet zonder meer bereid om nieuwe verantwoordelijkheden op zich te nemen. In de jaren zeventig en tachtig zijn de even-

wichten in de maatschappij tussen bedrijfsleven en samenleving verstoord. Steeds meer mensen vielen buiten de economische boot door verlies van werk, beperkingen in de sociale zekerheid en afnemende bemoeienis van de overheid met de samenleving. Nieuwe evenwichten moeten worden gevonden tussen verantwoordelijkheden van individuen, ondernemers en overheden, inclusief maatschappelijk middenveld (gesubsidieerde sectoren als onderwijs, gezondheidszorg, huisvesting, etc.). In het Grote Stedenbeleid (GSB) raken alle overheden overtuigd van nut en noodzaak van bedrijfsbetrokkenheid en

Hoe kunnen ondernemers effectief betrokken worden bij de ontwikkeling en het beheer van hun omgeving

worden nieuwe samenwerkingsvormen tussen publieke en private sector gezocht, met name ter versterking van de positie van de wijk. De aandacht voor samenlevingsopbouw groeit weer, maar is nu vooral gericht op nieuwe werkgelegenheid in de wijk.

Naast bedrijfsbetrokkenheid worden andere begrippen gebruikt die een vergelijkbare betekenis krijgen toegedicht. *Maatschappelijk (verantwoord) ondernemen* heeft een vergelijkbare invalshoek als *bedrijfsbetrokkenheid*. Toch lijkt mij dit begrip breder toe. Zo wordt maatschappelijk verantwoord ondernemen vaak geïnterpreteerd als ondernemen met het oog op een duurzame ontwikkeling. Daarbinnen krijgt het milieu een sterk accent. Thans wordt duurzame ontwikkeling ook gebruikt in relatie tot de stedelijke samenleving. Hier komen milieu en sociale omgeving samen. Een voorbeeld hiervan vinden we bij een bedrijf als McDonalds. Dat voert niet alleen een bewust personeelsbeleid met

als doelstelling het personeel een afspiegeling te laten zijn van de bewoners van de omgeving, maar is met het aankoopbeleid ook zeer bewust milieubeschermend bezig. Zo worden alleen nog aardappelen ingekocht die milieuvriendelijk zijn geteeld en worden contracten afgesloten met leveranciers waarin bepaald wordt dat de grondstoffen vrij van bestrijdingsmiddelen en kunstmatige toevoegingen zijn. Andere bedrijven zoeken bewust, nog voor dat dat ook bedrijfsmatig rendement oplevert, naar mogelijkheden om verspilling in het productieproces tegen te gaan.

In die gevallen kan wel gesproken worden van maatschappelijk verantwoord ondernemen, maar hoeft geen sprake te zijn van betrokkenheid met de samenleving in de omgeving van het bedrijf. Maatschappelijk ondernemen wordt door het NIZW gehanteerd voor activiteiten die beogen bij het bestaande bedrijfsleven nieuwe banen te vinden voor langdurig werklozen. Bedrijfsbetrokkenheid wordt ook in samenhang gebracht met "publiek-private samenwerking". Ook dit is breder dan bedrijfsbetrokkenheid, omdat hier ook samenwerking wordt verstaan op basis van louter zakelijke belangen.

Wat is bedrijfsbetrokkenheid

Bedrijfsbetrokkenheid is een tweezijdig begrip. Enerzijds wijst het op de betrokkenheid van bedrijven bij hun maatschappelijke omgeving of wijk, anderzijds wordt ook de betrokkenheid van de wijk bij het bedrijf aangeduid. Daarmee worden de onderlinge belangen tussen bedrijf en omgeving weergegeven. Die omgeving bestaat uit andere bedrijven, bewoners, overheid en maatschappelijke, dienstverlenende organisaties. Het bedrijf haalt "productiefactoren" (werknemers, bedrijfsmiddelen, uitrustingen, diensten, etc.) uit de omgeving, terwijl de omgeving werk, inkomen en opdrachten haalt uit het bedrijf.

Een goede relatie tussen bedrijf en omgeving heeft duidelijk positieve invloed op de bedrijfsresultaten en op de kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Bedrijfsbetrokkenheid is dus welbegrepen eigenbelang van bedrijven en samenleving, gericht op wederzijds profijt. In de praktijk betekent de relatie tussen bedrijf en overheid een belangrijk startpunt voor de verdere ontwikkeling van bedrijfsbetrokkenheid mede ten behoeve van sociale cohesiebevordering. Bij bedrijfsbetrokkenheid wordt een samenhang tus-

sen de belangen van een bedrijf en van de omgeving onderkend. Daarbij moet onderscheid worden gemaakt tussen de belangen van de ondernemer en van de onderneming. De ondernemer kan naast rationele economische argumenten ook andere argumenten hebben om bedrijfsbetrokken gedrag aan de dag te leggen. Die kunnen zijn ontleend aan zijn overtuiging, aan zijn positie in de samenleving, of aan eerdere persoonlijke ervaringen. Hij kan filantropische motieven hebben om 'betrokken' te ondernemen. Maar als hij vanuit zijn onderneming filantropie gaat bedrijven, dan kan dat op langere termijn nadelig voor de onderneming uitwerken. Bedrijven kunnen niet blijvend aan liefdadigheid doen. De ondernemer zal dus zijn zakelijke en persoonlijke motieven uit elkaar moeten halen en bepalen welke acties hij als persoon wil ondersteunen en welke activiteiten hij als ondernemer zakelijk wil ondernemen. De onderneming heeft vooral zakelijke argumenten om betrokkenheid bij de wijk te tonen. Die zullen van bedrijf tot bedrijf verschillen. Uiteindelijk zal elke activiteit direct of indirect rendement moeten opleveren. Op hoelang de inverdiendtijd wordt gesteld, hangt af van de financiële situatie van de onderneming en van de rechtsvorm. Een bedrijf zonder aandeelhouders of niet beursgenoteerd kan zich wat langer een submaximaal, maar markttechnisch voldoende rendement veroorloven dan een bedrijf met beursnotering, waarbij de aandeelhouders het management bij te laag rendement kunnen afstraffen. Dit hoeft niet te betekenen dat ondernemingen in alle gevallen filantropische motieven uitsluiten. Bijvoorbeeld de initiatieven vanuit het personeel zullen in het algemeen van meer persoonlijke aard zijn om de onderneming uit te dagen tot bedrijfsbetrokkenheid. In dit verband komt het regelmatig voor dat ondernemingen een actie van het personeel om de nood in Bosnië of van straatkinderen in Brazilië, ondersteunen door een percentage aan de opbrengst van de personeelsactie toe te voegen. De onderneming zal daarmee echter vooral op zakelijke gronden in zee gaan door te wijzen op het effect van deze actie op het imago van het bedrijf. In andere gevallen zal deelname worden afgewezen op grond van het ontbreken van een relatie tussen de voorgestelde actie en het strategisch belang van de onderneming, al dan niet onder verwijzing naar de persoonlijke verantwoorde-

lijkheden van de individuele medewerkers. Acties van het personeel die betrekking hebben op de eigen woon- en leefomgeving, of op de veiligheid rondom de vestiging zullen eerder worden ondersteund dan de wat meer exotische acties, gericht op leniging van noden verder weg. Daarbij kan wel de aard van de actie verder weg komen te liggen van de kernactiviteit van de onderneming, al zal de relatie met personeelsbeleid en -beheer steeds een belangrijke rol spelen. We zien ook het omgekeerde gebeuren. Normaal gevonden activiteiten van de onderneming worden verkocht als uitingsvorm van bedrijfsbetrokkenheid. Zo noemen grote ondernemingen vaak het bieden van stageplaatsen aan leerlingen van het beroepsonderwijs als voorbeeld van betrokken gedrag. Het directe eigen

Bedrijfsbetrokkenheid is een continuüm

belang van de onderneming en de geringe relaties met de omgeving maken dat we hier toch niet van bedrijfsbetrokkenheid mogen spreken. Bedrijfsbetrokkenheid vatten we op als een "continuüm" met aan het ene uiteinde de directe bijdrage aan het bedrijfsresultaat en aan het andere uiteinde geen enkele bijdrage aan het bedrijfsresultaat. Beogen de inspanningen van een bedrijf direct bij te dragen tot het bedrijfsresultaat, ook al zijn die gericht op positieve ontwikkelingen in de wijk, dan kan niet worden gesproken van bedrijfsbetrokkenheid. Dragen deze inspanningen op geen enkele wijze bij aan de doelstellingen van dat bedrijf, dan kan niet meer van bedrijfsbetrokkenheid gesproken worden.

Vormen van bedrijfsbetrokkenheid

Vormen van bedrijfsbetrokkenheid zijn:

- * sponsoring;
- * aannemen van kansarmen op de arbeidsmarkt; (bv. RABO, Rotterdam; REMI Glasgraveerbedrijf, Delfshaven; Caldic Chemie.)

- * meewerken aan bewonersinitiatieven op het gebied van schoon, heel en veilig; (bv. Bijenkorf, ABN-AMRO, Marks en Spencer en McDonalds.)
- * ondersteuning vrijwilligerswerk;
- * bevorderen van vrijwilligerswerk door het personeel; (bv. AMEV)
- * inzetten van reguliere budgetten voor vormingsactiviteiten met maatschappelijke resultaten;
- * inzetten van kennis en faciliteiten voor verenigingen;
- * mentoren van startende ondernemers;
- * adoptie van projecten of organisaties; (bv. Busonderneming NZH, KNRM). Kortom elk initiatief van de onderneming of ondersteuning van initiatieven vanuit de wijk gericht op verbeteringen in de samenleving kan een vorm van bedrijfsbetrokkenheid zijn. De klaarlijkkelijke voordelen voor de onderneming doen daaraan niets toe of af.

Voorwaarden en motieven

Bij alle vormen van bedrijfsbetrokkenheid staat het belang van beide partijen centraal. Alleen als belangen samen oplopen, of tenminste in dezelfde richting werken, is samenwerking met als uitkomst een 'winwin' situatie bereikbaar en kan een stabiele relatie worden opgebouwd tussen het bedrijf en de te steunen initiatieven, projecten of organisaties. De belangen van de bedrijven kunnen onder meer liggen op het gebied van naamsbekendheid in de buurt, het kweken van goodwill, de belangen van de onderneming bij de kwaliteit van de omgeving, de belangen van het personeel of bijdragen aan de ontwikkeling van het personeel. Werd in het verleden het initiatief tot bedrijfsbetrokkenheid veelal genomen door de vragende partij, inmiddels is een toenemend aantal bedrijven zo ver dat ze bedrijfsbetrokkenheid als onderdeel van hun bedrijfsstrategie zien en bewust zoeken naar mogelijkheden die passen bij het bedrijfsimago. Van deze behoeften hebben een aantal bedrijven hun markt gemaakt.

Bedrijfsbetrokkenheid als markt

Net als voor andere vormen van dienstverlening heeft zich ook voor bedrijfsbetrokkenheid een markt ontwikkeld waarop ondernemingen commercieel opereren. In dit verband is het nuttig onderscheid te maken tussen bedrijven die aan bedrijfsbetrokkenheid doen en bedrijven die zich op de markt van bedrijfsbetrokkenheid begeven. Dat deze bedrijven bestaan en



daar ook al enkele jaren actief zijn geeft aan dat steeds meer bedrijven beseffen dat de consument maatschappelijk verantwoord en betrokken ondernemen eist. Met andere woorden een bedrijf dat aan niets laat zien zich iets van zijn omgeving aan te trekken, kan zeker zijn dat zijn marktpositie op termijn zal afkalven. "Good Company" is een bedrijf dat bemiddelt of makelt tussen de behoeften van ondernemingen om zich intern of extern maatschappelijk te profileren en goede doelen of maatschappelijk nuttige activiteiten die door gebrek aan middelen of mogelijkheden niet van de grond komen. Zij hanteert daarbij een lange termijn strategische visie, waarin de huidige trend van maatschappelijk verantwoord ondernemen wordt doorgetrokken naar de komende eeuw. Voor een structurele bijdrage aan het bedrijfsresultaat moet bedrijfsbetrokkenheid worden ingebed in de strategische visie van het bedrijf en onderdeel uitmaken van de missie. Het ene bedrijf is bereid om daarmee direct ook de publiciteit te zoeken, het andere bedrijf zoekt eerst naar optimalisering van zijn positie en neemt later de beslissing tot communicatie daarover. Planpraktijk in Den Haag is ook onderneming die van bepaalde aspecten van bedrijfsbetrokkenheid haar markt maakt. In opdracht van bijvoorbeeld Gemeentelijke Sociale Diensten worden mensen met schulden (langdurige minima en langdurig werklozen) vanuit de invalshoek schuldhulpverlening, opgeleid en ondersteund naar economisch zelfstandig functioneren. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de capaciteiten van de cliënten om niet alleen de eigen positie, maar ook die van de omgeving te verbeteren. Waar mogelijk worden belanghebbenden in en bij de wijk ingeschakeld om het beoogde doel te bereiken. In het activeren van het eigen bedrievennetwerk bij de ondersteuning van de verschillende projecten, zoals plaatsing van langdurig werklozen of ondersteunen van mensen die via "selfemployment" hun economische basis willen versterken, zien we relaties met bedrijfsbetrokkenheid. De Minneapolis Rotterdam Holding, opgericht in 1995 naar aanleiding van een uitwisselingsproject van Rotterdamse ondernemers met ondernemers uit de Amerikaanse plaats Minneapolis, richt haar activiteiten op het bevorderen van bedrijfsbetrokkenheid in de Rotterdamse regio. Communicatie over bedrijfsbetrok-

kenheid, ondersteuning van projecten en het activeren van netwerken van de deelnemers zijn de belangrijkste instrumenten die worden ingezet.

Conclusies

Bedrijfsbetrokkenheid laat zich niet afkopen door links en rechts aan goede doelen te doneren. Als het bedrijf niet in de kern maatschappelijk verantwoord wil opereren, dan zal het positieve effect op termijn nihil zijn. De gehele organisatie zal doordrongen moeten zijn van de noodzaak tot maatschappelijk verantwoord gedrag. Alleen dan is een bedrijf geloofwaardig. Een voorbeeld uit de sfeer van het Grote Stedenbeleid kan dit illustreren.

Het Rijk, maar ook de gemeentelijke overheden, vragen aan ondernemend Nederland om betrokken te raken bij de aanpak en oplossing van de maatschappelijke problemen van deze tijd, met als kernthema: werkgelegenheid. In deze context wordt gestreefd naar: schoon, heel en veilig als basisvoorwaarde voor het scheppen van nieuwe banen in de stad. Van bedrijven wordt gevraagd om bij te dragen aan een schoner en veiliger stedelijke omgeving. "Waarom is het rond de ministeries in Den Haag zo vuil en relatief onveilig?" zo was de vraag van een Haagse bankdirecteur. Wat doet de overheid zelf eigenlijk aan bedrijfsbetrokkenheid?

Het is dus niet meer genoeg om een bepaald gedrag te propageren, je moet je er zelf naar gedragen wil je serieus genomen worden. Voor de gehele organisatie betekent dat een verandering van houding en attitude naar afnemers en omgeving.

Het maatschappelijk nut van commercieel opererende bedrijven op de bedrijfsbetrokkenheidsmarkt is dat door deze vorm van marktwerking ondernemingen eerder worden aangezet tot maatschappelijk verantwoord en betrokken gedrag, dan wanneer zij door de markt zelf daartoe gedwongen moeten worden.

De groeiende belangstelling voor bedrijfsbetrokkenheid opent mogelijkheden voor initiatieven van gemeenten om bedrijven te betrekken bij de versterking van de positie van achterstandsgroeperingen en bij het vergroten van de aantrekkelijkheid van achterstandsgebieden.

Om deze mogelijkheden ten volle te kunnen benutten zullen gemeenten in hun dienstverlening naar bedrijven toe een

meer vraaggericht kwaliteitsbeleid moeten voeren. Daarmee kunnen de lasten voor bedrijven worden beperkt en kan de animo om bij te dragen aan de aanpak van problemen in de wijk worden vergroot. Dat dit eisen stelt aan de wijze en kwaliteit van communicatie met het bedrijfsleven spreekt vanzelf. Het benutten van het organiserend vermogen van het bedrijfsleven bij de ontwikkeling en uitvoering van plannen ter verbetering van de economische basis van achterstandsgebieden biedt zicht op een snellere uitvoering en op een eerder bereiken van doelstellingen, dan wanneer deze op traditionele wijze worden ontwikkeld en uitgevoerd.

(1) Bons Conrad en Theo Hagendoorn, Bedrijfsbetrokkenheid. Een vergelijking van betrokkenheid van bedrijven bij de maatschappij in Rotterdam en Minneapolis, KvK Rotterdam en de Beneden Maas, 1995.



Start tweede fase op het Loo

door Reint Meier

Op 3 november is op het paleis het Loo de tweede fase van het landelijk experiment ingeluid. Alle oude en nieuwe koppels en hun chefs waren aanwezig. De heer Pieter van Vollenhoven, voorzitter van de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie, sprak bij deze gelegenheid zijn waardering uit voor het doorzettingsvermogen van de koppels: "Het is veelzeggend dat geen enkele stad heeft afgehaakt. Het is duidelijk dat wat we nu in gang hebben gezet niet meer kan worden stopgezet."

Verder dankte hij het Juliana Welzijn Fonds en het VSB fonds voor hun subsidies die noodzakelijk waren om het vervolg-project te kunnen starten. Ook gaf hij een overzicht van de 'spin-off'-producten die in de afgelopen jaren zijn ontstaan: de oprichting van het Landelijk Centrum Veiligheid door Leefbaarheid (De Boskamp), de Teleac-cursus en het werkboek 'Van Onder Op', waarin de methodiek van sociale zelfredzaamheid wordt beschreven.

Wil van de Leur, directeur van het LCO, liet in zijn betoog een krachtige stem ten gunste van duurzame procesvoering horen: "Er moet vertrouwen in eigen kracht ontstaan door samen met andere buurtbewoners problemen bespreekbaar en aanpakbaar te maken. Er moet nieuw 'sociaal cement' aangemaakt worden, niet alleen door een klein topplage van actieve buurtbewoners, maar door heel de buurt. Het gaat om een ontwikkelingsproces waarin:

- * het ontstaan van nieuwe verhoudingen
- * de erkenning van overeenkomsten en verschillen
- * normen en waarden
- * en sociaal-educatieve processen een centrale rol spelen.

Een dergelijke inzet verhoudt zich eigenlijk maar moeizaam met de 'projectvorm', die zich toch meer richt op welomschreven, binnen een bepaalde periode te behalen resultaten. In die zin kleeft aan 'het bevorderen van sociale zelfredzaamheid' in eerste instantie dan ook een meetbaarheidsprobleem. Maar het is inmiddels gelukkig ook zo dat in het beleid toenemend wordt vastgesteld dat, het 'project-hoppen' toch ook veel zapwerk en discontinuïteit teweeg brengt en

belangrijker nog, bepaalde doelen niet dichterbij kan brengen. Zo is het bevorderen van sociale cohesie, van door mensen zelf gewilde en gedragen verbanden en verhoudingen niet gediend met kortademige probleem-oplossers, maar met gedurig en alert aanwezige sociale-proces-voerders. Dat inzicht begint op tal van fronten door te breken."

Wijkagent Rob Assems over de Walravenbuurt in Rotterdam: "Het proces dat bewoners doormaken om weer greep op hun buurt te krijgen is er één van vallen en opstaan. Het vraagt groot doorzettingsvermogen. Ik wil vragen om applaus voor die inzet." Hij wees er op hoe belangrijk het is dat de bewoners vertrouwen in het koppel hebben als ondersteuners bij zo'n moeizaam proces. Overigens was de uitvoering van het experiment in de Walravenbuurt zeer de moeite waard geweest. Het sociale klimaat in de buurt is sterk verbeterd en de criminaliteitscijfers zijn drastisch vermindert.

Zijn koppelgenoot, opbouwwerker Gerard Moerkerk: "Hij weet het zelf niet, maar Rob is erg veranderd de afgelopen paar jaar. Hij is nu veel meer onderdeel van de buurt." Gerard vond zijn eigen beleving van de politie ook erg veranderd: "Vroeger was de politie een buro, nu is het een kantine met mensen." Gerard gaf aan dat de steun van gemeente en woningbouwcorporaties heel belangrijk is geweest voor de bewoners, sociale processen hebben vaak het materiële als voertuig nodig. Ter afronding presenteerde Nelleke Toenders een ontwikkelingsmodel waarin mentale processen bij de diverse deelnemers in het traject een plaats werd gegeven. Nelleke: "Wij beseffen heel wel dat het een model is en niet dwingend op de werkelijkheid kan worden gelegd. We streven ernaar om het in de praktijk verder uit te bouwen."

De afsluiting was informeel met een glaasje en een hapje in een bijzonder prettige sfeer. Iedereen was vol goede moed over de komende twee jaar van het ontwikkelingstraject.



Perspectief buurtbenedeling

door:Reint Meier

Sinds een jaar wordt in de steden Zwolle, Rotterdam en Gouda geëxperimenteerd met buurtbenedeling. Burenconflicten worden voorgelegd aan onafhankelijke vrijwilligers. Deze proberen zonder een oordeel te vellen of een advies te geven conflictpartijen en hun eigen oplossing te laten vinden. Een werkwijze die oorspronkelijk uit Los Angeles afkomstig is. De werkwijze wordt ook wel aangeduid met "mediation".

Op 26 november werden op de conferentie 'Perspectieven voor buurtbenedeling' te Zwolle de eerste resultaten gepresenteerd. Dagvoorzitter was burgemeester J. Franssen van de gemeente Zwolle. Hij introduceerde een vijftal inleiders uit de wereld van het openbaar bestuur, de politie, de volkshuisvesting, de rechterlijke macht en culturele achtergronden van conflictantering. De conferentie werd afgesloten met een voordracht van onze minister van justitie, mevrouw Winnie Sorgdrager, getiteld: 'Van buurtbenedeling tot rechtspraak'.

Een impressie

Na de door minister de Boer van VROM gelanceerde "onthaasting" (in navolging van Raf Janssen dan toch zeker, red.) van de samenleving pleitte de minister in haar voordracht voor de "ontschrijving" van de rechtsgang. Hierbij doelde zij met name op de civiele rechtspraak, die de verhouding tussen burgers onderling regelt.

Te veel dreigt dit een zaak van 'gejurificeerde' werkelijkheden te worden waarbij via een rechterlijk machtswoord het geschil wordt beslecht. Wellicht een goede zaak in geschillen over materiële kwesties, maar zelden toereikend waar het gaat om geschillen die voortvloeien uit verschil in leefstijl, normen en waarden en generatieverschillen. Hier is eerder bemiddeling dan het uitspreken van het machtswoord de gewenste weg om tot een duurzame oplossing te komen. Een waarlijk multiculturele samenleving kan niet zonder een voortdurende uitwisseling van ideeën en opvattingen tussen partijen. Dat is alleen mogelijk wanneer er sprake is van persoonlijke-, intermenselijke communicatie. Het in gesprek zijn bevordert de pluriformiteit en de tolerantie van onze samenleving.

even voor indeling

Mevrouw Sorgdrager achtte het ongewenst dat de samenlevingsnormen verder worden aangescherpt via het formele recht. Dit zou niet alleen moeten gelden voor kwesties tussen burens, maar tevens op het terrein van de ruimtelijke ordening, het sociaal verzekeringsrecht en het echtscheidings/omgangsregelingsrecht.

"De samenleving heeft behoefte aan korte/snelle procedures die recht doen aan de dynamiek van deze tijd. Je kunt niemand uitleggen waarom een uitspraak twee jaar of langer op zich laat wachten."

De wens om het formele justieële apparaat zo veel mogelijk te ontlasten van "oneigenlijk" gebruik is niet alleen van deze tijd. Al in de Gouden Eeuw wees de zittende magistratuur in de stad Leiden vrederechters aan die geen justieële bevoegdheden genoten en die gratis hun werk deden. Alvorens een geschil tussen burens en buurtgenoten aan de Leidse vierschaar (het bestuurlijk-juridisch gremium) mocht worden voorgelegd diende de zaak eerst voor de vrederechter. Een voorziening die twee eeuwen heeft stand gehouden en pas na de Franse tijd is opgeheven. De vrederechter werd toen de kantonrechter.

Het experiment om burgers weer in te schakelen bij de taak het vreedzaam samenleven van burens te bevorderen is zowel historisch als vanuit de actualiteit verdedigbaar. Uit een onderzoek van de Nationale Woningraad bleek dat ruim drie miljoen bewoners op de een of andere manier kampt met onveiligheidsgevoelens voortkomend uit samenlevingsproblemen op buurtniveau. Er is een markt voor deze aanpak. "We moeten niet alleen investeren in de materiële infrastructuur, maar ook in het maatschappelijke; het bevorderen van de sociale cohesie!"

Beheer is dagelijks de afwas doen!

door Tineke van den Klinkenberg, oud-adviseur GSB te Den Haag

Afgelopen zomer nam Tineke van den Klinkenberg afscheid van de gemeente Den Haag als adviseur grote stedenbeleid. Bij die gelegenheid kwam vanuit oude stadswijken in de vier grote steden een twintigtal mensen bijeen die allen gepokt en gemazeld zijn op het gebied van beheer. De bijeenkomst leverde een aantal belangrijke tips op met betrekking tot schoon, heel en leefbaar.

Integratie

Van den Klinkenberg zelf leverde een aftrap voor de discussie en ging in op de veranderingen die zich in een groot aantal oude stadswijken voordoen. In veel van die wijken is de bevolking inmiddels voor meer dan de helft allochtoon. In sommige wijken is dat percentage zelfs opgelopen tot 70 à 80%. Toen de eerste lichte Marokkaanse en Turkse 'gastarbeiders' voor werk naar Nederland kwam, was er reden voor hen om te participeren in de Nederlandse cultuur en samenleving. Het had zin om de taal te leren en men trok op met Nederlandse collega's. Nu velen van die ouder wordende generatie hun banen zijn kwijt geraakt en ook de nieuwe generatie maar moeizaam aansluiting vindt bij de arbeidsmarkt, gezinnen herenigd zijn vanuit 'onderontwikkelde' streken, lijkt de integratie eerder af te nemen en de taalachterstand toe te nemen.

We zien binnen de Nederlandse steden eilandjes naast elkaar ontstaan, waarbij elke groep de eigen cultuur vestigt en koestert. Dat zien we aan de koffiehuisen, de moskee, de eigen scholen, de schotel waarmee de huiskamer op het land van herkomst is aangesloten, de eigen winkels, restaurants, kappers, etc. Voor beheerders maakt het de zaken ingewikkeld wanneer men niet in de Nederlandse taal met bewoners kan communiceren en bewoners elkaar over en weer ook niet verstaan.

De mate van leefbaarheid in een wijk wordt niet door iedereen op dezelfde wijze gewaardeerd en beoordeeld. Waar de een zich dood ergert aan het lawaai, de hondenpoep en het zwerfvuil, vindt de ander het wel prettig in een wijk te wonen die niet zo truttig en gereguleerd, maar juist lekker kosmopolitisch is. Ook degenen die professioneel met een wijk omgaan hanteren verschillende maatstaven om de leefbaarheid van een wijk te beoordelen.

Het is dus op z'n minst zinnig om, als je gezamenlijk actie gaat ondernemen, te weten welke normen en maatstaven over en weer gehanteerd worden en wat je met elkaar wilt bereiken. Daarna komt de vraag aan de orde hoe maakbaar de met elkaar overeengekomen doelen zijn.

Buurtbeheerplan

De deelnemers werd de volgende strategie voor buurtbeheer voorgelegd: Het is verstandig om je op een beperkt overzichtelijk gebied te richten. Maak een samenwerkingsverband van de belangrijkste partijen die in die buurt bij de leefbaarheid betrokken zijn. Dat zijn meestal: het politiek bestuur en haar gemeentelijke diensten op het gebied van beheer en stedelijke ontwikkeling, de politie, de woningcorporaties, de bewonersorganisaties en het opbouwwerk. Zet met elkaar de problemen helder op een rij, ook in termen van wiens probleem. Elk der partijen moet vervolgens ieder voor zich formuleren welk(e) konkre(t)e doel(en) zij willen bereiken en op welk terrein. Wanneer elke partij weet wat ze wil, kan over verschillen worden gepraat en kunnen eventueel compromissen worden gesloten en afspraken worden gemaakt over ieders bijdrage in de aanpak. De uitvoering van een plan waarbij meerdere partijen betrokken zijn vraagt om een regisseur. De praktijk bepaalt wie het beste in staat is de regie op zich te nemen.

Handhaven

Er is behoefte om de touwtjes met betrekking tot de handhaving wat strakker aan te trekken. Het handhaven doe je via: discussie, voorlichting, voor wat hoort wat, waarschuwing en als dat allemaal niet werkt volgt er een bekeuring en/of wordt de schade verhaald van op de aanstichter of overtreder. Lik op stuk- en haltprojecten willen daarbij helpen. Bewoners en werkers van partijen die bij de aanpak betrokken zijn moeten zich door elkaar gesteund weten en van de politiek wordt rugdekking gevraagd.

Het gedrag van de deelnemers zelf dient optimaal te zijn: wie er zelf een potje van maakt ondermijnt z'n gezag als handhaver. Vat beheer op als gewoon dagelijks de afwas doen: zorg dat je aanrecht, in dit geval je openbare ruimte steeds schoon is. Net als met de afwas komt ook het schoonmaken elke dag, soms zelfs meerdere malen per dag terug.

In dichtbevolkte achterstandswijken zal dit routinematige dagelijkse beheer zo nu en dan aangevuld moeten worden met van te voren aangekondigde Tornado-acties. In Rotterdam moeten alle auto's er dan uit om er even kamerbreed overheen te kunnen.

Ook om bewoners te motiveren is een intensieve gebiedsgerichte aanpak van belang. Amsterdam heeft goede ervaring met het werken met vaste ploegen, die verantwoordelijk zijn voor zowel het schoonhouden als voor reparatiewerkzaamheden in een beperkt gebied. De stadsbeheermensen leren de bewoners en de winkeliers kennen en dan is het heel wat makkelijker om mensen op hun gedrag aan te spreken. Ondergrondse inzameling blijkt een belangrijke bijdrage te leveren aan het schoonhouden van een gebied. Mensen kunnen te allen tijde hun troep kwijt, zonder dat het tot nieuwe obstakels in de openbare ruimte leidt. In Rotterdam organiseert men de bewonersbetrokkenheid vanuit de idee: maak handel van de leefbaarheid. Als de ene partij bereid is wat te doen, doet de andere partij ook wat. Er wordt gewerkt met beloningen: bonnen, prijzen, speciale voorzieningen voor de jeugd.

Toelatingsbeleid

Laat je als woningcorporatie iedereen toe of hanteer je criteria om mensen in bepaalde complexen toe te laten? Wanneer mensen een positieve keus voor een woning(complex) maken is dat belangrijk. Tegelijkertijd moet je als corporatie niet schromen het laatste woord te hebben met betrekking tot toelating. Corporaties moeten een norm aanleggen en de boodschap uitdragen dat mensen bij hen mogen wonen. In Lelystad wordt gewerkt aan een intake-formulier. Daarop komt ook de vraag voor of betrokkene in contact is geweest met politie of justitie. Er wordt heel precies geplaatst. In Lelystad kiest men heel duidelijk voor de goedwillenden. Door daar duidelijk over te zijn weten mensen wat van hen verwacht wordt en wat ze te wachten staat als ze de afspraken niet nakomen.

tk: Overlast en woongedrag
Corporaties hebben mogelijkheden om op te treden tegen mensen die keer op keer voor overlast zorg dragen volgens artikel 23 van de Woningwet. Je moet het juridisch traject heel consequent bewandelen en heel praktisch zijn. Er zijn ervaringen dat mensen zich laten opvoeden,

als de grenzen helder zijn en een laatste kans ook daadwerkelijk een laatste kans is. Verpest je die dan is er in de hele stad geen mogelijkheid meer om je er zelfstandig te vestigen. Utrecht heeft een laatste kansbeleid in twee fasen: de eerste keer wordt je overgeplaatst naar een woning van een veel mindere kwaliteit dan je had. Maak je er ook daar weer een potje van, dan is het definitief afgelopen.

In de aanpak van beheer, zo is een algemene conclusie, wordt het steeds minder omstreden om de touwtjes wat strakker aan te halen en strikt te handhaven en

daarbij gebruik te maken van voorbeeldwerking in goed en slecht opzicht. Een strikte toewijzing en beoordeling van woongedrag mag weer en wordt zelfs positief gewaardeerd.

Het zou daarnaast een aardig idee zijn om mensen die de uitvoering van het beheer organiseren tijdelijk te laten rouleren van de ene naar de andere stad, zodat de 'best practices' over en weer aan elkaar doorgegeven kunnen worden.



Vuistregels beheer openbare ruimte:

Beheer van de openbare ruimte is gebaat bij het hanteren van een paar vaste vuistregels:

Aandacht voor beheer als het doen van de dagelijkse afwas.

Vaste ophaal- veeg- en reparatieploegen per overzichtelijk buurtje/een herkenbare organisatie.

**Helderheid met betrekking tot de uitvoeringsregie.
Een klachtnummer.**

Maak handel van de leefbaarheid: voor wat hoort wat/premie op actie.

**Handhaving/Sanctie op overtreding/Lik op stuk.
Rugdekking vanuit de politiek.**

Zorg voor professionals die de bewonersdeelname kunnen bevorderen (opbouwwerk/samenlevingsopbouw).

Leven in de wijken

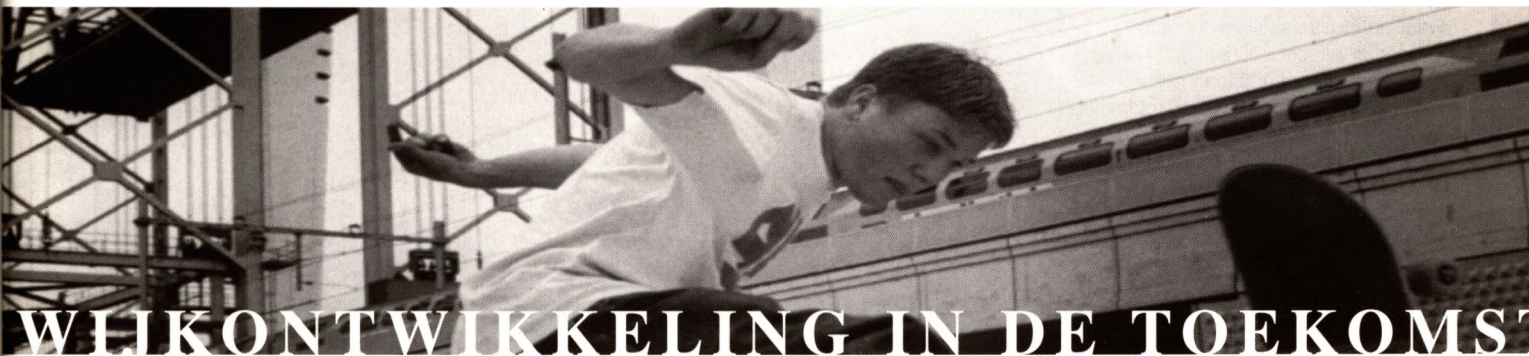
Verslag van een symposium te Dordrecht

Op 30 oktober vond het symposium 'Leven in de wijken' plaats. Het is gehouden ter gelegenheid van het afscheid van Henk van den Heuvel als hoofd van het Sociaal Geografisch Bureau, het onderzoeksbureau van de gemeente Dordrecht. Tijdens het symposium is nagegaan wat de agenda van wijkontwikkeling in de toekomst zou moeten zijn. Op die agenda staan onder meer onderwerpen als sociale cohesie, economische ontwikkeling, ecologische duurzaamheid.

vermogen. Het regulatief vermogen stelt de vraag centraal: kan de wijk als gemeenschap zelf een probleem aanpakken? Vermogen is enerzijds een kracht die aanwezig is en anderzijds een kracht die ontwikkeld kan worden.

De kernvraag bij integrale wijkontwikkeling is hoe publieke regelsystemen kunnen inspelen op competenties van burgers. Bij het project Sociale Zelfredzaamheid in Arnhem bleek dat persoonlijk contact met bewoners wel interesse kweekt maar geen gestructureerde reactie oplevert. In het algemeen

wijst op de functie en rol van economie voor het welzijn van wijkbewoners en de levendigheid van wijken. Er zijn kansen voor een economische leven in de wijk, hoewel er geen vanzelfsprekende verbinding is tussen wonen en werken. Wel moet er binnen een wijk ruimte voor werken zijn en als die ruimte er niet is, dan zal die georganiseerd moeten worden. In dit kader pleitte hij voor de opzet van LETS-kringen in minder welgestelde wijken.



Grootschalige ontwikkelingen en wijkontwikkeling houden met elkaar verband. De dagvoorzitter, Bart van Steenberghe van de RU Utrecht noemde de trend om deze zaken met elkaar in verband te zien 'Glokalisering', een combinatie van 'lokaal' handelen en 'globaal' denken. Daarna introduceerde hij Ad Raspe, Verwey Jonker Instituut, die een model presenteerde dat ingaat op de rol van bewoners bij wijkontwikkeling. Integrale wijkontwikkeling heeft tot doel het leefklimaat in de buurt of wijk te verbeteren. Hoewel er wel goede voorbeelden zijn van een integrale gebiedsgerichte aanpak, staan we eigenlijk in Nederland met integrale wijkontwikkeling pas aan het begin van een (lange) weg. Wat houdt integrale wijkontwikkeling, het verbeteren van het leefklimaat in buurten en wijken in? Er zitten in feite verschillende visies achter het verbeteren van het leefklimaat in buurten en wijken. Deze verschillende visies kunnen echter wel tot hetzelfde resultaat leiden. De belangrijkste benadering is de 'community' benadering. Deze benadrukt het belang van netwerken in de wijk, de contacten tussen bewoners en betrokkenen en organisatieverbanden met het bijbehorend regulatief

wordt er teveel gepraat over korte termijn projecten waardoor duurzaamheid onderbelicht blijft. Voor duurzame wijkontwikkeling is onder andere nodig, dat aandacht komt voor de ontplooiingsmogelijkheden van wijkbewoners. Ook bewoners(-organisaties) vergen onderhoud, moeten gekoesterd worden. Het gaat om 'Developing People'.

Bij deze ontwikkeling van mensen zouden vertrouwen en gelijkwaardigheid voorop moeten staan. Gedacht kan bijvoorbeeld worden aan het geven van een cursus Wijkontwikkeling die door de Volksuniversiteit aangeboden wordt, een training of snuffelstage bij de woningbouwcorporatie of gemeente. Ook bedrijven, zoals Dupont de Nemours kunnen bijvoorbeeld in de Staart de expertise van medewerkers hiervoor inzetten. Er kan een soort Innovatiecentrum komen, niet voor bedrijven, maar voor bewoners(-initiatieven). Deze voorbeelden kan men samenvatten onder het begrip Wijkmentorschap. Aldus Ad Raspe.

Economie

Paul van Schilfgaarde vond het onderwerp economie en handel vanuit het verleden wel goed bij Dordrecht passen. Hij

Duurzaamheid

Volgens Sybrand Tjallingii (Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek te Wageningen), is een voorwaardenscheppende overheid de juiste weg voor duurzaam wijkbeheer. Daarbij is sprake van een voortdurend spanningsveld tussen duurzaamheid en flexibiliteit. De zoektocht naar wat mag veranderen en wat moet blijven om een diversiteit van leefstijlen en stadswijken te krijgen, komt terug in zowel inrichtingsopgaven, beheeropgaven als sturingsopgaven. Hij hield een pleidooi voor het op gang brengen van leerprocessen in het wijkbeheer rond het benutten van specifieke lokale, ecologische, sociale en economische potenties. Dé duurzame wijk of stad bestaat immers niet. Gidsmodellen en concrete voorbeeldprojecten spelen daarbij een belangrijke rol en geven richting aan vernieuwingsprocessen in het wijkbeheer.

Tot slot

Als één ding uit de aansluitende discussie duidelijk werd, dan is het wel dat zowel bewoners, organisaties als gemeente zich in willen zetten voor de toekomst van wijken.

Er moet ruimte worden geboden voor bewoners, door ze te coachen; door competenties te verhogen. Dit kan door faciliteiten te bieden voor het volgen van cursussen, het maken van een krant en de ruimte om met elkaar te overleggen. Het coachen van bewoners kan ook gebeuren door personen uit het bedrijfsleven: het Wijkmentorschap.

Dit Wijkmentorschap zou wel op basis van gelijkwaardigheid moeten plaatsvinden (en niet vanuit een hiërarchische positie). De stedelijk wijkcoördinator wijkbeheer Jan Robberegt was enthousiast voor het idee en het versterken van de bewonersinbreng. Want wijkbeheer heeft twee doelen: het oplossen van problemen en het bevorderen van de contacten met de bevolking. Hij waarschuwde er wel voor om niet al te veel nieuwe initiatieven te nemen, buiten bestaande projecten om. Er moet voorkomen worden, dat we wijkbeheer overladen met pretenaties en ambities, welke we niet waar kunnen maken. Want er gebeurt al heel veel. In de wijken draaien gemiddeld zo'n 50 projecten; de wijkcoördinatie wordt zwaar belast. Daarom pleitte hij voor het versterken van de bewonersinbreng bij bestaande projecten, met als belangrijkste de projecten in Oud-Krispijn Zuid, waar een toekomstvisie ontwikkeld wordt. Omdat er verschillen zijn tussen wijken en wijkbewoners, ontstaan ook verschillende verwachtingen over de rol van de gemeente. In de ene wijk zullen bewoners er vooral prijs op stellen, dat grote problemen door de gemeente opgelost worden, terwijl in een andere wijk bewoners meer in eigen beheer zullen willen krijgen. Corporaties en gemeente moeten zich in kunnen leven in drie rollen: soms moeten ze het beheer volledig durven over te laten aan bewoners, soms moeten ze de mogelijkheid bieden of de voorwaarde scheppen dat problemen opgelost worden en soms moeten ze zelf problemen oplossen. Tot nu toe blijkt de gemeente bang te zijn om het initiatief te verliezen en geeft ze niet graag zaken uit handen, zo meldde men vanuit de zaal. Wethouder wijkbeheer, Willy Verbakel vond dat de gemeente in de wijken een belangrijke, actieve rol moet blijven spelen. Het uit handen geven van taken aan bewoners kan immers leiden tot onevenwichtigheid tussen de ene wijk en de andere. Wel zal de betrokkenheid van wijkbewoners daardoor vergroot worden, zo verwachtte hij. Wijkbeheer blijft leren. Door een goede voorbereiding van de gemeente, door het nakomen van afspraken, door het oplossen van problemen ontstaat een vertrouwensbasis, op basis waarvan bedachtzaam uitbesteden mogelijk is.

(Bovenstaande is ontleend aan het verslag van de conferentie dat is gemaakt door de gemeente Dordrecht, ten behoeve van publicatie in het orgaan 'Dordt'. Met dank aan Jan Schalk, gemeente Dordrecht in het bijzonder.)

□



Decentralisatie: voer voor opbouwwerk?

Impressies uit Almelo, Enschede en Hengelo

door Adriaan van Dulmen, free lance medewerker LCO

(met medewerking van: Ed Balk, Ton Harmsen, Andre Kamstra, Elly Mulders, Bertus van Loon en Rene Pillen)

Vanaf het eind van de zeventiger jaren is aan de decentralisatie van welzijnsbeleid gewerkt. De rijksoverheid verlegde stelselmatig bevoegdheden naar lagere overheden. Op basis van scenario's van de toenmalige staatssecretaris Meijer kreeg dat gestalte. Via exercities met delen van het welzijnsnetwerk werden ervaringen opgedaan. Nu zijn bijna alle werksoorten gedecentraliseerd. Sommige werksoorten werken alweer samen in grotere verbanden.

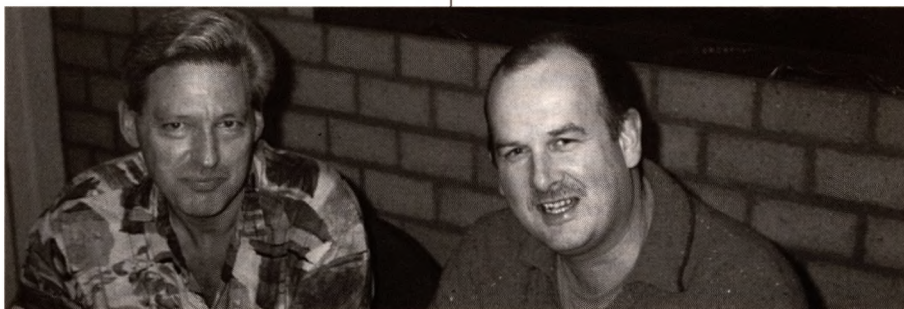
Veel ambtenaren, gespecialiseerd in welzijnsaangelegenheden waren er in de beginfase niet. Vooral opbouwwerkers trokken de kar. In de loop van de tijd zijn veel van hen 'overgelopen' naar de overheid. Een soort 'brain drain' vanuit het particulier initiatief. Inmiddels is aan die decentralisatiegedachte vorm gegeven. Elke gemeentelijke overheid heeft daarbij een eigen weg gekozen. Al naar gelang de intenties werd tot invullingen gekomen. De rollen van Colleges van B&W, de gemeenteraden, ambtenaren en werkers bij welzijnsinstellingen zijn zeer divers. De vormgeving aan de betrokkenheid van burgers verloopt stroef. Een momentopname van de stand van zaken in Almelo, Enschede en Hengelo, in de laatste maanden van 1997 geeft het volgende beeld.

Almelo - _ 65.000 inwoners



Algemeen: Het is een middelgrote stad, neergepoot en uitgegroeid in een platte-landsomgeving. De economische recessie in met name de textielindustrie heeft littekens achtergelaten. De status die de

stad eerst met zijn kasteel en later door zijn arrondissementsrechtbank door de jaren heen heeft verworven kan dat niet goed maken. Met de fraaie vernieuwing van de binnenstad heeft de gemeente een prijs gewonnen en de verschillende stadsvernieuwingsprocessen in de wijken hebben de stad een ander uiterlijk gegeven. Omdat het verbeteren van woon- en leefomgeving onlosmakelijk met het veranderen van de leefomstandigheden van mensen verbonden is wordt ook daar aan gewerkt. In het van oudsher lage opleidings- en inkomens niveau van de inwoners wil de gemeente verandering brengen. Dit proces komt langzaam op gang.



Links Bertus van Loon, ernaast Ton Harmsen, resp. directeur en opbouwwerker van de Stichting Netwerk Almelo
"Opbouwwerk met een eigen visie"

Welzijnswerk: Eens was deze gemeente, in het kader van de kaderwet specifiek welzijn, aangemerkt als experimentele gemeente. Deze experimenten hebben weinig opgeleverd. Een deel van de professionele ondersteuning in het sociaal-cultureel werk is gesaneerd en de plaatselijke schouwburg is overgedragen aan een horecaketten.

Decentralisatie naar stadsdelen: Vanuit een centrale regie worden decentraal initiatieven ontwikkeld. De gemeente is daartoe ingedeeld in drie stadsdelen. De stichting voor sociaal-cultureel werk "Netwerk" levert daaraan bijdragen. Alle betrokkenen staat voor ogen de welzijns-situatie van de burger te verbeteren. Het leggen en onderhouden van directe contacten en het kunnen beschikken over korte communicatielijnen is daartoe het middel. Van een wijk als bestuurlijke eenheid kan in deze kleine gemeente geen sprake zijn. Het toch al schaarse kader wordt dan onevenredig zwaar belast met een aantal zaken die niet op wijkniveau thuishoren.

Bestuurlijke vormgeving: Op bestuurlijk en politiek niveau geldt het oude devies: wie betaalt bepaalt. Het ambtenaren-corps belast met welzijnsbeleid is relatief klein. De scheidslijn van taken en bevoegdheden tussen overheid en particulier initiatief vraagt om een heldere afbakening en werkafspraken.

Rolverdeling welzijnswerk-overheid: Met de heer Bertus van Loon, directeur van Netwerk (met opbouwwerkervaringen) en wijkopbouwwerker de heer Ton Harmsen ga ik op de Almelse situatie in. Bertus van Loon: "De decentralisatie heeft op lokaal niveau in eerste instantie centralis-

tische tendensen tot gevolg gehad. De speelbal werd de lokale politiek en de burger de buffer. De invulling van de rolverdeling tussen overheid en onze instelling is daarin een interessant proces. Het is trouwens ook een onderwerp van politieke strijd. Enerzijds heb je de overheid die, op basis van beleidsplannen, opdrachten geeft en daarvoor resultaten mag verwachten. Anderzijds Netwerk die het proces met vakmensen uitvoert. Het probleem is echter dat in de beleidsplannen te veel speelruimte zit. Dan wordt het maken van afspraken moeilijk. Het is te beschouwen als een vrije worsteling, maar op termijn komen we daar zeker uit".

Voor een aantal welzijnsvragen wordt expertise van buiten gehaald. Dat wordt door de medewerkers van Netwerk niet altijd noodzakelijk geacht. Er is in Almelo veel parate kennis en het is minder duur door met je eigen "Netwerk" zaken op een rij te zetten en conclusies te trekken.

Rol welzijnswerk/opbouwwerk: De rol van Netwerk komt aan de orde. Daarover zegt Ton Harmsen: "De inzet van het opbouwwerk is mede bepalend voor wat er in een wijk gebeurt. We hebben daarover een eigen visie. Dat is de kracht van "Netwerk". Via een kwalitatieve analyse worden plannen gemaakt en activiteiten opgezet. We werken met basiswerkers. Dat zijn personen die, vanuit een uitkeringssituatie, opgeleid zijn en als sleutelfiguren in de wijken opereren. Al werkende verfijnen we onze analyses."

Over de toekomst van opbouwwerk zegt Bertus van Loon: "Voorlopig hebben we de deskundigheid nog binnen de deur, maar de huidige bedrijfsdeformatie zal best consequenties hebben.

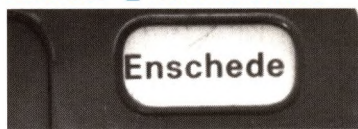
Wijkopbouwwerk heet bij ons wijkontwikkelingswerk, dat is een minder belaste term. De methodieken zijn goed en kunnen op een breed terrein worden toegepast. Op den duur zal het opbouwwerk dan ook wel weer worden opgewaardeerd."

Ton Harmsen haalt een uitspraak van een raadslid in een commissievergadering aan. Die vertelde van harte geholpen te hebben om het opbouwwerk uit te bannen. Ze draaien er zich altijd wel weer tussendoor. Dat is nu juist de kracht van opbouwwerk, was de conclusie van dit raadslid.

Eindopmerkingen: We krijgen het over de trend van fusies en samenwerkingsver-

banden enerzijds en het herkenbaar opereren in kleine eenheden anderzijds. Het zijn processen die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Bertus van Loon: "Decentralisatie is eigenlijk een golfbeweging, van die hoge golven moet je wel kleinere kabbeltjes maken. Maar de golven volgen elkaar wel sneller op dan vroeger...".

Enschede - 150.000 inwoners



Ed Balk en Elly Mullens respectievelijk directeur en opbouwwerker van de st.Wijk Welzijn West Enschede "opbouwwerk raakt in in Enschede"

Algemeen: Als 'het eindpunt van de trein' kenschetste Willem Wilmink ooit deze gemeente. Voor de teloor gegane textiel-industrie is andere bedrijvigheid in de plaats gekomen. Toch is er voor iedereen geen arbeidsplaats. Studenten geven de stad een levendig karakter.

Welzijnswerk: Een aantal instellingen hebben in relatie tot welzijnsvoorzieningen en activiteiten een soort monopoliepositie verworven. Voor werkgelegenheid "Activa", voorheen een gemeentelijk initiatief, voor stadsvernieuwing "Stedelijk Wonen" een mix van gemeentelijk- en particulier initiatief, de "Bouwconsulting" eerst een gemeentelijke dienst en voor onderzoek "I&O", voorheen een afdeling van de gemeente. Instellingen voor sociaal cultureel werk hebben, mede onder invloed van stedelijk beleid, niet op elkaar afgestemde posities in wijken. Bij de decentralisatie van welzijnswerk is de coördinerende organisatie ervoor weggegaan. Momenteel doen een aantal welzijnsinstellingen een poging hierin verandering te brengen. Op de terreinen van

speeltuinen en kinderopvang bestaan wel gemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Decentralisatie naar stadsdelen: De gemeente is verdeeld in vijf stadsdelen. Meerdere subdoelen worden decentraal nagestreefd: het verbeteren van inbreng en participatie van wijkbewoners, verbeteren van het probleemoplossend vermogen van (gemeentelijke) organisaties, verbeteren van de samenhang in activiteiten van bewoners, instellingen, bedrijven, gemeente en het leveren van maatwerk door integraal werken.

Bestuurlijke vormgeving: Een stadsdeelwethouder heeft de bestuurlijke verant-

woording voor de ontwikkelingen in de wijken. Een vorm van medezeggenschap voor wijkbewoners is niet ontwikkeld. In drie stadsdelen zijn inmiddels "stadsdeel coördinatoren" aangesteld. Een van die coördinatoren is gehuisvest bij Wijkwelzijn West "de Boei" in West Enschede, 25.000 inwoners. Een stadsdeelteam, bestaande uit vier ambtenaren, een vertegenwoordiger van de politie, onderwijs, woningbouwverenigingen en de stichting Wijk Welzijn West geven richting aan de ontwikkelingen. In een drietal nota's "stadsdeelperspectief Enschede West" zijn richtinggevende lijnen uitgestippeld. Via een schets van de achtergronden wordt een analyse van de situatie en de perspectieven voor de wijk aangegeven en een actieplan voor de realisatie daarvan geschetst.

Rolverdeling opbouwwerk-overheid: Met de directeur van Wijkwelzijn West de heer Ed Balk en mevrouw Elly Mulders, opbouwwerker, heb ik een gedachtenwisseling. Elly Mulders heeft bedenkingen over de methode gevolgd bij de samenstelling van nota's stadsdeelperspectief



Enschede West deze stukken. "Ze zijn samengesteld op basis van gesprekken met sleutelfiguren en inzichten van de leden van het stadsdeelteam. Beter was het geweest om alle inwoners vooraf in de gelegenheid te stellen te vragen wat ze vinden en willen. Nee, aan een gebouw van meerdere miljoenen om politie, sociale dienst, burgerzaken, maatschappelijk werk en sociaal-cultureel werk gezamenlijk in te huisvesten denken wijkbewoners niet direct. Ook buurtconciërges die schoffelen, afval opruimen en fietsen verplaatsen komen minder snel voort uit de gedachtenwereld van inwoners. Maar wel andere verrassende dingen bijvoorbeeld: 'grijze' werkgelegenheid, 24-uurs kinderopvang of een video-kant.

Ed Balk nuanceert deze gedachtengang: "Er zijn infrastructurele voorzieningen die bewonersgroepen niet kunnen overzien: verkeer en vervoer, milieu en uiteenlopende dienstverlenende (overheids)taken". Al met al geven Ed Balk en Elly Mulders toe dat de gemeente Enschede politiek en ambtelijk erg nadrukkelijk stuurt. Er wordt participatie van bewoners verwacht, terwijl ze niet optimaal ingeschakeld worden. Dat heeft consequenties.

Rol welzijnswerk/opbouwwerk:

Over de rol van de welzijnsinstelling zegt Ed Balk: "Misschien moeten we wel meer nee zeggen tegen sommige opdrachten van de overheid. Opbouwwerk is bij uitstek het middel om de werkelijke zienswijzen en behoeften van bewoners te analyseren en te verkopen". Elly Mulders vult aan: "Analyseren kunnen we goed, maar we zijn slecht in het verkopen". De stichting Wijkwelzijn West heeft twee opbouwwerkers in dienst en wil dat voornamelijk zo houden. Van een andere wijk verscheen onlangs een personeelsadvertentie voor een opbouwwerker. Opbouwwerk raakt in, wordt in Enschede cynisch opgemerkt...

Eindopmerkingen:

Elly Mulders: "We hebben in het verleden al meerdere beleidsonderwerpen van de overheid vertaald in min of meer kleinschalige activiteiten. Probleem Cumulatie Gebieden, Sociale Vernieuwing en nu het Groot Stedenbeleid. Het zijn steeds zo goed als gelijke onderwerpen in een andere verpakking. Dat heeft inspanningen, maar ook geld gekost. Daar zijn tot nu toe bijna alleen professionele krachten

beter van geworden. Het is te hopen dat van de nieuwe investeringen bewoners meer dan voorheen kunnen profiteren". Over de golfbewegingen in het werk zegt Ed Balk: "Ze worden steeds korter en heftiger. Dat maakt ons werk steeds intensiever maar ook uitdagender."

Ik verlaat het in de jaren zeventig onder architectuur gebouwde pand: de plek voor ontmoeting, ontplooiing en recreatie in de wijk. Het voldoet niet meer aan de eisen des tijds en wordt gesloopt. Daarvoor in de plaats komt een wijk servicecentrum.

Hengelo _ 80.000 inwoners



Rechts Adré Kamstra ernaast René Pillen, respectievelijk directeur en hoofd volwassenenwerk Scala Hengelo. "De Kernactiviteit samenlevingsopbouw is zeer waardevol"

Algemeen: De oorspronkelijke metaalstad is tot een verkeersknooppunt tussen West Nederland en Oost Europa geworden. Trein en wegverbindingen lopen door en langs deze gemeente. Op deze gegevens wordt in sociaal-economisch opzicht voortvarend ingespeeld. Werken in de metaalindustrie eist een hoog scholingsniveau. Dat heeft in het verleden een hoger ontwikkelingsniveau van burgers tot gevolg gehad.

Welzijnswerk: Op welzijnsterrein is een proces rondom een taakafbakening tussen overheid en particulier initiatief in volle gang. Voortbouwend op ervaringen, via een stichting voor Welzijnsbevordering die werd gesplitst in een instelling voor opbouwwerk en planning, wordt daaraan gewerkt. Decentralisatie naar stadsdelen: De

gemeente is in een negental wijken ingedeeld. Vanuit een centrale regie wordt aan het welzijn van de inwoners gewerkt. De wijkaanpak kent als doelen het beheer van de fysieke en sociale omgeving, bewoners activeren tot producenten van diensten, verbetering van de publieke dienstverlening en het verkleinen van de afstand tussen bestuurder en bewoner. Een wijkwelzijnswethouder heeft de bestuurlijke verantwoordelijkheid terwijl een ambtelijke staf beleid voorbereidt.

Bestuurlijke vormgeving: In samenspraak met de gemeentelijke overheid, instellingen en burgers wordt vanuit analyses en inventarisaties gekomen tot wijk (deel)plannen. Er is een indeling gemaakt in zware, middel- en lichte prioriteitstellingen in wijken. Vervolgens wordt op basis van deze gegevens tot uitvoering van activiteiten overgegaan.

SCALA, instituut voor welzijnsprojecten, zet zich in voor tal van activiteiten in de werk-, woon- en leefomgeving van burgers. De pas ingevoerde programmastuctuur, waar door een integrale aanpak medewerkers flexibel en adequaat clusterwijs inspelen op ontwikkelingen, staat borg voor een eigentijdse dienstverlening op kleinschalige niveaus. De heer Andre Kamstra, directeur en oud-opbouwwerker, en de heer René Pillen afdelingshoofd volwassenenwerk, verbreden mijn inzicht in de Hengelose situatie.

Rolverdeling welzijnswerk-overheid: Andre Kamstra: "Rolverdelingen tussen de gemeentelijke overheid en SCALA leveren onduidelijkheden problemen op. De gemeente zou zich meer als projectmanager op moeten stellen en voorwaarden schepend bezig kunnen zijn,

terwijl SCALA als procesbegeleider optreedt."

Rol welzijnswerk/opbouwwerk: Andre Kamstra gaat verder: "Soms gaan ambtenaren op de uitvoerende toer, maar daar is goed over te praten. De signaleringsfunctie ligt zowel bij de overheid als bij ons." Rene Pillen vult aan: "Bij zware wijken wordt een medewerker met opbouwwerk-achtige capaciteiten als procesbegeleider ingezet. Maar daarnaast wordt van alle medewerkers verwacht dat zij globaal de methodieken van opbouwwerk kunnen hanteren." Er ontstaat een discussie over de werksoort opbouwwerk. Andre Kamstra: "Het vak opbouwwerk als zodanig bestaat in feite niet meer. In de CAO komt de functie niet meer voor" en hij wijst me op het beroependomeinprofiel sociaal cultureel werk, uitgegeven door het NIZW, waarin gesproken wordt van een sociaal cultureel werker met een samenlevingsopbouw oriëntatie.

Rene Pillen vervolgt:

"Samenlevingsopbouw is een methode van werken en daarmee als een kernactiviteit te beschouwen. Ze is breed inzetbaar bij realiseren van uiteenlopende welzijnsvoorzieningen en activiteiten." We krijgen het over de waarde van deze kernactiviteit voor SCALA. Ze wordt door de gesprekspartners van dit instituut als zeer waardevol bij met name projectontwikkeling van uiteenlopende activiteiten ervaren.

Eindopmerkingen: We gaan in op de zin en onzin van stadsdeelraden in Hengelo en het delegeren van bevoegdheden naar stadsdelen. Andre Kamstra glimlachend: "Nee, daar is deze gemeente te klein voor." Serieuzer gaat hij verder: "Je gaat het toch al schaarse kader versnipperen en draagt bij aan uitdijen van de vergaderculturen. Het is beter om kader actief in te zetten bij activiteiten in de wijk. Op basis van inspraakprocedures kunnen besluitvormingsprocessen uitstekend op centraal niveau afgewikkeld worden. Bovendien zijn niet alle maatschappelijke problemen op wijkniveau of zelfs gemeentelijk niveau te tackelen."

Tenslotte

Het decentralisatiescenario van de voormalige staatssecretaris Meijer is op basis van de beschikbare spelers ter plaatse steeds bijgesteld. Er is na ruim 20 jaar werken welzijnsbeleid ontstaan, aangepast bij de intenties van de plaatselijke

spelers en figuranten. Deze hebben bewezen aan een gedecentraliseerd welzijnsbeleid inhoud en vorm te kunnen geven. Dit is mede gerealiseerd door het inhuren van bekwaame regisseurs. In vele gevallen welzijnswerkers met opbouwwerk ervaring. Dat betekent dat welzijnsinstellingen tegenspelers van formaat hebben gekregen. Dit komt het product ten goede.

Terwijl het clusteren van commerciële ondernemingen en instellingen in de non profit-sector naar grotere eenheden alweer enkele jaren op gang is, is dit in het sociaal-cultureel werk (inclusief opbouwwerk) in deze regio nauwelijks te bespeuren. Wel zijn met name in Enschede stedelijke zaken geclusterd die nauwe relaties hebben met leefbaarheidsaspecten (werkgelegenheid, stadsvernieuwing, onderzoek). Hierdoor zijn een soort van monopolieposities ontstaan die voordelen, maar ook nadelen voor burgers kunnen opleveren.

Het sociaal-cultureel werk en opbouwwerk lopen achter op deze ontwikkelingen. Inhaalmanoeuvres zijn om meerdere redenen gewenst (werkgelegenheid, verlenen van toegespitste dienstverleningen aan burgers, het kunnen inbrengen van specialismen, image). Aan de rollen en taakverdelingen tussen overheid en instellingen van particulier initiatief wordt nog steeds gesleuteld. De politiek, ambtenaren en instellingen zitten lang niet altijd op een lijn. Het betrekken van burgers bij wijkgericht werken is essentieel. In alle drie gemeenten heeft dat anders vorm gekregen. Almelo werkt met basiswerkers, begeleid door opbouwwerkers, die netwerken creëren. In Enschede en Hengelo worden, door opbouwwerk-activiteiten te combineren met inspraakprocedures, leefbaarheidsplannen uitgestippeld. De resultaten zijn uiteenlopend.

De aloude manier van het opstellen van leefbaarheidsplannen door sociale kaartachtige gegevens te verzamelen, deze te analyseren en acties te bewerkstelligen is een beproefd model.

Geavanceerde technieken scheppen nieuwe aanvullende mogelijkheden om gegevens snel en overzichtelijk te bundelen, weer te geven en te actualiseren. De eerste werkvoorwaarde is het samen met betrekkenen, in een vroeg stadium, denkwijzen te verzamelen. Het is een tijdsintensief model dat op termijn vruchten oplevert. Met name in Almelo zijn ervaringen opgedaan.

In hoeverre burgers uit de wijk werkelijk invloed uitoefenen op beleidsbeslissingen is in de interviews onduidelijk gebleven. Ambtenaren bereiden in vele gevallen eventueel met welzijnswerkers beslissingen voor. Deze worden aan de politiek voorgelegd. In sommige gevallen worden sleutelfiguren bij deze voorbereidingen ingeschakeld. De vraag blijft of dit de representativiteit van burgers waarborgt. De wijk als het ideale niveau om aan leefbaarheid van burgers vorm te geven lijkt een goed vertrekpunt. Het zal door de uiteenlopende inzichten en belangen van de actoren (politici, ambtenaren, welzijnswerkers, burgers) altijd tot een compromismodel leiden. Daarnaast zullen niet alle leefbaarheidsaspecten op wijkniveau geregeld kunnen worden. Opbouwwerk methodieken hebben een belangrijke bijdrage in de ontwikkeling van gedecentraliseerd welzijnsbeleid geleverd. De indruk bestaat dat dit vooral mogelijk was door inbreng van ervaren opbouwwerkers. Er zijn kweekvijvers ontstaan waardoor bestaande methoden behouden blijven en nieuwe werden geïntroduceerd. De golven die in, maar ook buiten, deze kweekvijvers (nog zullen) ontstaan verschillen in omvang, kracht en intentie. Het is de kunst deze te voorzien en beheersbaar te houden. Eén van die golven is de naamgeving "opbouwwerk". Deze ligt bij velen gevoelig. Omdat een goedlopend marktartikel geen irritatie mag oproepen zou aan imago verbetering gewerkt moeten worden.



Samenleven in een wijk: integratie of coëxistentie?

Een kritiek op de wijkgedachte en een alternatief voor het opbouwwerk

door Talja Blokland

De wijkgedachte, een visie op lokaal samenleven zoals W.F. Geyl haar in 1947 bepleitte (1), kon zich in de jaren veertig en vijftig in een grote belangstelling verheugen. Vijftig jaar later wacht haar nog immer, of wellicht opnieuw, een warm onthaal. Niettegenstaande de kritiek op de wijkgedachte, die nadat de socioloog Van Doorn in 1955 de wijk als integratiekader van de hand wees al vele malen is verwoord (2), is haar kern in veel visies op het wijkwerk overeind gebleven. De kritiek was niet afdoende om het ideaal van de wijk als integratiekader, als entiteit voor sociale cohesie teniet te doen.

De aandacht voor de zogeheten sociale component in het stedelijk beleid kreeg eind jaren tachtig een impuls in het kader van de sociale vernieuwing en recenter binnen het grote steden-beleid. Het verbeteren van de sociale structuur, zoals de doelstelling wel wordt omschreven, krijgt ten dele handen en voeten in beleidsmaatregelen en projecten waarin de wijkgedachte prominent aanwezig is (3). De wijk is een belangrijke eenheid voor samenlevingsopbouw. Wie streeft naar een meer geïntegreerde, meer cohesieve samenleving doet er goed aan zich op het wijkniveau te richten, zo luidt de gedachte. De wijk zou tot gemeenschap kunnen worden verheven.

In dit artikel zal ik beargumenteren, dat het streven naar gemeenschap op het niveau van de wijk door de sociale vernieuwing niet is bereikt, en van het grote steden-beleid niet kan worden verwacht. Vervolgens zal ik ingaan op de vraag wat de functie van samenlevingsopbouw in stadswijken dan wèl zou kunnen zijn.(4)

Wat is gemeenschap?

Themata als sociale cohesie en gemeenschap laten zich lastig nauwkeurig omschrijven, al worden de begrippen veel gebezigd. Een samenleving bestaat niet zonder cohesie. Daar mensen die een bepaald gebied bewonen, een land, een stad of een werelddeel, immer op velerlei wijzen tot elkaar in afhankelijkheidsrelaties staan, heeft een moderne samenleving altijd de basale cohesie die de Franse socioloog Emile Durkheim organi-

sche solidariteit noemde.(5) Hoe het met gemeenschap is gesteld is evenwel een ander vraagstuk.

In de sociologie zijn vele pogingen ondernomen het begrip nauwkeurig te omschrijven. Pioniers in de Amerikaanse sociologie, die meestal worden aan geduid met de Chicago School, gingen er in de jaren twintig veelal vanuit dat gemeenschap of community neerkwam op een geografisch af te bakenen gebied, een buurt of wijk, dat naast ruimtelijke kenmerken ook specifieke culturele kenmerken had. Daardoor zou zo'n gebied als een natuurlijk eenheid, een gemeenschap, kunnen worden gezien. (6)

Deze positie is in latere jaren veelvuldig bekritiseerd. Belangrijke kritiek kwam er onder meer van onderzoekers van netwerken. Auteurs als de Canadees-Amerikaanse onderzoeker Barry Wellman betoogden dat niet een ruimtelijke entiteit, maar het geheel van significante, ondersteunende relaties van individuen, hun persoonlijke netwerken, als gemeenschappen kunnen worden gezien. Dat betekent, dat de gemeenschappen van mensen heel goed geografische grenzen kunnen overstijgen. Daarom is er volgens deze onderzoekers geen reden om er bij voorbaat vanuit te gaan, dat wanneer gemeenschap niet binnen een lokatie wordt gevonden, zij dus niet bestaat.(7) Hoewel zij er zo op wezen, dat wie zich met wijk en buurt bezig hield het ruimtelijk-deterministisch standpunt dat gemeenschap noodzakelijk met lokatie was verbonden beter achter zich kon laten, heeft ook hun alternatief tekortkomingen. De opvatting van gemeenschap als persoonlijk netwerk had mede tot doel het begrip van haar emotionele, normatieve bijklank te ontdoen. Een bijklank, die degelijk wetenschappelijk onderzoek in de weg zou staan. Daarmee drijft deze omschrijving nogal ver af van wat wij in common sense onder gemeenschap verstaan. Daar roept het begrip noties op als solidariteit, verbondenheid, of bij elkaar horen. Onze gemeenschappen kunnen daarom beter worden begrepen als imagined communities. Deze term werd in de sociale wetenschappen gintroducteerd door de Benedict Anderson (8) en laat zich maar moeilijk in het Nederlands vertalen. Imagined communities zijn gemeenschappen die wij denken en voelen, en die wij uitdrukken in de praktijken van ons alledaags leven. De Engelse socioloog Jenkins heeft erop gewezen hoe nauw gemeenschap is verbonden

met de vraag, met wie wij ons sociaal identificeren: "[mensen kunnen gemeenschappen uitdrukken in] het zeggen van iets, in het deelnemen aan rituelen, in het laten horen van politiek protest, in samen vissen, of wat dan ook. Het is in en door wat mensen doen dat een gedeelde ervaring van zaken en een gedeeld symbolisch universum ontstaat. Het is in het praten over 'gemeenschap' - dat, uiteindelijk, een publiek handelen is - waardoor haar symbolische waarde wordt geproduceerd en gereproduceerd". (9) Deze imagined communities vormen wij met mensen om ons heen, maar niet iedereen die we kennen doet er daarbij evenveel toe.

Twee voorbeelden

Door na te denken over de aard van de sociale relaties die mensen hebben, met leden van hun persoonlijk netwerk en met mensen daarbuiten, kunnen we bepalen welke mensen voor onze gemeenschappen relevant zijn. Dat vereist theoretische bespiegelingen over de aard van sociale relaties, die ik hier achterwege zal laten. Aan de hand van twee voorbeelden zal ik illustreren, dat het soort sociale relaties dat mensen hebben nogal kan variëren, en dat de buurt als lokatie in beide voorbeelden een verschillende functie voor de imagined communities heeft. (10)

Rosemarie, geboren in 1956 en inwonster van een oude stadswijk in Rotterdam, is lid van Milieudefensie, van Amnesty International en neemt deel aan het Foster Parents Plan. Ze koopt haar groente in een natuurvoedingswinkel in het centrum van Rotterdam, en eenmaal per week gaat ze in het centrum naar een meditatie-avond. Ze is zeer geïnteresseerd in Zen-meditatie. Ze is moeder van een zoontje van zeven, dat ze dagelijks naar de basisschool in de buurt brengt en weer ophaalt. Dan maakt ze een praatje met de andere moeders op het schoolplein. Als haar zoontje naar de zwembad moet, regelt ze met de moeder van een klasgenootje dat ze hem maar eenmaal in de twee weken hoeft te halen en te brengen. Dat vindt ze gemakkelijk. Als we Rosemarie vragen te omschrijven, bij wie ze zich betrokken voelt, met wie zij een gemeenschap vormt, spreekt zij over mensen die ze lang niet allemaal kent, maar met wie zij affiniteit heeft: andere mensen die zijn zoals zij. Dat zijn mensen die "bewust leven", het milieu

belangrijk vinden en die bezinning zoeken in hun leven. Sommigen behoren tot haar persoonlijk netwerk - met hen heeft zij persoonlijke relaties, zoals de deelnemers aan een vegetarisch kookclubje - maar van anderen weet zij alleen dat ze ergens bestaan. Zij heeft echter ook sociale relaties met mensen, met wie zij weinig gemeenschappelijks ervaart. Deze hebben meer een ruil karakter, zoals de relatie met de moeder van het klasgenootje. Haar rekent Rosemarie niet tot haar gemeenschap, zoals ze evenmin de buurvrouw tot haar gemeenschap rekent die de plantjes water geeft als Rosemarie met vakantie gaat. Dat zijn echter wel haar sociale relaties in de buurt. De buurt, die zo geen functie heeft voor haar gemeenschap maar haar transacties biedt die het gemak dienen.

Tonnie, geboren in 1947, woont in dezelfde Rotterdamse wijk. Daar woont ze haar hele leven al. Ze heeft er een groepje van een stuk of acht vrouwen, die ze wekelijks, zo niet dagelijks ontmoet. Ze kennen elkaar al van kinds af aan en hebben van alles samen meegemaakt. Ze ondernemen samen van alles: ze gaan naar de bingo in het buurthuis, met een busreisje een dagje naar Valkenburg en elke dag loopt Tonnie met een of twee vrouwen een rondje door de winkelstraat die de buurt doorkruist. Vragen we Tonnie bij wie zij zich het meest betrokken voelt buiten haar eigen gezin, dan betekent gemeenschap voor haar vooral de kring van directe contacten met de vrouwen uit de buurt. Ze vindt het belangrijk te horen hoe het met hen gaat en hecht strek aan de normen en waarden binnen de groep, een groep die zich het beste laat vergelijken met wat sociologen als Herbert Gans een peer group hebben genoemd. (11) De buitenwereld vindt ze niet zo belangrijk. Tot die buitenwereld behoort iedereen buiten de groep: een algemeen en variabel "ze" dat kan staan voor de overheid, de gemeente, de ambtenaar van de sociale dienst, de opbouwwerker, de partijen in een oorlogsgebied ver weg of de sterren uit de roddelbladen en de soapseries, maar ook de andere buurtbewoners die niet tot haar eigen groepje behoren. Zo omvat Tonnie's gemeenschap weliswaar affectieve relaties in de buurt, die haar het gevoel geven bij anderen te horen, maar beslaat zij niet de buurt als zodanig. Een heleboel mensen die goedbeschoofd haar burens zijn, rekent Tonnie niet tot

haar gemeenschap. Daar zij voor haar alledaagse praktijken met de groepsleden veel gebruik maakt van de openbare ruimte en voorzieningen in de buurt, heeft de buurt als lokatie evenwel een functie voor de bestending van haar gemeenschap.

Buurtgebruik en gemeenschap

Tonnie en Rosemarie vertegenwoordigen slechts twee voorbeelden van mensen met specifieke netwerkcomposities. We zouden hier vele andere voorbeelden kunnen bespreken. Nu vertoont zich in al deze mogelijke voorbeelden wel enige regelmaat. Zo blijkt variatie op te treden in het buurtgebruik, de mate waarin mensen alle rollen die zij hebben - als werknemer, vader, speler in een zaalvoetbalteam, lid van een klaverjasclub en bezoeker van een café bijvoorbeeld - binnen de geografische grenzen van de buurt vervullen. Dit buurtgebruik hangt af van een groot aantal kenmerken zoals leeftijd, levensfase, geslacht, etniciteit, opleidingsniveau en inkomenssituatie.

De symbolische waarde die mensen hechten aan de buurt als lokatie voor hun imagined communities is weer afhankelijk van hun buurtgebruik. De buurt of de wijk doet er, met andere woorden, niet voor iedereen evenveel toe en zelfs voor mensen voor wie de buurt belangrijk is, bestaat de buurt bovenal uit die mensen met wie zij een gemeenschap ervaren. En daarvan maakt iemand niet zomaar deel uit omdat men er toevallig naast woont, maar omdat men een bepaald soort relatie heeft ontwikkeld. Noch voor Tonnie, noch voor Rosemarie is de buurt daarom een gemeenschap.

Wijken met een grote diversiteit van leefstijlen, en dus van buurtgebruik, wekken wellicht de indruk dat deze wijken gedeïntegreerd zijn geraakt. Tonnie en Rosemarie zijn zelf evenwel, als zij het woord zouden gebruiken, allerminst van mening dat zij niet geïntegreerd zijn. Integendeel: zij hebben een goed besef van de gemeenschappen waarvan zij zich deel weten. Het is opmerkelijk, zo stelde ook de Amerikaanse Claude Fischer, hoe wij steeds spreken over gebrek aan gemeenschap en desintegratie, terwijl wij toch maar zelden iemand tegen komen, die niet is ingebed in sociale relaties met anderen. Fischer formuleerde het zó: "publieke familiariteit (...) wordt vaak gelijk gesteld aan private intimiteit, en publieke onpersoonlijkheid aan private vervreemding (...). Maar zo'n

publieke familiariteit heeft niets van doen met de privé-levens van mensen. De vriendelijke passant die ons groet op straat kan weinig vrienden hebben, terwijl de gereserveerde reiziger in de metro een bloeiend sociaal leven kan hebben". (12)

Noch Tonnie, noch Rosemarie voelen zich daarom bijzonder aangesproken door het idee, dat zij behoefte zouden hebben aan meer contact met burens, aan meer gemeenschap in de buurt.

Sociale vernieuwing leidt niet tot integratie

De beoogde integratie van de sociale vernieuwing maakte daarom weinig kans. De wijk is voor Tonnie noch Rosemarie een reëel integratiekader. Wie nauwkeurig kijkt naar wat er feitelijk gebeurde tijdens bijvoorbeeld het opzoomen, parade-paardje bij uitstek van de sociale vernieuwing, ziet hoe het ging in sommige straten, waarin men samen de opzoomer-bezem ter hand nam. Samen, dat is althans de officiële versie van de opzoomer-praktijk. Maar neem nu het volgende voorbeeld, opgetekend tijdens participerende observaties:

Het is mei 1994, een zaterdagochtend in een 'achterstandswijk' in Rotterdam. Opbouwwerkers delen geel geveerde straatbezems uit aan de bewoners. Vandaag is het Opzoomerdag in Rotterdam. In aansluiting op de initiatieven die sinds de lancering van de sociale vernieuwing in 1989 zijn ontplooid om de oude wijken 'weer leefbaar' te maken gaan de bewoners de verloedering te lijf met geveltuintjes, nieuwe buitenverlichting en het samen vegen van de straat. Want dit zogeheten opzoomen beoogt niet alleen nette, schone straten. Het gaat er vooral om dat bewoners samen aan de slag gaan. Want mensen die soms al jaren bij elkaar in de straat wonen, kennen elkaar niet eens. En daar moet wat aan gedaan worden. Zo moet de stad weer 'leefbaar' worden. De vrouwen uit de Hollandse families die met twee generaties in de straat wonen staan gezellig keuvelend, over hun bezems geleund, een sigaretje te roken. Ze vertellen de Turkse man die komt helpen vegen dat hij maar aan de andere kant van de straat moet beginnen. De man loopt naar de hoek, en veegt vakkundig en alleen de helft van de straat: "verder hoef jij niet te komen".



Een Surinaamse maakt zich kwaad omdat er geen bezems meer zijn. Zij had er óók wel een gewild. Maar de meeste bezems zijn al verdwenen. Tegen de muur staat er nog wel een, maar die kan ze niet krijgen, zo geeft een van de Hollandse vrouwen haar te verstaan: "nee, die is voor mijn dochter". De dochter woont elders in de stad, maar komt vanmiddag langs. En die wil ook best een bezem. Gratis. Die het eerst komt, het eerst maakt. Waar zijn de andere bezems dan gebleven, wil de Surinaamse weten. Niemand antwoordt. Op de derde verdieping veegt een vrouw haar balkon. Met een gele opzooberbezem. In sommige straten houdt het vegen stand. Enkele bewoners houden stug vol en doen het elke week opnieuw. In andere straten ziet men de gele bezems alleen nog op de balkons, verwelken de bloemen in de gevelltuintjes en wordt het opgeschilderde trafo-huisje opnieuw met graffiti beklad. Het opzooberen bracht niet de beoogde gemeenschap of cohesie.

Helemaal verbazingwekkend is dat niet. Uit de bovenstaande illustratie blijkt niet alleen, hoe in sommige straten mensen met een hoog buurtgebruik weliswaar enthousiast aan het opzooberen deelnamen, maar niet de inzet deelden die de gemeente beoogde. Zij waren niet gericht op nieuwe contacten, op betere bureauverhoudingen. De gerichtheid op de eigen groep kreeg ook in het opzooberen uitdrukking. Veel belangrijker is echter de constatering, dat dit deel van de sociale vernieuwing gericht was op het creëren van iets, waar lang niet alle bewoners op zaten te wachten. Sommige mensen wonen in een buurt omdat zij eenmaal ergens moeten wonen. Noch praktisch noch symbolisch staat de buurt voor hen ergens voor. Anderen, zoals Tonnie, hebben een hoog praktisch en symbolisch buurtgebruik. Zij maken voor hun leefstijl uitvoerig gebruik van de publieke ruimte en de buurtfaciliteiten. In hun sterke lokale oriëntatie privatiseren zij delen van de publieke ruimte die zij als 'van zichzelf' beschouwen en die zij betekenis kunnen geven. Dat kan leiden tot conflicten, over een plein, een bankje, een parkje of een zaaltje in het buurthuis, ja zelfs over opzooberbezems, wanneer anderen dezelfde ruimte toe willen eigenen voor de praktijk van hun eigen groep. Mensen als Rosemarie hebben weinig bureaucon-

tacten en zien zichzelf niet als leden van imagined communities met anderen in de buurt. Zij gebruiken de buurt hoogstens in symbolische zin om in hun eigen sociale kringen uitdrukking te geven aan hun leefstijl. Want ook het wonen in een multi-culturele wijk zien sommigen als een aspect dat past in het rijtje van de natuurvoedingswinkel en de zen-meditatie.

De buurt heeft, kortom, vele betekenissen voor uiteenlopende gemeenschappen, en kan niet aan één gemeenschap worden gelijkgesteld. Projecten als het opzooberen hebben daarom niet de beoogde integratie bewerkstelligd. Mensen willen, grof gezegd, geen nauwe banden met hun burenen alleen omdat die mensen nu toevalligerwijs hun burenen zijn. Dit is overigens geen nieuw gegeven. Het adagium is de afgelopen vijftien jaar steeds geweest: "goede burenen houden zich op d'r eigen". Al leidde het hogere buurtgebruik er voorheen toe, dat mensen meer publiek familiair met elkaar waren.

Een opgave voor het grote steden-beleid

Zijn al die inspanningen dan waardeloos? Opbouwwerkers weten wel beter. Dat de behoefte aan intensief contact een illusie is, neemt niet weg dat mensen in stadswijken het globaal genomen plezierig vinden te weten wie hun burenen zijn. Zij wensen wat we publieke familiariteit kunnen noemen: het in de openbare ruimte kunnen herkennen van andere mensen zonder dat men al te veel van die anderen weet. Vooral waar mensen dicht op elkaar wonen zoals in straten en portieken in de oude wijken zijn zij tot op zekere hoogte van elkaar afhankelijk. De slogan dat zij het met elkaar moeten rooien, veel verkondigd, lijkt mij schromelijk overdreven. Zij hoeven helemaal niets met elkaar, zolang zij elkaar geen overlast bezorgen. En het behoeft weinig betoog dat de schoen daar juist vaak knelt. Publieke familiariteit tussen bewoners van een straat of portiek maakt het net wat gemakkelijker voor Rosemarie om te vragen of Tonnie's zoon zijn housemuziek wat zachter wil zetten, en voor Tonnie om haar Marokkaanse buurling te vragen niet zo gevaarlijk dicht bij haar auto te voetballen. Publieke familiariteit maakt het net wat makkelijker om situaties van burenoverlast bespreekbaar te maken en geeft het veilige gevoel dat iedereen zagezegd op z'n eigen kan leven, maar dat als er ècht iets loos is

men in het uiterste geval op de burenen kan rekenen. Zij creëert zo een forum om, indien nodig, te onderhandelen over kleine maar belangrijke ongenoegens: van het schoonmaken van het portiek tot het gedrag van spelende kinderen. De sociale vernieuwing heeft in sommige straten bijgedragen aan deze publieke familiariteit en is daarom waardevol geweest voor de leefbaarheid. Er moet in termen van gemeenschapsvorming echter niet meer van worden verwacht. Ook van het grote-steden beleid valt in dit opzicht weinig te verwachten. Verschillende groepen maken op uiteenlopende wijze van de buurt gebruik. Sommigen trachten daarbij delen van de openbare ruimte te privatiseren: "verder hoef jij niet te komen". Zij zijn niet uit op integratie in de zin van samenvoeging. Zij zien weinig reden zich met anderen te bemoeien, zolang anderen ook hen in hun waarde laten. Maar juist waar competitie om dezelfde ruimte optreedt kunnen zich spanningen voordoen. Het stedelijk beleid heeft in haar streven naar samenlevingsopbouw daarom niet zozeer een integrerende functie. Waarom zou men immers mensen die dat zelf niet wensen moeten aansporen gezellige en aangename contacten te onderhouden met anderen, met wie zij slechts gemeen hebben dat zij een fysieke lokatie moeten delen? Het heeft vooral een functie in het stimuleren van vreedzame coëxistentie. Nu geldt voor sommige groepen, hetgeen we hier niet hebben kunnen illustreren, dat zij de publieke ruimte in een wijk gebruiken wegens gebrek aan alternatieven. Voor deze groepen is een specifiek beleid gewenst. Ik denk dan bijvoorbeeld, maar niet uitsluitend, aan schoolgaande kinderen, die over het algemeen een zeer hoog buurtgebruik hebben. Zij zijn tegelijk het minst in staat zich de publieke ruimte toe te eigenen: "ga jij maar ergens anders spelen." Projecten die aanvankelijk in het kader van de sociale vernieuwing werden ontwikkeld, zoals het project Duimdrop, en haar recente variant in het kader van het grote steden-beleid Thuis Op Straat (TOS) zijn goede voorbeelden van hoe het stedelijk beleid in de strijd om het symbolisch en praktisch gebruik van de buitenruimte kan bijdragen aan de versterking van de positie van een groep, die niet alleen maar voor zichzelf kan opkomen. Zo voorkomt men wellicht bovendien, dat kinderen gebruik maken van het enige machtsmiddel dat hen in deze strijd ter beschikking staat: vanda-

lisme. Juist omdat Hollandse volwassen bewoners met een hoog buurtgebruik zich nogal eens geïntimideerd voelen door het gedrag van etnisch andere kinderen hebben deze projecten de potentie succesvol te zijn in het bijbrengen van het besef bij alle partijen die de buurt of wijk als lokatie gebruiken, dat de straat, het buurthuis of het plein toebehoren aan iedereen. Dat wil niet zeggen dat wij ernaar moeten streven dat zij elkaar aardig vinden, laat staan dat zij een gemeenschap vormen. Het doel zou niet moeten zijn dat zij samen de lokaties gebruiken, maar wèl, dat zij het gebruik ervan delen. Dat brengt de onderlinge afhankelijkheid van het wonen van verschillende groepen met een hoog buurtgebruik binnen één lokatie nu eenmaal met zich mee.

Er is geen sprake van een probleem wanneer mensen in één wijk volstrekt langs elkaar heen leven. De voorwaarde is echter wel, dat zij dat doen in een situatie van wederzijds respect. Niet cohesie, niet integratie en niet gemeenschap, maar vreedzame coëxistentie lijkt mij daarom het meest vruchtbare adagium voor samenlevingsopbouw op wijkniveau. In de woorden van Abrams:

"In andermans nabijheid wonen is een bepaalde context voor sociale relaties - en niets meer dan dat. En het meest opzienbarende kenmerk van deze nabijheid als context zijn de uitzonderlijk lage kosten verbonden met goede relaties, en de uitzonderlijk hoge kosten die gepaard kunnen gaan met slechte relaties."(13)

Talja Blokland is sociologe en verbonden aan de Amsterdamse School voor Sociaal-wetenschappelijk onderzoek en auteur van Wat Stadsbewoners Bindt: Sociale Relaties in een Achterstandswijk dat in maart 1998 bij uitgeverij Kok-Agora zal verschijnen. Correspondentie-adres: ASSR, Oude Hoogstraat 24, 1012 CE Amsterdam

Noten

1. W.F. Geyl (1947) De Wijkgedachte Bestuurswetenschappen 1 (7):1-17
2. Doorn, J.A.A. van (1955) Wijk en stad: Reële integratiekaders? Prae-adviezen voor het congres over sociale samenhangen in nieuwe stadswijken 17 december 1955. Amsterdam: Instituut voor Sociaal

Onderzoek van het Nederlandse Volk, p.60-85

3. Soms, zoals in het artikel 'Werk maken van de wijk economie' van Th.J.A. Hagendoorn in MO/Samenlevingsopbouw 15 (143):15-18, gaat men ervan uit dat de sociale structuur eerst kan worden verbeterd door het verbeteren van de economische structuur van de wijk. In wezen maakt dit weinig verschil voor het betoog hier, omdat ook in deze oriëntatie op de wijk economie de wijk als reële entiteit tot uitgangspunt dient.
4. Het is onmogelijk deze complexe materie in een artikel volledig te behandelen. Ik beroep mij hier daarom op mijn bevindingen die ik uiteen gezet heb in Wat Stadsbewoners Bindt, het verslag van een uitgebreid onderzoek naar de betekenis van gemeenschap en de functie die de buurt als lokatie voor verscheidene gemeenschappen vervult, alsmede naar de vraag hoe deze betekenis en functie gedurende de afgelopen vijftien jaar veranderden. De empirische basis voor dit betoog ontleen ik aan een kwalitatieve studie in de Rotterdamse wijk Hillesluis, waar ik gedurende een jaar participerende observaties verrichtte en 141 mensen mij in interviews te woord stonden. Delen van dit artikel zijn afkomstig uit hoofdstuk 1 en hoofdstuk 11 van het voornoemde boek.
5. Durkheim, E. (1889) The division of labour in society (La Division du Travail Sociale, vert. G. Simpson) New York: The Free Press 1964
6. Belangrijke vertegenwoordigers van de Chicago School waren onder anderen Park, Burgess, Wirth en Zorbaugh. Zie bijvoorbeeld Park, R.A. (1929) The city as a sociale laboratory. In: Smith, T.V. en L.D. White (red.) (1929) Chicago: An experiment in sociale science research Chicago: University of Chicago Press, en Park, R.A. (1936) Human ecology. In: Theodorson, G.A. (red.) (1961) Studies in Human Ecology New York: Harper & Row, p.22-29.
7. Zie bijvoorbeeld Wellman, B. en B. Leighton (1979) Networks, neighborhoods and communities: Approaches to the study of the community question Urban Affairs Quarterly 14 (13):363-390.
8. Anderson, B. (1990) The imagined community: Reflections on the origin and spread of nationalism London: Verso.
9. Vertaling van een citaat uit Jenkins, R. (1996) Social Identity London: Routledge, p.106.

10. Ik ontleen deze voorbeelden aan het empirisch materiaal dat werd verzameld voor de studie Wat Stadsbewoners Bindt. De namen zijn gefingeerde namen.
11. Gans, H. J. (1962) The urban villagers: Group and class in the life of Italian-Americans New York: Free Press.
12. Fischer, C.S. (1982) To dwell among friends: Personal networks in town and city Chicago: University of Chicago Press, p.61-62.
13. Vertaling van Abrams in Bulmer, M. (1986) Neighbours: The Work of Philip Abrams Cambridge: Cambridge University Press, p.18-9.



Goud

In het Utrechts Nieuwsblad van 9 december jl. stond het volgende te lezen:

Het Utrechtse arbeidsbureau zet zich onvoldoende in om werkloze allochtone jongeren aan een baan te helpen. Terwijl politie, justitie, opbouwwerkers, bewoners en diverse Utrechtse instellingen zich keihard voor hen inzetten, blijft een echt toekomstperspectief in de vorm van werk uit, omdat het arbeidsbureau in de stad Utrecht het laat afweten. Die kritiek uitte staatssecretaris Kohnstamm (Grote Steden-beleid) na afloop van een bezoek aan Utrechtse projecten, die op Marokkaanse jongeren zijn gericht. Hij verbaasde zich over het feit dat het arbeidsbureau 'niet echt wil meewerken'.

Voor justitie, 'een goede uitzondering in Utrecht', en opbouwwerkers had Kohnstamm juist veel lof: "Het opbouwwerk is echt 'gekilld' in de jaren tachtig. Wellicht vanwege een toen te hoog geitenwollensokken-gehalte. Maar degenen die overgebleven zijn, zijn echt goud. Zij zijn het waar veel buurten nog op steunen."



Bericht van de uitgever

Het is belangrijk met zekere regelmaat opnieuw bestek op te maken. Dat geldt voor alles en iedereen en dus ook voor MO/Samenlevingsopbouw. Daarom is (al weer een tijd geleden) een lezersonderzoek gehouden, is daarop aansluitend een marketingadvies gevraagd en heeft in redactionele en uitgeverskring discussie en beraad plaatsgevonden. Resultaat van al die kritische en evaluatieve inspanning, dat een 'verbeterplan' is vastgesteld en in uitvoering genomen. De resultaten daarvan krijgt de lezer onder ogen in februari, wanneer de eerste editie van 1998 uitkomt. De vernieuwingen zijn ingrijpend,

betreffen zowel het 'jasje' van MO/Samenlevingsopbouw als de 'inhoud' en tevens de punctualiteit van de verschijningsdata. Omdat de vernieuwingen nogal fors zijn, verkeren ook redactie en uitgever in spanning over het resultaat en - uiteraard! - de waardeering daarvan door de lezer.

Op dit moment valt alleen iets te onthullen over de 'inzet', de voornemens die onder de vernieuwings-operatie liggen. In enkele trefwoorden aangeduid komt die inzet neer op het (in samenhang) bieden van een scherpere vormgeving, praktijkgerichtheid en punctualiteit. "Op scherp koersen" is dan ook het adagium van de komend jaar startende vernieuwingsoperatie. Uitgever en redactie hebben, met enthousiasme, voor ogen hoe het worden zal. Maar "the proof of the pudding is in the eating", zoals de Britten zeggen. En dus kunnen de 'koks' van de 'nouvelle cuisine' voorshands alleen in gespannen afwachting verblijven tot de tafelgast, de lezer het nieuwe gerecht geproefd heeft. Het mag duidelijk zijn dat reacties en commentaren welkomer zijn dat stilzwij-



gen. Want uitgever noch redactie wensen zich te koesteren in het valse zonnetje van "geen nieuws is goed nieuws". Kritiek en bijval zijn dus (meteen na de eerste 'nieuwe' editie) van harte welkom! Bij al die veranderingen is het ook van belang dat er iets 'constant' blijft. En die constantie is, zo kunnen we melden, gunstig voor de lezer van het Vakblad MO/Samenlevingsopbouw: voor het derde achtereenvolgende jaar blijven de abonnements- en losse nummer-prijzen ongewijzigd. Graag maken wij van de gelegenheid gebruik U en de Uwen een gezond, creatief en opbouwend 1998 toe te wensen!

De uitgever

Vier O's voor de wet Boeten

Op 1 augustus 1996 trad de wet Boeten, maatregelen, terug en invordering sociale zekerheid (verder: wet Boeten) in werking voor de WW, Ziektewet, AAW/WAO en Toeslagenwet. Het landelijk samenwerkingsverband regionale arbeidsongeschiktenorganisaties LSV/WAO heeft de inhoud, reikwijdte en praktische betekenis van deze wet laten onderzoeken. Dit onderzoeksrapport is op 18 november 1997, aangeboden aan de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer F. de Grave. Op basis van dit onderzoek concludeert het LSV/WAO dat de wet vier kwalificaties verdient:

*Onmenselijk

*Onzinnig

*Onrechtvaardig

*Ondoelmatig

Onmenselijk De wet Boeten bevat nogal wat regels waaraan de uitkeringsgerechtigde zich moet houden. Het te laat verstrekken van inlichtingen leidt tot een strafkorting op de uitkering, zelfs als het om informatie gaat die niet voor de uitkering van belang is. Een herstelbaarheid wordt niet geboden (te laat is te laat). Ook kunnen er fikse boetes van 300 gulden of meer worden uitgedeeld als uitkeringsgerechtigden zich niet houden aan de voorschriften. Zo riskeert een WAO'er die opgenomen moet worden in het ziekenhuis een boete van 300 gulden als hij dit vergeet door te geven aan de uitkerende instantie. Dit sanctiebeleid is onmenselijk!

Onzinnig

Wat is het nut van deze wet? Veel voorschriften waar uitkeringsgerechtigden zich aan moeten houden, hebben niets te maken met het recht op een uitkering. Zo heeft het verrichten van vrijwilligerswerk op zich niets te maken met het recht op een uitkering, terwijl het niet melden ervan wel tot een strafkorting kan leiden. Een uitkeringsgerechtigde die zijn vakantie niet vier maar twee weken van te voren meldt, riskeert een strafkorting op zijn uitkering. Dit sanctiebeleid is onzinnig! Onrechtvaardig De wet Boeten bevat vele plichten voor uitkeringsgerechtigden, maar hebben uitkeringsgerechtigden ook rechten? Hert niet ingeschreven staan bij het arbeidsbureau leidt tot een straf op de WW-uitkering, terwijl deze inschrijving in veel gevallen een pure formaliteit is en niet tot daadwerkelijke bemiddeling leidt. Inschrijving is een plicht, terwijl bemiddeling geen recht is. Dit is onrechtvaardig!

Ondoelmatig

Er worden honderden gulden uitgegeven om strafkortingen van enkele gulden te incasseren. Dit is ondoelmatig! Als de wet Boeten gericht bedoeld is om fraude met uitkeringsgelden beter te bestrijden, dan slaat deze wet de plank volledig mis. De wet criminaliseert uitkeringsgerechtigden. Het geld dat hiermee over de balk gesmeten wordt, zou beter besteed kunnen worden door uitkeringsgerechtigden mogelijkheden te bieden hun inkomen en arbeidsmarktpositie te verbeteren.

Het LSV/WAO eist:

1. Dat er geen maatregel of boete wordt opgelegd voor feiten en omstandigheden die niet van invloed zijn op het recht op uitkering of de hoogte daarvan. Dit vraagt aanpassing van de wet en van het maatregelen- en boetebesluit.
2. Dat er publieksinformatie komt over de gevolgen van het hebben van inkomsten naast de uitkering, zodat duidelijk wordt: - dat men naast de uitkering mag bijverdienen - wat men naast de uitkering mag bijverdienen - hoe inkomsten verrekend worden met de uitkering.
3. Dat het doen van vrijwilligerswerk geschrapt wordt uit de controlevoorschriften en dus uit de frauderichtlijnen. Weg met de betutteling een criminalisering van uitkeringsgerechtigden!

Het onderzoeksrapport "Alles melden !?" kan besteld worden bij het Verwey-Jonker Instituut te Utrecht, tel. 030 - 2300799 of te bestellen bij: het secretariaat LSV/WAO : tel. 026 - 3272596.



KWIOSK

door Norbert Broenink

Justitie in de buurt: buurthuis decor rechtszitting tegen wijkbewoners.

(Walter Baardemans)

Vrijspraak, nr.5, juli 1997.

In vier steden in Nederland is justitie bezig met het experiment 'Justitie in de Buurt', maar in elke stad heeft het een eigen invulling gekregen. In Maastricht krijgt de rechtspraak in de buurt de nadruk, in Rotterdam de strafrechtelijke bemiddeling en dading. Amsterdam experimenteert met een één loket-functie en in Arnhem wordt de samenwerking met OM en andere instanties benadrukt. De landelijke primeur was voor de Maastrichtse wijk Oostermaas (tegenwoordig heet deze wijk 'Wittevrouwenveld', red. MO). De 'wijkofficier' heeft daar een wekelijks overleg met de parketsecretaris, de wijkagenten, het bureau rechtshulp en reclassering. Op dit overleg komen de wekelijkse criminele feiten uit de wijk aan de orde. Hierdoor krijgt bijvoorbeeld de reclassering veel sneller een procesverbaal te zien. Normaal duurt dat vier tot acht weken en dan kan een conflict al zijn weggeëbd of juist geëscaleerd. De cliënten zelf merken ook dat het sneller gaat, twee weken na hun illegale activiteit kunnen ze al bezig zijn met een taakstraf, 'in de wijk'. Muttjes van de reclassering zegt goede ervaringen te hebben met taakstraffen in de eigen wijk. "Zo krijgt de buurt iets zin-nigs terug". Nog een stap verder is de geplande rechtszitting in het buurthuis. Een rechter komt dan om uitspraak te doen over zaken van wijkbewoners. In Arnhem is het creatieve officiersmodel van de Maastrichtse aanpak nog niet haalbaar. Wel is er een wijkofficier waar alle zaken uit de wijk Malburgen terecht komen. Dit is een wijk met grote overlast van criminaliteit en drugsproblematiek. Er bestaat al een goed wijk-veiligheidsplan om de leefbaarheid in de wijk te vergroten. Justitie kan daar eenvoudig op aansluiten. Ondanks kritische geluiden uit andere gebieden wordt het volgens de Arnhemse wijkofficier een succes!

Veranderingen in het patroon van sociale controle en zelfcontrole

(Cas Wouters)

Tijdschrift voor criminologie, nr.3, 1997.

Op interessante wijze probeert Cas Wouters een verklaring te geven voor de stijging in criminaliteit sinds 1950. Hij introduceert daarbij de 'derde natuur'.

Zijn hypothese luidt dat 'steeds meer mensen de gevaren en mogelijkheden van criminele handelingen in hun overwegingen zijn gaan betrekken, waarmee de kans dat mensen zich daaraan vervolgens ook overgeven over het algemeen is toegenomen, en in het bijzonder onder delen van de bevolking in een achterstandpositie.'

De verklaring van de stijging van criminaliteit vanaf de jaren vijftig zijn gebaseerd op de economische groei en daardoor de toename van meer mogelijkheden, een toename van jaloezie en onrechtvaardigheidsgevoelens of een daling van effectiviteit van sociale controle. De auteur vindt dat men zich ook moet richten op 'zelfcontrole' en op de balans tussen beide vormen van controle.

De auteur geeft een overzicht van de het verloop van de stijging van de criminaliteit en de acceptatie ervan in de samenleving. In de jaren zestig, in de golf van verzet tegen de gevestigde orde werden criminelen gezien als mensen zoals iedereen die een zeer begrijpelijke reactie vertoonden. In de jaren tachtig werd de stijging toegeschreven aan het 'moreel verval'. Duidelijk werd dat in alle lagen van de bevolking crimineel gedrag bestond. Van winkeldiefstal tot belastingontduiking en van corruptie tot oplichting. De verklaring hiervoor wordt vaak gezocht bij een gebrek aan sociale controle, zowel formeel als informeel. Stedelijke gebieden vertonen hogere criminaliteitscijfers. Een verklaring hiervoor is dat de formele sociale controle onvoldoende de afnemende informele controle kon compenseren. Maar die verklaring vindt de auteur te eenzijdig. De interne sociale controle, de sociale dwang tot zelfdwang wordt er niet bij betrokken. Werd de verleiding tot crimineel gedrag vroeger vanzelfsprekend onderdrukt, in de loop der tijd werden dergelijke gedachten steeds gewoner gevonden en daarmee ook de verleidingen. Dit illustreert hij met een voorbeeld van Kees van Kooten uit 1986:

'Het is een zelftankstation en wanneer ik, mijn pompnummer onthoudend, naar binnen loop om af te rekenen (na als altijd even te hebben rondgekeken hoe ik, zonder te betalen, ongezien weg zou kunnen scheuren) krijg ik een gratis drinkglas.' Vooral het gedeelte tussen haakjes geeft weer dat de illegale mogelijkheden vanzelfsprekend worden afgewogen. De auteur introduceert ter verklaring hiervoor de 'derde natuur' als aanvulling op de

tweede natuur. De term 'tweede natuur' verwijst naar 'een type van zelfregulering dat is gebaseerd op een sterk automatisch functionerend geweten.' Het is een soort super-ego-controle. De 'derde natuur' verwijst naar 'een niveau van bewustzijn waarop alle vormen van externe en interne dwang, zowel de impulsen van de eerste natuur als de tegen impulsen van de tweede natuur, alsook alle mogelijkheden om daaraan te ontsnappen in de berekening worden betrokken.' De opkomst van de derde natuur-persoonlijkheid gebeurt in een periode van informalisering en een periode waarin de sociale en psychische censuur sterk afnemen. Volgens de auteur bestaat er een differentiatie binnen de bevolking en kunnen voor een deel van de bevolking de automatische tegenimpulsen te zwak blijken te zijn. Dit ondersteunt zijn hypothese: de meest algemene en tegelijk minst opgemerkte bron van criminaliteitsstijging is de verandering in het dominante type persoonlijkheidsstructuur.

De omvang van Armoede

(Wim Bos)

Centraal Bureau voor Statistiek, Index, nr. 8 september 1997.

Als je praat over de omvang van armoede is de gekozen armoedegrens belangrijk. Maar daarnaast spelen ook andere dimensies een rol, zoals de 'duur' en de 'schuldpositie'. In 1995 had 11% van de Nederlanders (670 duizend) een inkomen beneden de 105 procent van het sociale minimum, 240 duizend zat zelfs beneden de 95 procent van het sociale minimum. Als naar de duur gekeken wordt blijkt dat 7 procent van de totale bevolking langer dan vier jaar een laag inkomen heeft. Dit zijn gezinnen met ouderen als hoofdkostwinner. Dit komt omdat men gemiddeld eerst een stijgend inkomen heeft en later een dalend inkomen. Voor jongeren heeft een laag inkomen dus meestal geen blijvend karakter. Naast de leeftijd speelt ook de sociaal-economische activiteit een rol. Vooral mensen met een uitkering hebben een laag inkomen. De koopkracht speelt ook een rol. Tussen de huishoudens zijn verschillen te constateren. Ouderen profiteerden in 1995 van een extra belastingaftrek, dit heeft bij bejaarde echtparen geleid tot een verlaging van het aantal lage inkomens. Als kanttekening staat vermeld dat er geen officiële, in brede kring geaccepteerde definitie is van armoede. Uit een studie van de CBS en het SCP wordt de



grens tussen arm en niet-arm bepaald door het beleidsmatig minimum en een lage-inkomensgrens. De eerste wordt bepaald aan de hand van de norm voor een bepaald huishouden. 'De norm voor een eenoudergezin met twee minderjarige kinderen bedraagt 90% van een bijstandsuitkering van een (echt)paar aangevuld met de (leeftijdsafhankelijke) kinderbijslag. De lage inkomensgrens is een grens die voor alle jaren en voor alle huishoudens een gelijk welvaartsniveau vertegenwoordigt.' Voor 1990 was deze grens 16.000 gulden.

Naar een multistructurale samenleving
(C.J.M. Schuyt)
Justitiële verkenningen,
nr. 6, 1997

Schuyt, hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Amsterdam, beweert dat de multiculturele samenleving er allang is. Vele ingezetenen van Nederland zijn van niet-Nederlandse herkomst en er zijn verschillende uitingen van culturen. Maar de multiculturele samenleving als normatief begrip, kan nog wel nagestreefd worden. Elke 'culturele minderheidsgroep mag en moet een eigen culturele identiteit bewaren met gelijke inpassing in de ruimere cultuur en samenleving'. Dit kan leiden tot spanningen tussen de dominante- en de subcultuur. Daarbij zijn vier reacties van subculturen op de dominante cultuur te onderscheiden:

- * Integratie: erkenning van de dominante cultuur en behoud van de eigen cultuur.
- * Assimilatie: erkenning van de dominante cultuur maar geen behoud van de eigen cultuur.
- * Segregatie: geen erkenning van de dominante cultuur maar wel een behoud van de eigen cultuur.
- * Marginalisatie: geen erkenning van de dominante cultuur en geen behoud van de eigen cultuur.

Het eerste (integratie) is de moeilijkste en vraagt veel flexibiliteit van beide groepen. Marginalisatie is een veel voorkomende situatie voor leden van minderheidsgroepen en gaat vaak gepaard met het verlies van zelfrespect. Schuyt betoogt dat het traject van marginalisatie naar integratie het beste verloopt via de route van 'bewust gewilde segregatie'. Via een multi-structurele samenleving. De andere weg (via assimilatie) loopt vaak dood. "Zelfrespect is één van de belangrijkste, misschien wel de belangrijkste eigenschap, die mensen nodig hebben." Een

multiculturele samenleving bestaat uit een grote diversiteit van uiteenlopende normen, waarden en gewoonten. Een multiculturele samenleving moet gedragen worden door een multistructurale samenleving, anders krijgen groepsverschillen een vaste hiërarchische vorm. Een multistructurale samenleving kent verschillende wegen naar maatschappelijke participatie en acceptatie. De nadruk moet daarom niet alleen op arbeid gelegd worden maar ook op sport, vrijwilligersorganisaties, reclassering en de wereld van bejaarden. "Een samenleving die niet één competitie heeft, maar liefst meer dan één strijdperk, is een multistructurale samenleving. Daarin floreren mensen en komen ze tot hun recht".

Volgens Schuyt is een probleem gerichte benadering, zoals in dit artikel gehanteerd wordt, nuttig omdat het dwingt om feiten, ook onaangename, in ogen-schouw te nemen. De eigen rol wordt ook sterker geactiveerd. Als voorbeeld heeft Schuyt voor zichzelf een ABC opgesteld van problemen. Iedereen die deel neemt aan de discussie over de multiculturele samenleving kan een eigen alfabet van problemen formuleren. Vergelijking van elkaars ABC kan heel interessant zijn. Enkele voorbeelden van het ABC van Schuyt:

A: Arbeid

Is er sprake van geringere betaling van leden van minderheidsgroepen voor hetzelfde werk? Vindt er objectief aantoonbaar discriminatie plaats op de arbeidsmarkt jegens leden van minderheidsgroepen?...

G: Gettovorming

Er is in de grote steden van Nederland nog geen sprake van getto's in Amerikaanse zin. De condities zijn echter wel aanwezig vanwege de concentratie van problemen in enkele wijken: achters-talig onderhoud van de huisvesting, hoog percentage langdurige werkloosheid, onderwijs achterstanden, criminaliteit en drugoverlast. Het sociale zekerheidssysteem in Nederland werkt als een fuik. Bij ongewijzigd beleid zijn getto's binnen tien jaar een feit.

J: Jeugdwelzijn

Jongeren uit minderheidsgroepen hebben de opgave van een dubbele emancipatie: zoals adolescenten zelfstandig worden ten opzichte van hun ouders en een eigen plaats vinden in de ruimere, meestal niet erg vriendelijke samenleving. Loskomen van hun oude cultuur staat

soms op gespannen voet met het verwerken van een plaats in hun nieuwe cultuur. Zij voelen zich als vreemdelingen: vertrokken uit de ene plaats, nog niet aangekomen in de andere. Het jeugdwelzijnsbeleid zou van deze dubbelzinnige positie meer doordrongen moeten zijn.

Het paard voor de wagen.
(Gert Vogel)
SG, nr.4, 1997

In deze bijdrage worden enkele mogelijke aangrijpingspunten gegeven voor preventie van dak- en thuisloosheid. Dit op basis van een verkennend onderzoek onder veertig oudere alleenstaande mannen in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht. Een commissie van de Gezondheidsraad signaleert dat er bij een gelijkblijvende capaciteit voor voorzieningen en de opvang van dak- en thuislozen een capaciteitsprobleem ontstaat. Als gevolg van een toename van de gemiddelde verblijfsduur in die voorzieningen ontstaat het gevaar van 'dichtslibbing'. Vooral op de middellange en langere termijn vindt de commissie het aannemelijk dat 'zich veranderingen in de populatie dak- en thuislozen zullen voltrekken wanneer de werkloosheid stijgt, de uitkeringen en subsidies omlaag gaan en de prijzen van goederen en diensten stijgen'. Dit kan leiden tot een toenemend aantal mensen met schulden.

Door het tijdig signaleren van knelpunten kan voorkomen worden dat situaties verergeren. In de toekomst moet intensiever gezocht worden naar mogelijkheden om mensen langer zelfstandig te laten blijven. Bijvoorbeeld via ondersteuning op maat.

De auteur van dit artikel heeft een verkennend onderzoek verricht naar de maatschappelijke situatie van oudere, alleenstaande mannen. De initiator van het onderzoek Het Platform van Landelijke Organisaties voor Alleenstaanden (PLOA) had sterke aanwijzingen dat alleenstaande oudere mannen in een proces van sociaal isolement en/of sociale uitsluiting terecht kunnen komen. Met mogelijk vergaande gevolgen. Het onderzoek richtte zich op mannen van veertig jaar en ouder bij wie de primaire relatie is weggefallen. Dit kan door het overlijden van de partner, echtscheiding of het overlijden of wegtrekken van inwonende familieleden. De belangrijkste onderzoeksvraag luidde: "Wie reddden het wel en wie reddden het niet?" Aan het onderzoek namen 40 respondenten

deel die groep bestond uit 'redzamen' (6), 'woningvervuilers' (11), 'thuislozen' (14) en 'daklozen' (9).

Bijna alle respondenten waren werkloos of zijn dat geworden in de periode na hun alleenstaand worden. De samenhang tussen de factoren 'werkloosheid' en 'alleenstaand' blijkt een belangrijke rol te spelen. Het ontbreken van werk had twee belangrijke gevolgen, afname van inkomsten en van contacten (functioneel en sociaal). Twee derde van de kandidaten die nog niet VUT of AOW-gerechtigd waren had een WAO-uitkering (23 respondenten). Dit is een belangrijke aanwijzing voor de gezondheidstoestand van de respondenten.

De 'redzamen' blijken vooral over zelfstandige huisvesting te beschikken en in staat te zijn (extra) inkomsten te verdienen. Bij de 'woningvervuilers' is een constante dreiging van huisuitzetting op de achtergrond aanwezig. Ze verkeren vaak in een sociaal isolement.

Objectieve indicatoren kunnen zijn: zelfstandige huisvesting, werk, vrijwilligerswerk, contacten met familieleden, vrienden en kennissen en zelfstandige organisatie van het dagelijkse leven. Via een ondersteuning 'op maat' bestaande uit een combinatie van woonbegeleiding en thuiszorg zou voorkomen kunnen worden dat situaties uit de hand lopen. Woningbouwcoöperaties, banken en energiebedrijven kunnen hierbij een grote rol spelen voor het vroegtijdig signaleren van dergelijke situaties.

Fase 4 in beeld gebracht (Arjen Edzes)

Sociaal Bestek, nr. 10, 1997

"Het gevaar van sociale uitsluiting is groot. De problemen op het terrein van inkomsten en de fysieke geestelijke gezondheid leveren een zorgwekkend beeld op." Dit zijn de uitkomsten van een onderzoeksproject onder 16 Friese gemeenten, uitgevoerd door het Centrum voor Arbeid en Beleid van de Rijksuniversiteit Groningen. In 1994 werd de fasering geïntroduceerd bij uitkeringsinstellingen en arbeidsvoorzieningen. De meest kansarme groep werkzoekenden (fase 4) kwamen daarbij onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten. Daarbij kregen ze ook de wettelijke plicht een actief beleid voor hen te ontwikkelen.

Feitelijk is weinig bekend van de fase 4 cliënten. Aangenomen wordt dat hun participatie mogelijkheden en hun feitelijke

deelname aan de lokale samenleving gering is. Uit landelijke cijfers blijkt dat 45% van de cliënten uit het nABW-bestand ingedeeld is in fase 4 (20% in fase 1 en 35% in fase 2 & 3). Landelijk gaat het dan om 225.000 cliënten. Voor het in kaart brengen van de objectieve en subjectieve aspecten ten aanzien van leefbaarheids- en participatieproblematiek is een speciaal meetinstrument ontwikkeld, de participatie monitor. Deze bestaat uit een vragenlijst gebaseerd op een in het artikel beschreven model. Daarbij zijn randvoorwaarden (gezondheid, financiële middelen, huisvesting etc.) en sociale participatie (betaalde arbeid, vrijwilligerswerk etc.) belangrijk. Deze hebben onder meer invloed op het fysieke- en sociale welzijn. Samen met eigen inschattingen/cognitieve factoren beïnvloeden ze het subjectieve welbevinden (tevredenheid op aspecten van buurt, voorzieningen etc. en het algemeen welbevinden).

Uit de gegevens van de 16 Friese gemeenten blijkt dat het fase 4 bestand voor 58% uit vrouwen bestaat. Waarschijnlijk wordt dit percentage bepaald door de niet-arbeidsplichtige moeders met kinderen onder de 4-jaar. 73% zegt moeilijk rond te kunnen komen en een kleine 43% heeft schulden. In vergelijking met de gemiddelde Nederlander hebben de fase 4 cliënten een aanmerkelijke slechtere gezondheidstoestand. Vooral ouderen en langdurig werkloze respondenten die gescheiden zijn, hebben een in verhouding slechtere gezondheid. Deze slechte gezondheidssituatie is sterk bepalend voor het sociaal welbevinden en de participatie in de samenleving. Fase 4 cliënten, met uitzondering van hoger opgeleiden, participeren minder in georganiseerde verbanden in de samenleving. 56% geeft aan wel actief te willen zijn via activiteiten die men nu niet verricht.

Het onderzoek toont aan dat sociale uitsluiting een reëel gevaar is voor fase 4 cliënten. Participatie in de samenleving moet dan ook niet worden verengd tot activering naar de arbeidsmarkt, maar een centrale plaats innemen in het gemeentelijk beleid. "Met name de (fysieke en geestelijke) gezondheidssituatie geeft sterk aanleiding om een integraal beleid te ontwikkelen waarbij meerdere beleidssectoren zijn betrokken: welzijn, zorg, sociale zaken, educatie, gesubsidieerde arbeid. Hierbij zou een sterk

coördinerende rol kunnen zijn weggelegd voor de afdeling sociale zaken".

Lokaal sociaal beleid in Nederland (R.P. Hortulanus) **Sociale Interventie, nr. 2, 1997.**

In dit artikel worden de thema's behandeld die momenteel gangbaar zijn in het lokale sociale beleid. Hoe worden die thema's vertaald in de vormgeving van dat beleid en de daarbij gehanteerde sociale interventies? Tevens wordt gekeken naar de logica van het huidige lokale sociale beleid via twee beleidsperspectieven (cyclusmodel & meer-actoren model). Veel wordt er momenteel verwacht van het lokale sociale beleid, omdat uit bezinning van de afgelopen jaren geconcludeerd wordt, dat sociale problemen vooral op lokaal niveau moeten worden opgelost. De aandacht voor deze verwachtingen kunnen met een aantal punten getypeerd worden:

- * De decentralisatie is voor het welzijns-werk zo goed als voltooid.
- * Gemeentelijke overheden hebben meer vrijheid gekregen in de aanwending van de financiën.
- * Van maatschappelijke instellingen wordt meer verwacht door nieuwe interventiestrategieën, marktwerking en schaalvergroting.
- * Nieuwe lokale initiatieven door het sociale vernieuwingsbeleid van begin jaren 90.
- * Men blijft op zoek naar beleid dat dicht bij de burgers staat.
- * Het succesvol aanpakken van sociale problemen vraagt vaak om een gezamenlijke aanpak op lokaal niveau. Volgens de auteur moet 'lokaal beleid' worden opgevat als gezamenlijk beleid wat zich ook op wijk- of buurtniveau kan afspelen en niet beperkt blijft tot de gemeente. 'Sociaal beleid' kan opgevat worden als de belangrijkste verzorgingsstaatarrangementen, de belangrijkste voorwaarden voor ieders bestaan. Dit gaat om werk, onderwijs, huisvesting etc. Soms is dit gericht op het individuele welzijn, soms op de relatie tussen bevolkingsgroepen of op woonbuurten. 'Beleid' kan opgevat worden als sturingscapaciteit, "dan is lokaal beleid het resultaat van een combinatie van overheidssturing, maatschappelijke zelfsturing en marktsturing". Beleidstheoretisch gezien zijn er twee manieren (beleidsperspectieven) te onderscheiden die de relatie tussen problemen, probleemdefinities, interventiestrategieën en uitvoerende maatregelen



verduidelijken. Het fasen model en meeractoren model. Bij het eerste wordt gehandeld volgens fasen van: probleemdefinitie, oorzaken, oplossingen en ten slotte concrete maatregelen. Het meeractoren model typeert de beleidspraktijk als een samenspel van mensen en organisaties binnen een politiek-bestuurlijk systeem. Het gaat er niet van uit dat via fases barrières geslecht moeten worden, maar dat kansen gegrepen moeten worden als die zich voordoen.

Om de huidige thema's duidelijk te maken, gebruikt de auteur de nota 'kern-taken zorg- en welzijn' van de gemeente Utrecht. Daarin zijn allereerst drie algemene motieven geformuleerd:

- * Noties omtrent sociale rechtvaardigheid en sociale samenhang van onze samenleving. Het tegengaan van een al te grote tweedeling
- * Het bevorderen van zelfredzaamheid.
- * Maatschappelijke participatie. De betrokkenheid van de burgers is te verkiezen boven onverschilligheid en apathie.

Deze motieven zijn vervolgens uitgewerkt tot vier kernthema's:

* Bescherming van kwetsbaren. Thema's rond het cluster zorg en maatschappelijke dienstverlening. Projecten als begeleid wonen voor dak- en thuislozen maken daar deel van uit. Meer aandacht voor sociaal isolement via huisbezoeken en opvoedingsondersteuning.

* Sociale integratie en leefbaarheid. Thema's rond het cluster wonen en sociale contacten. Aandacht voor sociale netwerken en onderlinge hulpverlening. Woningcoöperaties moeten samen met de sector welzijn inhoud geven aan het buurtbeheer. Maar ook sportprojecten kunnen de leefbaarheid verbeteren.

* Het generen van startkapitaal. Thema's rond het cluster arbeid, scholing en inkomen. De zorg voor betaald werk, scholing en recentelijk het verplichte inburgeringscontract voor nieuwkomers.

* Verpozing en veraangenaming. Thema's rond het cluster sociale, culturele en recreatieve voorzieningen.

Interessant is om te kijken in hoeverre deze thema's verschillen van vroeger. Als het vergeleken wordt met het OBS-beleid (het opbouwwerk in bijzondere situaties) vanaf 1965 (formeel sinds 1971, red.), dan zijn een aantal overeenkomsten te zien in de bestrijding van achterstand en leefbaarheidsproblemen in woonbuurten. In het OBS-beleid werd gesproken over

slechte woonsituaties, hoge werkloosheid en laag scholingsniveau. Gesproken werd over 'eilanden in de stad' met een eigen sociale structuur en eigen normen en waarden. Dit is te vergelijken met de recente aandacht voor mogelijke getto vorming of armoede enclaves. Maar er zijn ook nieuwe inhoudelijke thema's te onderscheiden. Zoals 'sociaal isolement', uitingen van criminaliteit, gevoelens van onveiligheid (vooral bij ouderen) en de thematiek rondom illegalen.

Bij de vormgeving van het lokale sociale beleid zijn veel actoren betrokken. Een daarvan is de burger die een belangrijke bijdrage levert. In wijk- en buurtcomités, sportverenigingen, kunstbeoefening en vrijwilligerswerk. Burgers zijn voor sommige sociale sectoren 'klant' geworden, en wensen een goede service. Interventiestrategieën spelen naast rolverdelingen en organisatiepatronen ook een belangrijke rol. In het artikel worden diverse strategieën beschreven zoals het wijk- en buurtbeheer. Opvallend is dat het opbouwwerk een revival doormaakt. "Er wordt een groter beroep gedaan op het jongerenwerk en men is samen met de wijkpolitie, justitie en hulpverleningsinstellingen op zoek naar legitieme instrumenten om in te grijpen in leefpatronen, die criminaliteit, overlast en verpaupering met zich meebrengen. Daarnaast tracht men opnieuw iets van buurtbetrokkenheid en vreedzame coëxistentie te bewerkstelligen."

In de beschouwing van dit artikel komt de auteur tot drie conclusies:

1. Het hanteren van de twee beleidsperspectieven heeft alleen zin als het niveau van beschouwing slaat op betrekkelijk concrete beleidsdoelstellingen en uit te voeren maatregelen.
2. Beide beleidsperspectieven zijn niet zozeer concurrerend maar geven een beschrijving en verklaring voor geheel verschillende onderdelen van die beleidspraktijk.
3. De toepasbaarheid van beide beleidsperspectieven hangt af van de aard van de inhoudelijke thema's en de concrete vormgeving van het beleid. Vervolgens stelt en beantwoordt hij nog enkele vragen omtrent de mate van beïnvloeding van de lokale samenleving, het spanningsveld tussen rechtvaardigheidsclaims, deskundigheidsclaims en de behoeften, initiatieven en opvattingen over verantwoordelijkheid van

burgers etc.

Het vernieuwende van Leidsche Rijn (Piet Laeven)

LVG-Nieuws, nr.8, november 1997.

De stichting Geïntegreerde Eerstelijnsvoorzieningen Leidsche Rijn (GEL) komt via een tussenrapportage met enkele voorstellen omtrent de zorgorganisatie in deze nieuwe 'wijk'. De Gel wil in Leidsche Rijn een 'modern en doelmatig georganiseerd zorgaanbod realiseren'. De voorstellen bestaan uit: één aanmeldingspunt voor de zorgverlening, teams van huisartsen en verpleegkundigen, een samenwerkingsmodel eerste-tweede lijn voor opname, ontslag en overdracht, een low-care opnamefaciliteit, clustervorming van kraamzorg, verloskundigen en de huisartsengroep, RIAGG-consultatie, één prik- en onderzoekspunt per zorgcentrum. Het vernieuwende van deze voorstellen is dat ze van toepassing zijn op een schaal van 100.000 patiënten. Via protocollen wil men een samenwerking met de Utrechtse ziekenhuizen opzetten. Deze protocollen omvatten afspraken omtrent diagnose, consultatie, spreekuren, dossiervorming etc. Ook komt er in Leidsche Rijn een low carevoorziening voor patiënten ter voorkoming van ziekenhuis-opname of bij vroegtijdig ontslag. Dit onder controle van huisartsen en wijkverpleegkundigen. Ten tijde dat de eerste huizen in gebruik worden genomen moeten voorzieningen als huisarts, fysiotherapeut, apotheek en het consultatiebureau ook aanwezig zijn. Het GEL treft hiervoor de voorbereidingen op het gebied van financiering en bouwplanning. Voor de realisatie van de plannen vindt het GEL vergaande automatisering heel belangrijk. Men denkt aan gintegreerde elektronisch dossiers, een data-bank en besturing en bewaking van behandelings- en analyse-apparaat.

Globalisering is een overdrijving (Robert Went)

Tijdschrift voor Politieke Economie, nr.4, 1997.

Dit artikel gaat over 'mythen omtrent globalisering'. De auteur sluit zich aan bij opmerkingen van Kleinknecht en Ter Wengel dat 'we eigenlijk eerder over regionalisering dan over globalisering zouden moeten praten' als gekeken wordt naar de wereldeconomie. In de literatuur zijn drie opvatting over globalisering te onderscheiden:

* Globalisering is een trend waardoor alles verandert en waartegen nationale staten of vakbonden niets kunnen ondernemen.

* Het benadrukken van de consequenties van globalisering. Waarbij benadrukt wordt dat ondernemingen niet 'footlose' zijn geworden.

* Globalisering is een overdrijving. We zijn nog ver verwijderd van een werkelijke geglobaliseerde economie. Als er gekeken wordt naar reële veranderingen dan worden een aantal tendensen zichtbaar. In toenemende mate is er sprake van werkelijk geïntegreerde markten, voor kapitaalverkeer, productie en handel. Daarnaast is ook de opkomst van grote multinationals en geglobaliseerde bedrijven zichtbaar. Als het even kan worden daar productie en distributie mondiaal georganiseerd.

Globalisering kent ook een aantal tegen-tendensen en negatieve kanten: een geringere toegankelijkheid voor kapitaal tenzij aan de eisen van 'de markt' wordt voldaan, grotere sociale verschillen door dubbele polarisatie, toenemende migratie als gevolg van armoede en perspectiefloosheid, ecologische verspilling en vernietiging, en misschien een aantasting van de democratie omdat oncontroleerbare internationale organisaties meer macht krijgen. Het proces van globalisering kan in de toekomst tot veel conflicten en tegenstellingen leiden. Kritische geluiden nemen al toe nu rechtse politici als Le Pen en Perot proberen te profiteren van de terechte angst bij veel mensen voor de gevolgen van de huidige economische ontwikkelingen. Maar globalisering kan ook van 'onderop' plaats vinden. 'De voorzitters van de belangrijkste vakcentrales in de landen van Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay kondigden onlangs aan dat ze een gelijktijdige algemene staking organiseren.'

Allochtone ouders willen strengere school (Chan Choenni)

0'25, oktober 1997.

Uit onderzoek blijkt dat de grotere schooluitval van allochtone jongeren te maken heeft met het ontbreken van een dialoog tussen school en gezin. In dit artikel wordt die situatie beschreven aan de hand van reacties van 50 geïnterviewde allochtone ouders en 8 autochtone leerkrachten in Amsterdam-Zuidoost.

'Ongeveer eenderde van de jongeren tot 18 jaar in Amsterdam-Zuidoost hoort tot de risicojeugd. Hun thuissituatie is vaak problematisch, er zijn problemen op

school en er is sprake van (licht) crimineel gedrag'. In de buurt zijn de vrijetijdsvoorzieningen over het algemeen gering en de woonomgeving scoort laag. De jeugdcentra worden gedomineerd door oudere 'randgroepjongeren'. Vaak is de gezinssituatie en wie aanspreekbaar is niet duidelijk. De ouders zijn vaak bezig met de elementaire levensbehoeften en zijn bezig te 'overleven'. Binnen allochtone gezinnen gelden vanuit de ouders nog vaak hiërarchische verhoudingen. Terwijl de jongeren zich meer richten op de Nederlandse samenleving en een gelijkwaardigere verhouding willen.

Hulpverleners en leerkrachten wijzen dit aan als bron voor de problemen van de jongeren. Allochtone ouders daarentegen vinden dat de school hun kinderen 'teveel aan het lot overlaten'. Kortom verwijten over en weer. Allochtone ouders hebben weinig vertrouwen in de pedagogische waarde van het Nederlandse onderwijs en ervaren geen betrokkenheid. Of zoals een surinaamse moeder zegt: "De leerkrachten geven je het gevoel: ik ben de meester." Vooral Ghanese ouders stellen dat zij niet met respect worden behandeld. Veelal gelden ook andere opvoedingswaarden. Het belang van zelfstandigheid geldt voor veel allochtone ouders veel minder.

Driekwart van de geïnterviewde ouders wil dat de scholen strenger worden. Alle 8 leerkrachten vinden dit niet nodig. De ouders willen meer orde en discipline en meer opvoeding door de leerkrachten. 80% van de ouders is ook voor de invoering van een schooluniform. Het is goedkoper, gelijkwaardiger en je kan kinderen direct herkennen als ze spijbelen of iets uithalen. Daarnaast zou de schooldag verlengd moeten worden, en gebruikt om de positie van de jongeren te verbeteren (huiswerkbegeleiding, computercursussen).

Dit laatste sluit goed aan bij het idee van de 'integrale school'. Deze biedt naast het reguliere onderwijspakket ook onderwijs- en opvoedingsondersteunende activiteiten. De integrale school maakt onderdeel uit van een wijk- en buurtgerichte aanpak van de problemen. De uiteindelijke vorm zou een 'community centre' kunnen zijn waarbij in hetzelfde gebouw ook de bibliotheek, het consultatiebureau, de speel-o-theek, of een adviesbureau voor opvoedingsondersteuning zit. Projecten als 'Instap' en 'Opstap' alsmede overblijfmogelijkheden kunnen deel uitmaken van de integrale school. Onder politici, ouders

en mensen uit het onderwijs is wel enthousiasme voor een degelijke aanpak maar een realisatie laat nog op zich wachten. Inmiddels zoeken enkele scholen op eigen initiatief wel meer toenadering tot andere voorzieningen voor ouders en kinderen en wordt er in bouwplannen rekening gehouden met integratie van andere voorzieningen.

Ruimtelijke invulling door recreatieve bril (Klaas Salverda)

Ng-magazine, 31 oktober 1997.

Onlangs maakten in Zwolle bestuurders en beleidsambtenaren van diverse gemeenten een fietstocht door de natuur. Men maakte kennis met 'enkele aspecten van natuur en recreatie in een stedelijke omgeving en met overgangsvormen tussen stad en ommeland'. De achtergrond van de expeditie was 'de onschatbare betekenis en het vaak nog onderschatte belang van de mogelijkheid om in de eigen woonomgeving te recreëren. Voor de diverse bestuurders is het interessant om eens 'bij de grotere broer te kijken' zoals een bestuurder uit Dalfsen dat zegt. Onlangs zijn er drie rapporten gestuurd naar de gemeenten met dit onderwerp. Mede om de bestuurders ervan bewust te maken dat zich een groot deel van de recreatie in de directe woonomgeving afspeelt. Volgens Meiresonne van de Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum wordt er wel beleid ontwikkeld op 'concrete onderdelen' als sport, groenvoorziening, cultuur en toerisme maar ontbreekt de samenhang. Ook worden de laatste stukjes groen opgeofferd voor extra woningen of kantoren. Volgens hem moeten groen en recreatie in een vroeg stadium van de planvormingsprocessen worden betrokken. Als voorbeeld gebruikt hij een duiker, als je die vanuit een recreatieve bril bekijkt dan is het logisch dat de hoogte zo wordt gemaakt dat er een kano onderdoor kan. Vaak wordt hier niet, of te laat aan gedacht, terwijl de meerkosten te verwaarlozen zijn. Zwolle heeft geprobeerd het groen van de buitenkant tot in de stad te brengen. 'Opbouwend groen' levert volgens wethouder Jansen niet direct economisch voordeel op maar is op termijn de investering meer dan waard'. De bestuurders van Zwolle en ommelanden zijn het erover eens dat er bij moderne bebouwing een grote behoefte bestaat aan 'loze'-ruimte.

The return of a pink elephant

De wijk gedachte of de gedachte wijk

The return of a pink elephant

The Blind Men and the Elephant

It was six men of Indostan
To learning much inclined,
Who went to see the Elephant
(Though all of them were blind)
That each by observation
Might satisfy the Mind.

The First approached the Elephant,
And happening to fall
Against his broad and sturdy side,
At once began to brawl:
'God bless me but the Elephant
Is very like a wall!'

The Second, feeling of the tusk,
Cried, 'Ho! What have we here
So very round and smooth and sharp?
To me 'tis mighty clear
This wonder of an Elephant
Is very like a spear!'

The Third approached the animal,
And happening to take
The squirming trunk within his hands,
Thus boldly op and spake:
'I see,' quoth he, 'The Elephant
Is very like a snake!'

The Fourth reached out an eager hand,
And felt around the knee,
'What most this wondrous beast is like
Is mighty plain,' quoth he;
'tis clear enough the Elephant
Is very like a tree!'

The Fifth who chances to touch the ear
Said: 'E'en the blindest man
Can tell what this resembles most;
Deny the fact who can,
This marvel of an Elephant
Is very like a fan!'

The Sixth no sooner had begun
About the beast to grope,
Than, seizing on the swinging tail
That fell within his scop,
'I see,' quoth he, 'the Elephant
Is very like a rope!'

And so these men of Indostan
Disputed loud and long,
Each of his own opinion
Exceeding stiff and strong,
Though each was partly in the right,
And all were in the wrong!

MORAL

So oft in theologic wars,
The Disputants, I ween,
Rail on in utter ignorance
Of what each other mean,
And prate about an Elephant
Not one of them has seen!

(John Godfrey Saxe (1816-1887) The blind men and the Elephant, in: Mintzberg, H.: Zes blinden en een olifant. Een fabel, Scriptum Books, Schiedam (1990), 1994.)



De wijkgedachte

door W.F. Geyl

Hieronder volgt een 'reprint' van een artikel dat in september 1947 werd gepubliceerd in het tijdschrift 'Bestuurswetenschappen'. Dit artikel was opgenomen in de conferentiemap.

I. Algemeen

Sinds de bevrijding heeft de wijkgedachte in verbazend snel tempo baan gebroken. Nu is deze gedachte niet nieuw en er is ook vóór de oorlog reeds veel gezegd over dergelijke ideeën en in stadsplannen tot uitdrukking gebracht. Sindsdien is de wijkgedachte echter meer synthetisch geformuleerd en ziet men misschien duidelijker het verband dat hiermede gelegd zal kunnen worden tussen de verschillende levensactiviteiten, waardoor de verstoorde levensharmonie hersteld kan worden.

Toch is van nog meer belang, dunkt mij, dat de bewuste uitdrukking van de wijkgedachte tegemoet komt aan de tot nu toe onbewuste gevoelens van velen die zich door de maatschappelijke ontwikkeling steeds meer onbehaaglijk zijn gaan voelen. Niet alleen dat het praktische leven steeds onaangener wordt door de chaotische stedenbouw in het verleden, de ondoelmatige verspreiding van en het tekort aan voorzieningen, de groeiende afstanden, de gevaarlijker wordende wegen, en zo meer, maar ook de toenemende centralisatie van macht, de groeiende bureaucratie en het daarmee samenhangende gevoel dat de gewone burger hoe langer hoe minder werkelijke medezeggenschap heeft over het regelen van de gemeenschapszaken, heeft de geesten ontvankelijk gemaakt voor de wijkgedachte.

Het is als in zoveel gevallen ook hier, dat de problemen die zich aan de mens voordoen, hem noodzaken een oplossing te vinden, als gevolg van de werking van de menselijke geest, die zich verzet tegen wanordelijkheid en vrijheidsbelemmering, maar dat die oplossing pas na lange tijd doordringt. Reeds langer dan vandaag is de oplossing die de wijkgedachte biedt, aan enkelen bekend, maar pas nu is hij doorgedrongen, enerzijds door de verspreiding van de idee, anderzijds door het met de jaren ernstiger worden van de omstandigheden die deze hervormingen noodzakelijk maken. Wij hebben nu een punt bereikt, dat men deze wijkgedachte wil verwezenlijken; de openbare mening is zo ver gekomen, dat er tot daden overgegaan wordt.

Toch wil dit niet zeggen, dat de wijkgedachte onder de massa leeft. Maar de actieve en de sociaal voelende gemeenschapsleden zijn doordrongen van haar betekenis en men wil door bepaalde maatregelen de gedachte meer verspreiden, door organisatorisch werk de verwezenlijking mogelijk maken.

Ik zal het hier niet hebben over de stedenbouwkundige kant van de wijkgedachte, behalve dan door even in herinnering te brengen de geleding van de stad in buurten, wijken en stadsdelen (voor grote steden). Iedere geleding dient dan de voorzieningen te bezitten, die er functioneel in thuis horen, rekening houdend met de aard van de gebruikers, de frekwentie van het gebruik en de bedrijfseisen van de instelling.

De stedenbouwkundige verwezenlijking zal voor nieuwe wijken het eenvoudigst zijn; in bestaande stadsdelen zal het een langdurig proces worden. Maar juist hier zal ook voor de stedenbouwkundige vormgeving de organisatorische kant van de wijkgedachte van grote betekenis zijn. Het scheppen van een ideale materiële wijk zal zinloos blijven (al zal het praktische leven doelmatiger worden) indien er niet een sociale activiteit mee samen gaat en de wijkbewoners niet de juiste organisatorische vormen vinden. Slaagt men er in om de wijkbewoners een goed organisatorisch verband te geven, dan zal het mogelijk zijn een harmonie te scheppen tussen sociale inhoud en materiële stedenbouwkundige vorm.

Het gaat er dus om hoe de sociale organisatie van de wijk en de stad moet worden, opdat de kloof tussen overheid en burgerij overbrugd, de belangstelling voor de gemeenschapszaken aangewakkerd wordt en de enkeling weer gelegenheid krijgt medeverantwoordelijkheid te dragen. De materiële en sociale wijkvorming zal betekenen, dat een milieu ontstaat, waarin de ontplooiingskansen voor de enkeling groter zijn dan in de massale, wanordelijke samenleving van nu. Door samenwerking, door organisatie, zal het mogelijk zijn dingen tot stand te brengen, waar men individueel baat bij heeft, doch die alleen door gemeenschappelijke activiteit te verwezenlijken zijn.

Verwezenlijking van de wijkgedachte zal ten goede komen aan de geestelijke gezondheid van het volk en het ontsporen van de sociaal zwakken helpen voorkomen. Evenals de sociaal-medische zorg nu vanzelfsprekend is geworden en gestreefd wordt naar de verbetering van

de hygiënische toestanden, zal men moeten gaan inzien, dat om ethische, zowel als om economische redenen het scheppen van een gunstig sociaal-geestelijk milieu noodzakelijk is. Ook op dit gebied, zoals bij de medische zorg, zal het accent meer op preventieve maatregelen komen te liggen, op positieve bevordering van de geestelijke gezondheid.

Ook van betekenis is het, dat het bestuur, door een nauwer contact tussen overheid en burgerij, efficiënter zal worden. Zo schrijft prof. dr. G.A. van Poelje in 1924: "Het is voor mij de vraag, of niet het rechtstreeks betrekken van de burgerij in dit beheer, eventueel voor bepaalde buurten of wijken der gemeente, die een min of meer eigen karakter vertonen, van grote waarde zou zijn om te komen tot een 'efficiënt burgerschap' als eerste voorwaarde voor de verwezenlijking van een efficiënt beheer." 1)

Er is voor de oorlog vrij veel geschreven over de problemen waar de wijkgedachte zich mee bezighoudt. De stedenbouwkunde geeft ook voorbeelden van wijkvorming: Vreewijk, Bosch en Lommer, Sloterveer. Maar het ontbrak over het algemeen aan synthetische, sociologische visie. In verband met de verhouding overheid - burgerij werd misschien te veel gedacht aan de publiekrechtelijke kant van de zaak. Nu nog tracht men dergelijke staatsrechtelijke oplossingen te vinden, wil men de wijkorganisatie binnen het kader van de Gemeentewet houden. Ik meen, dat het er minder toe doet of de wijkorganisatie publiekrechtelijke bevoegdheden wordt verleend. Waar het op aan komt, is dat een orgaan geschapen wordt dat binnen de wijk het vertrouwen van de wijkbewoners heeft en met vele draden in de wijkgemeenschap verweven is.

Dit orgaan zal dan belangen kunnen behartigen die door hun eigen aard minder goed door de overheid behartigd kunnen worden; het zal privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid hebben, vermogen kunnen bezitten en beheren. Het zal de overheid steun kunnen vragen of van advies kunnen dienen. Blijkt het werkelijk levenskrachtig te zijn, dan zal de overheid vanzelf advies vragen en dit orgaan subsidies willen verlenen voor bepaalde doeleinden. Misschien dat later een wettelijke regeling nodig zal blijken, maar het lijkt mij voorbarig om reeds nu daarmee te beginnen.



II. Bestaande en voorgestelde organisatievormen

Alvorens verdere beschouwingen te geven onder de mijn inziens meest doeltreffende organisatievorm, wil ik een aantal voorbeelden de revue laten passeren. De doelstellingen en statuten van de Rotterdamse Gemeenschap tonen hoe de stichters de taak en organisatie van dit lichaam zagen. 2)

"De Rotterdamse Gemeenschap stelt zich ten doel:

- a. het wekken van belangstelling bij de gehele Rotterdamse bevolking voor de Rotterdamse gemeenschap;
- b. het bevorderen van beter onderling begrip en bereidheid tot samenwerken van de verschillende Rotterdamse bevolkingsgroepen;
- c. het nemen en bevorderen van initiatieven en maatregelen op cultureel en sociaal gebied, voornamelijk van die initiatieven en maatregelen, die de stad Rotterdam in haar geheel ten goede komen;
- d. het vergemakkelijken van het contact tussen de overheid en de Rotterdamse bevolking;

alsmede alles, wat hiermede in de ruimste zin verband houdt of naar het oordeel van het volledig bestuur geacht wordt hiermede verband te houden.

De Rotterdamse Gemeenschap tracht dit doel te bereiken langs wettige weg door:

 - a. het samenbundelen en leiden van krachten, werkzaam op dit gebied;
 - b. het bevorderen van goede nabuurschap in wijkverband;
 - c. het zelfstandig bestuderen en bevorderen van initiatieven op het doel van de stichting betrekking hebbende;
 - d. alle andere wettige middelen, die aan dit doel bevorderlijk zijn of kunnen zijn; alles in de meest uitgebreide zin".

Artikel 17

1. Ieder natuurlijk of rechtspersoon, die woont, gevestigd is, of werkt te Rotterdam, kan als wijklid tot de Stichting toetreden.
2. het dagelijks bestuur kan de toelating weigeren, met dien verstande, dat in dat geval de betrokkene beroep openstaat op de Combinatie van Wijkcommissarissen.
5. Elk rechtspersoon-wijklid wordt ingedeeld in de afzonderlijke geheel Rotterdam omvattende wijk van rechtspersonen.

Artikel 19

5. De wijken voeren geen zelfstandig financieel beheer en heffen geen contributies of geldelijke omslagen, doch

bestrijden haar onkosten uit de daartoe door het dagelijks bestuur ter beschikking gestelde gelden, aan welk dagelijks bestuur de wijken te dezer zake verantwoording schuldig zijn.

Hoezeer ook de doelstellingen van de R.G. te bewonderen zijn en hoe verheugend het is, dat uit de burgerij een dergelijke organisatie is ontstaan, toch zijn er bezwaren tegen de organisatorische opzet aan te voeren. Ten eerste lijkt het mij toe, dat de R.G. wat topzwaar is en dat men te veel hooi op zijn vork heeft willen nemen. De uitgewerkte statuten zijn ook te ingewikkeld; er is te veel gerekend, te weinig overgelaten aan het initiatief van de bevolking. De R.G. is te kunstmatig.

Uit de statuten blijkt ook, dat de wijken, waarin toch bij uitstek de mogelijkheid bestaat om coördinerend werk te verrichten en waar het beste de burger belangstelling voor de algemene zaak kan worden bijgebracht, slechts een vrij onzelfstandige taak zullen vervullen. Bovendien zal de wijk (vereniging) een organisatie van individuele burgers zijn, zodat het slechts een fractie van de wijkbewoners zal komen te omvatten. Naast de in de wijk bestaande verenigingen van allerlei aard, komt dus een nieuwe vereniging te staan, waarvan de taak niet duidelijk wordt en die voor het wijkleven, naar het mij lijkt, weinig betekenis zal hebben. Over het geheel genomen wordt de indruk gewekt, dat de stichters van de R.G. vol goede bedoelingen waren, maar dat zij in de R.G. vooral de meer vooraanstaande personen uit de bevolking een rol wilden laten spelen. De 'kringen', waarvan als lid 'iedere meerderjarige Rotterdammer uit elke maatschappelijke klasse, mits hij een leidende positie in enig opzicht inneemt' in aanmerking komt, spelen in de organisatie een even belangrijke rol als de wijken (art. 12, 3, pag. 58 loc. cit.).

Voor zover mij bekend, is de R.G. er dan ook nog niet in geslaagd om de bevolking te organiseren en vertrouwen in te boezemen. Er zal op den duur zeker plaats zijn voor een lichaam als de R.G., maar het zal meer van onderaf moeten groeien en met minder van tevoren vastgestelde statuten moeten volstaan! Het schijnt dat er een reorganisatie op til is, doch ik heb hiervan nog niets zwart op wit gezien.

De studiegroep van ir. A. Bos 3) geeft een schets van de mogelijke organisatievorm in wijk en stad:

"Men zou in de wijk een horizontale organisatie kunnen doen groeien, door uit de verschillende gebieden van het sociaal-culturele leven, zoals door ons beschreven, eigen gekozen vertegenwoordigers in een orgaan of commissie, de 'wijkraad' te doen samenkomen.

Deze zou zich de ideële taak kunnen stellen een samenwerking van alle activiteiten op het gebied van de wijk te bevorderen en hij zou bij talloze bemoeiingen van gemeen overleg een uiterst nuttige en stimulerende werkzaamheid kunnen ontwikkelen" (pag. 305).

Verder wordt summier aangeduid, welke taken de wijkraad binnen de wijk kan hebben en als adviseur van de overheid. Ook wordt de verhouding van de wijkraad - overheid bekeken, wat betreft de bevoegdheden van de wijkraad, die de studiegroep als semi-overheidslichaam wil zien, zodat hij met een zeker gezag op kan treden.

Dan wordt nog bekeken hoe de organisatie van het stadsgeheel zal zijn. Er zal een stichting voor volkscultuur zijn, in het dagelijks bestuur waarvan vertegenwoordigd zijn diverse stichtingen op verschillend sociaal-cultureel gebied, de wijkraden per stadsdeel en de overheid. "Deze stichting zou op den duur - indien de wenselijkheid mocht blijken - verordenden- de bevoegdheid kunnen worden gegeven" (pag. 310).

Met opzet is door de studiegroep dit hoofdstuk zeer summier gehouden, omdat men de organisatievorm niet van tevoren te veel wilde vast leggen. Over het geheel genomen lijkt mij dit organisatieschema beter in staat tot verwezenlijking van de wijkgedachte bij te dragen dan dat van de R.G. Deze wijkraden zullen niet zijn een nieuwe vereniging naast de andere in de wijk bestaande, doch een verbond van deze verenigingen, met het praktische (zij het 'ideële') doel, om de levensomstandigheden in de wijk door samenwerking gunstiger te maken. Persoonlijk zie ik niet in, waarom de 'centrale stichting' verordende bevoegdheid zou moeten hebben, al heb ik er geen bezwaar tegen, indien 'mettertijd die behoefte zou blijken'. Voor het overige sluit ik mij in hoofdzaak bij de hier ontwikkelde denkbeelden aan.

Op 10 en 24 april 1947 is in de Rotterdamse gemeenteraad behandeld een door B & W voorgedragen 'Verordening op de Wijkraden'. Ook hier was de doelstelling dezelfde, namelijk om



als voorzitter van zo'n commissie kunnen benoemen, en ook deze zal zitting hebben in het dagelijks bestuur van de wijkraad. Deze commissies zullen dan verder door benoeming van andere leden van de raad en van personen in de wijk woonachtig, en zo mogelijk op het betreffende gebied deskundig, kunnen worden aangevuld.

Zo verkrijgen wij een raad, die zijn bevoegdheden voor het dagelijks bestuur overdraagt aan personen die gezamenlijk alle gebieden van het wijkleven bestrijken en door hun commissies gesteund of geadviseerd worden.

Een moeilijkheid zal kunnen zijn, dat op deze wijze de politiek-religieuze schakering niet geheel tot zijn recht komt; maar het moet mogelijk zijn ook dit probleem op te lossen, al voel ik persoonlijk niet veel voor de oplossing van de C.A. te Stoke-on-Trent, waar de voorzitter de Anglicaanse dominee is, de vice-voorzitter de R.K.-pastoor, en de secretaris de Methodistische predikant! Ik zie liever wat meer 'gewone' burgers in het bestuur!

Het dagelijks bestuur van de wijkraad zal door zijn samenstelling zeer goed coördinerend op kunnen treden, en zal ook in het contact met het gemeentebestuur nuttig werk kunnen doen. Doordat de raad en zijn dagelijks bestuur nauw met de wijkbewoners zijn verbonden, zal hij meer het vertrouwen genieten en zal men meer het gevoel hebben vertegenwoordigd te zijn, dan mogelijk zou zijn door welke andere wijze van samenstelling ook.

In een geval dat er onderwerpen zijn die de geesten in beroering brengen, zal de raad of een van zijn commissies heel goed als schakel tussen overheid en burgerij kunnen fungeren.

Huisvestingsproblemen bijvoorbeeld zullen door de voorzitter van de betreffende commissie, zo nodig met goedvinden of op verzoek van het dagelijks bestuur, aan het gemeentebestuur worden voorgelegd. Na de nodige besprekingen zal in de wijk een openbare commissie-vergadering kunnen worden belegd, of een openbare vergadering, waar tekst en uitleg wordt gegeven van de moeilijkheden, waar klachten of meningen van de wijkbewoners kunnen worden geuit. Een dergelijke voorlichting zal meer helpen om bij de bevolking begrip te kweken voor de problemen waarmee de overheid te kampen heeft, dan officiële voorlichting. Ook zal het bestaan van wijkcommissies op verschillende gebieden van overheidsbe-

moeienis de ambtenaren stimuleren; het kankeren, dat nu zo algemeen voortwoekert, zal gekanaliseerd worden, een uitlaat voor bepaalde grieven geschapen; en werkelijke laksheden van de zijde van ambtenaren, waarover men zich nu dagelijks ergert zonder er iets tegen te kunnen doen, zullen aan de kaak gesteld kunnen worden.

De hier voorgestelde organisatie-vorm zal betekenen, dat enig contact met de overheid ongedwongen aan het publiek gerapporteerd wordt in de commissies en de daarin vertegenwoordigde organisaties. Er zullen ook nog commissies kunnen zijn die een speciale taak vervullen en waar verschillende andere commissies belang bij hebben. Zo zal een localiteitencommissie van belang zijn voor ontspanning en ontwikkeling en misschien ook voor sociale en medische zorg en jeugdzaken. De penningmeester van de raad zal bijgestaan kunnen worden door een commissie bestaande uit de penningmeesters van de andere commissies.

IV. Organisatie in groter verband

Bovenstaand organisatieschema geldt voor de wijk of kleine stad, eventueel ook voor een dorp. Het zal echter bijzondere waarde hebben indien een organisatorisch verband gelegd wordt tussen wijken in een stad (om hier de stadsdelen in de grote steden buiten beschouwing te laten) en dorpen en stadjes in een samenhangende streek.

De grotere eenheden hebben functies die niet in een wijk thuis horen en toch voor de bevolking van belang zijn, zoals een ziekenhuis, museum, schouwburg of dergelijke. Ook zal samenwerking het mogelijk maken om bepaalde dingen veel economischer te organiseren; een tentoonstelling of opvoering zal dan op achterevolgende dagen of weken in aangrenzende wijken of dorpen plaats kunnen vinden. Een centrale organisatie in stad of streek zal verschillende diensten kunnen leveren die de krachten van een wijkraad te boven gaan, zoals een bureau waar men een spreker over een bepaald onderwerp kan 'bestellen', een projectie-apparaat huren of dergelijke. Zo'n centrale organisatie zal weer een raad kunnen hebben, bestaande uit de voorzitters van de wijkraden en de voorzitters van de federaties van wijkcommissies op de verschillende gebieden (de levenssectoren, zoals de studiegroep Bos noemt). In een dergelijke federatie van wijkcommissies op een bepaald

gebied zouden ook kunnen worden opgenomen vertegenwoordigers van organisaties die niet in wijkverband zijn georganiseerd, bijvoorbeeld kunstenaarsvereniging, toneelspelersvereniging, sociale werkersvereniging, enz., en ex officio de stadsbibliothecaris, de directeur G.G.D., de directeur Volkshuisvesting, enz. Het dagelijks bestuur van deze stads- of streekgemeenschapsraden zou weer bestaan uit de voorzitters van de commissiefederaties.

Zo, min of meer, zouden de 'gemeenschappen' gevormd kunnen worden. Op soortgelijke wijze zouden desgewenst provinciale 'gemeenschappen' kunnen ontstaan, en ten slotte een nationale 'gemeenschap' die de plaats zal kunnen innemen van het helaas overleden Nationaal Instituut. Komt het ooit zover, dan zal dit lichaam congressen kunnen organiseren en de uitwisseling ter hand kunnen nemen van ideeën, sprekers, tentoonstellingen, enz. tussen provincies of plaatsen, zelfs internationaal; ook zal op dit niveau mogelijk worden het laten maken van documentaire films over sociaal-culturele onderwerpen, en zullen andere taken die de krachten van kleinere organisaties te boven gaan, ter hand genomen kunnen worden.

Op ieder niveau, dus niet alleen van de wijk, zal er een innig contact nagestreefd moeten worden tussen deze raden en de overheid. Voor zaken die door de overheid zelf moeilijk ter hand te nemen zijn, zal deze raden verantwoordelijkheid gegeven kunnen worden, zoals voor de besteding van subsidies voor sociaal-culturele doeleinden.

Misschien dat op den duur de wijkraden of gemeenschappen bepaalde bevoegdheden verleend zullen worden, zoals de studiegroep Bos voorstelt, en de Verordening op de Wijkraden van Rotterdam voorspiegelt. Persoonlijk zie ik niet in dat dit nodig of wenselijk is. Ik geloof eerder dat de wijkraden en gemeenschappen beter geheel buiten de overheids sfeer kunnen blijven, al is er geen enkel bezwaar tegen dat de overheid in deze organen vertegenwoordigd zou zijn.

Blijken zij levensvatbaar te zijn, dan zullen zij ook zonder officiële bevoegdheid waarde hebben en door hun grotere vrijheid een belangrijke bijdrage kunnen leveren tot een herleving van een actieve burgerzin. Erkenning door de overheid, bijvoorbeeld door hun het beheer over subsidies te geven of een rol te laten



spelen zoals de (nu door de overheid benoemde) prijzencommissies, is voldeende. De verantwoordelijkheid blijft dan geheel op de burgers rusten en de overheid kan haar vertrouwen zo nodig onthouden, waardoor de burgers hun verantwoordelijkheid blijven voelen. Gezien het grote belang dat deze organisaties voor het sociale-culturele leven van de bevolking zullen hebben en de betekenis die zij ook kunnen hebben voor een 'efficiënt burgerschap en beheer' zoals Van Poelje het uitdrukt, zal het zeker tot de taak van de overheid behoren, zij het gemeentelijk, provinciaal of nationaal, om haar ontstaan te bevorderen, waar de burgerij in gebreke blijft. Het voorbeeld van het Rotterdamse gemeentebestuur is alleen al belangrijk omdat het bewijst dat dit kan. Men vergete niet, dat dergelijk organisatorisch werk moeilijk is en dat het ontbreken van voorlichtingsmateriaal het nog moeilijker maakt. Op verschillende manieren zou de overheid hier steun kunnen verlenen. Misschien dat ook de Vereniging van Nederlandse Gemeenten het initiatief zou kunnen nemen, daar het toch een eminent gemeentebelang is, terwijl het zeker op de weg van de bestaande 'Gemeenschappen' ligt om op deze of een dergelijke manier de zelf-verantwoordelijkheid voor de gemeenschapszaken meer algemeen te maken.

V. Decentralisatie van bestuur en administratie

Indien mettertijd deze vormen van vrijwillige organisatie en onderlinge samenwerking wortel schieten, is het probleem van gemeentelijke indeling, centralisatie, enz. voor een deel opgelost. Een stadsgevest, centraal bestuurd, zal dan door de interne geleiding toch meer op de actieve burgerzin van zijn bewoners kunnen rekenen. Het gevaar van bureaucratisering van de administratie zal worden tegengegaan door het bestaan van de wijkraden, die door adviezen, door controle op de werkzaamheden van het ambtelijk apparaat en op andere manieren, de ambtenaren tot efficiënt beheer zullen stimuleren. Het ambtelijk apparaat, centraal geleid, hetgeen voor vele bemoeienissen van de overheid ongetwijfeld efficiënter is, kan voor bepaalde zaken gedecentraliseerd worden. Iedere wijk zal een overheidsgebouwtje kunnen bezitten, waar diverse hulpbureaux gevestigd zijn. De wijkraad zal echter niet, zoals de gemeenteraad,

boven deze ambtenaren hoeven te staan. Er zal samenwerking kunnen zijn tussen de wijkraad en de wijkbureaux en het bestaan van een wijkraad zal de wijkbureaux op peil houden. Maar indien de wijkraden verordenende bevoegdheden krijgen en dus ook een ambtelijk apparaat moeten hebben voor uitvoering van besluiten en taken en voor controle op de naleving, zullen wij verder van huis zijn. Dan zullen sluitingstijden voor cafe's in verschillende wijken verschillend zijn, zoals in Londen, dan zullen verordeningen over matjeskloppen, verkeer, steun of wat dies meer zij, verschillend zijn. Als uniformiteit nagestreefd wordt door onderling overleg, dan komt de regeling toch weer in het centrum, bij het gemeentebestuur terecht.

Neen, er is veel te zeggen voor deze decentralisatie van administratie en voor decentralisatie van bevoegdheden en verantwoordelijkheid, maar het ingewikkelde moderne leven eist op steeds meer gebieden, centralisatie, niet alleen ter wille van de administratieve efficiency, maar ook van de sociale rechtvaardigheid. Tegenover de noodzaak van centralisatie staat ook de noodzaak van decentralisatie, maar niet van versnippering. Wat in de wijk niet door vrijwillige samenwerking en eigen offervaardigheid bereikt kan worden (zo nodig aangevuld door overheidssteun) dient centraal geregeld te blijven. Echter zal mettertijd het nemen van maatregelen door het gemeentebestuur, indien de wijkraden hun taak goed vervullen, steeds meer het gevolg kunnen zijn van voorstellen komende vanuit de wijkraden of van de federaties van wijkcommissies in de verschillende levenssectoren, en zal de overheid ook steeds meer het advies van de wijkraden vragen en hun medewerking inroepen. Decentralisatie van overheidsbemoeienissen zal in hoofdzaak betekenis hebben in de sociale en culturele sfeer. Technische diensten, evenals sommige administratieve diensten, zullen hiervoor minder in aanmerking komen. Desalniettemin zal het gewenst zijn, dat er hulpbureaux van de overheidsdiensten, bijvoorbeeld van de gemeentelijke technische diensten en de secretarie, in iedere wijk aanwezig zijn, voor zover het publiek hier belang bij heeft, en zal op deze gebieden het raadplegen van de wijkraden (bijvoorbeeld door de dienst van stadsontwikkeling, die zeker niet gedecentraliseerd kan worden) vanzelfsprekend plaats moeten vinden. Het

betreft hier bureaux waar het publiek veel contact mee heeft: al zouden de 'bedrijfskosten' pleiten voor centralisatie, de 'sociale kosten' (tijdverlies, enz.) pleiten er voor dat deze bureaux voor het publiek dichterbij de woningen worden gebracht.

Ten slotte zou ik willen poneren, dat iedere poging om het sociale en culturele peil van het volk van bovenaf te verheffen, uiteraard zijn doel slechts zal benaderen, maar nooit bereiken, tenzij het gericht is op het stimuleren van de zelf-werkzaamheid en de zelf-verantwoordelijkheid van de massa. Want pas als iedere burger zijn gemeenschapsplichten erkent en aanvaardt en bewust zijn aandeel heeft in het gemeenschapsleven, zal men het doel bereikt hebben, zal een stabiele samenleving ontstaan. De wijkgedachte zal bij het nastreven van dit doel een grote rol kunnen spelen en ik geloof dat de volgende woorden in het vrouwbladje van de Federatie of Community Associations dan ook geenszins overdreven zijn:

"Waarom een federatie? Omdat 'Community Associations' groepen van bureaus zijn die er naar streven hun wijken tot betere woonplaatsen te maken, en levende democratische gemeenschappen te vormen, waardoor zij een bijzondere bijdrage leveren tot het nationale, ja misschien zelfs het internationale leven".

Noten:

1. Prof. dr. G.A. van Poelje, "Beschouwingen over de vraag hoe een grotere doelmatigheid van de publieke dienst bereikt kan worden" 1924, Korte opstellen II.
2. "Wat wil de Rotterdamse Gemeenschap".
3. Ir. A. Bos e.a. "De Stad der Toekomst - De Toekomst der Stad", Voorhoeve, Rotterdam.
4. Mej. J. Boer, Opbouwwerk in Drenthe, De Vrije Pers, Onafhankelijk weekblad van het Noordererf, 31 Januari 1947.
5. Sewell Harris, Community Centres and Associations.

Literatuurlijst:

Readings in Urban Sociology Edit, Scot E.W. Bedford, N.Y. 1927.
The size and social structure of a town, N(at.) C(ouncil) of S(ocial) S(ervice). Community Centres and Associations, E. Sewell Harris, N.C.S.S. Europe, Russia and the future, G.D.H. Cole.
Conference Report, Nat. Fed. of Community Associations, May 1946.



de burgerij nauwer bij het bestuur te betrekken en vooral in zake maatregelen die op een wijk betrekking hebben. De leden van deze raden zullen door B & W benoemd worden, rekening houdende met de religieuze, politieke en (verder) maatschappelijke schakering van de bevolking. Uit het verslag van de commissie ad hoc bleek, dat men er meer voor voelde de raden door de wijkbewoners te laten verkiezen en dat men dit mettertijd hoopte in te voeren. Om echter zo spoedig mogelijk deze raden in het leven te roepen, wilde men voorlopig door benoeming te werk gaan.

Hoe belangrijk ook dit Rotterdamse initiatief is, het valt te betwijfelen of deze raden werkelijk de publieke belangstelling voor de gemeenschapzaken zullen aanwakken. Zolang zij benoemd worden, wortelen zij niet werkelijk in de wijk; al worden bij de benoemingen voorzitters van bestaande verenigingen uitgezocht, dan zullen nog de wijkbewoners niet het gevoel hebben, dat het hun 'eigen' raad is, en andere voorzitters zullen zich gepasseerd voelen. Hier is weer de gedachte op de voorgrond getreden, dat deze wijkraden een overheidsfunctie te vervullen hebben. Ik vrees, dat zij slechts een flauw afgietsel van de gemeenteraad zullen blijken en evenmin de openbare belangstelling zullen genieten als deze. Toch is het verheugend, dat het Rotterdamse gemeentebestuur heeft ingezien, dat de belangstelling voor de gemeenschapszaak via de wijken is aan te wakken en ik acht het ook zeker de taak van gemeentebesturen om het tot stand komen van wijkraden te bevorderen.

Het zou echter mijn inziens meer nut hebben gehad, indien deze wijkraden duidelijk een voorlopige adviserende taak geven was, totdat door de wijkbewoners zelf raden gekozen waren, en dat als hoofdtaak deze voorlopige raden het tot stand komen van deze autochthone raden op zich hadden moeten nemen. Want of deze raden nu wel of niet een publiekrechtelijke functie zullen hebben, het lijkt geen twijfel, dat zij een belangrijke schakel tussen overheid en burgerij zullen kunnen vormen.

In Amsterdam is men, voor zover mij bekend, begonnen met de oprichting van een 'gemeenschap'. Dit gaat evenals in Rotterdam van particuliere zijde uit, doch in tegenstelling tot Rotterdam wordt hier van onderop begonnen. In één stadsdeel

(het is mij niet bekend, of men dit in wijken wil geleden) heeft men zoveel mogelijk alle voorkomende verenigingen bijeengeroepen om tot samenwerking in een of ander organisatorisch verband te komen. Hoewel ik niet van de bijzonderheden op de hoogte ben, lijkt mij dit in ieder geval de juiste methode. Te zijner tijd wil men in de nadere stadsdelen de zaak op gang brengen om dan te zien in hoeverre voor het stadsgeheel behoefte aan speciale commissies of dergelijke blijkt te bestaan.

In Drenthe, Groningen en Friesland zijn na de eerste wereldoorlog 'opbouwverenigingen' gesticht, waarin particulieren, verenigingen en de overheid samenwerken met het doel de 'economische, sociale, culturele en hygiënische opbouw te bevorderen'. 4) Zij hebben zeer nuttig werk verricht doch haar instelling is er toch een van 'maatschappelijk werk', van bovenaf helpen. Desalniettemin hebben zij de zelfwerkzaamheid van de bevolking gestimuleerd en coördinerend werk verricht.

In 1939 is de 'Groninger Gemeenschap' opgericht die, naar mij toeschijnt, zich min of meer op hetzelfde gebied en op dezelfde wijze bezighoudt als de opbouwverenigingen, doch die bedoeld was het werk hiervan aan te vullen. Na de bevrijding is dan ook de 'Groninger Vereniging' gesticht, waarin de 'Gemeenschap' en de Opbouwvereniging, samen met Volksherstel, een middelpunt vinden. Hoewel verenigingen lid kunnen worden van de 'Groninger Gemeenschap', is het toch niet een organisatie van onderaf opgebouwd, voor zover ik mij er een oordeel over kan vormen. Ook schijnt de coördinerende taak vooral op provinciaal niveau te liggen, en zijn er geen plaatselijke afdelingen. De organisatievorm doet sterk denken aan de plaatselijke en regionale 'Councils of Social Service' in Engeland.

Dergelijke organisaties zullen wel niet gemist kunnen worden, zij doen veel en goed werk om het culturele en sociale peil van de bevolking te verheffen. Doch mijns inziens zal haar werk vrucht dragender worden, indien zij het tot stand komen van organisaties, die een horizontaal verband leggen tussen de verenigingen in een dorp, wijk of stad, stimuleren. Uiteindelijk gaat het er om de massa zelfverantwoordelijkheid bij te brengen; dingen die tot stand gebracht worden van

onderop zullen meer bijdragen tot de culturele verheffing dan die welke men van bovenaf cadeau krijgt.

Belangwekkend is het ook om kennis te nemen van de Engelse wijkorganisaties, de Community Associations. 5) De doelstellingen worden in een model-statuut als volgt omschreven:

"het bevorderen van het welzijn van de gemeenschap in de ... wijk door de plaatselijke overheid, de verenigingen en bewoners bijeen te brengen met het gemeenschappelijke doel de gezondheid en de opvoeding te bevorderen en de belangen van de bewoners te behartigen; het bevorderen van de gemeenschapszin opdat deze en andere gewettigde doeleinden verwezenlijkt kunnen worden. "een gemeenschapshuis (Community Centre) te stichten, te onderhouden en te beheren ten bate van de activiteiten die de 'association' en zijn samenstellende verenigingen organiseren.

De 'association' zal niet partij-politiek of sectarisch zijn (dat wil zeggen open zijn alle stromingen).

Lid kunnen zijn: 'local authorities' (bijvoorbeeld de commissie voor onderwijs of huisvesting van het gemeentebestuur) en andere lichamen; verenigingen die werkzaam zijn in de wijk; natuurlijke personen ouder dan 18 jaar.

De raad bestaat uit vertegenwoordigers van deze groepen en kiest uit zijn midden een dagelijks bestuur van niet meer dan 12 leden, eventueel aangevuld met niet meer dan 3 anderen.

De secretaris wordt door de raad benoemd en is ex officio lid van de raad zowel als van alle commissies en subcommissies. (Deze secretaris is gewoonlijk een gesalarieerde kracht, die door de 'education authority' in overleg met de raad wordt aangesteld; hij is dan tegelijkertijd 'warden' van het gemeenschapshuis.)

De community associations zijn gegroeid uit het initiatief van de National Council of Social Service, de British Council of Residential Settlements en de Educational Settlements Association, die in 1929 besloten het ontstaan van dergelijke associations in nieuwe woonwijken, waar het gebrek aan gemeenschapsleven het ernstigst was, te bevorderen.

In 1937 maakte de Physical Training and Recreation Act subsidiëring van de bouw van community centres mogelijk en ook het aanstellen van een sociale werker als



'warden'. In 1939 waren 70 community associations lid van de N.C.S.S. en waren er plannen voor de bouw van 200 community centres. Er is nu een federatie van C.A.'s ontstaan als onderdeel van de N.C.S.S. en er bestaan ook een aantal Regional en Local Councils of Social Service waarmee C.A.'s kunnen samenwerken. (Deze plaatselijke councils doen mij het meest denken aan de organisatievorm van de Groninger Gemeenschap of de Opbouwvereniging. Zij werken in de eerste plaats stimulerend, trachten te zorgen voor sociale diensten waaraan behoefte wordt gevoeld, enz. Zij gaan uit van groepjes sociaal-voelenden, die bewust het sociale en culturele peil willen verheffen en die ook trachten de samenwerking tussen bestaande organisaties te bevorderen, maar zij zijn nog geen organisaties die gegrondvest zijn op de volksverenigingen.)

Deze vorm van organisatie in de wijk is langzamerhand ontstaan en schijnt te voldoen. Hoe het individuele lidmaatschap werkt is mij niet geheel duidelijk geworden; misschien is dit een methode om meer actieve bewoners wat extra invloed te geven, of is het slechts om hen die overigens 'nihilist' zijn gelegenheid te geven lid te worden.

"Een 'Community Association' is een organisatie van burens, gegrond op de gedachte dat de persoonlijkheid van de enkeling alleen tot volle ontplooiing kan komen door dienst aan de gemeenschap, die op zijn beurt hem en zijn ontplooiing dient. Het is een democratisch verbond van individuen en organisaties, verbonden door één doel - het algemeen belang." (Vouwblaadje van de Nat. Fed. of C.A.'s.)

III. Sociale organisatie in de wijk, het dorp of het stadje

Nu allerwege zoveel belangstelling is ontstaan voor de wijkgedachte, is de vraag hoe de sociale organisatie-vorm in de wijk moet zijn, actueel geworden. Hierboven heb ik getracht een summere analyse te geven van verschillende pogingen om deze vorm te vinden. Ik wil dus trachten een organisatie-vorm te schetsen die naar mijn mening in ons land op dit ogenblik het meest geëigend is. Er zullen echter plaatselijk andere vormen mogelijk kunnen blijken, als deze praktijk verder is geschreden. Een wijk, al is hij van beperkte grootte, huisvest toch nog een gemeenschap die zeer veel verscheidenheid biedt en die te

groot is om als een vereniging beschouwd te worden waarvan men individueel lid is. In bestaande stadswijken of in een dorp of kleine stad, waarvoor deze ideeën evenzeer van waarde zijn bestaan tal van organisaties waarvan een groot deel van de bewoners lid is. De 'nihilisten' hebben blijkbaar minder behoefte aan gemeenschappelijke omgang met hun burens in toneel-, sport-, reis- of buurtverenigingen en zoeken het misschien in meer speciale organisaties die niet aan de wijk verbonden zijn, of zij zijn te individualistisch om ergens lid van te worden. Wij hoeven met hun stem, wat de wijk betreft geen rekening te houden; slaagt de poging om het wijkleven te reintegreren en komen er meer voorzieningen die de gemeenschapsactiviteiten beter mogelijk maken, dan zullen deze 'nihilisten', indien zij er behoefte aan voelen, lid kunnen worden van een of ander clubje en zo invloed kunnen uitoefenen als zij dat wensen.

Al de clubjes die in een wijk voorkomen en die zich op sociaal en cultureel gebied bewegen, die op de een of andere manier het welzijn van de mensen willen bevorderen, hebben vele behoeften gemeen, en zullen baat hebben bij samenwerking. De bestuursleden zijn blijkbaar actieve individuen die iets voor de 'goede zaak over hebben' en het vertrouwen van een groepje medeburgers genieten. Het lijkt mij logisch dat een wijkorgaan het meest zijn doel om de levensomstandigheden voor de wijkbewoners op hoger peil te brengen, zal bevorderen indien het op deze organisaties berust. Een wijkraad, die zou bestaan uit vertegenwoordigers bij algemene geheime verkiezing verkozen, zal niet zulk nuttig werk kunnen doen. Hij zal een meer politiek karakter hebben, minder alle mogelijke activiteiten en stromingen vertegenwoordigen, en aanleiding geven tot demagogische verkiezingscampagnes.

Een wijkraad bestaande uit leden door het gemeentebestuur benoemd, al zouden zij allen voorzitter van de een of andere vereniging zijn, zal evenmin het volledige vertrouwen van de bewoners hebben. Er zit dan 'politiek achter', of anderen voelen zich gepasseerd. Daarom is als voorlopige oplossing het instellen van wijkraden door het gemeentebestuur, zoals in Rotterdam is geschied, nog niet te verwerpen! Voorlopig zullen zij nuttig werk kunnen doen door het geven van adviezen over

wijkaangelegenheden en door het vormen van een wijkraad uit de verenigingen in de wijk, te bevorderen.

In de Rotterdamse gemeenteraadszitting werd enigszins gelachen om een aanhaling uit een krantenartikel, waarin wijkraden bestaande uit voorzitters van alle clubs en dergelijke in de wijk werden bepleit. Die raden zouden dan zo groot worden! Inderdaad, en toch zal het nuttig zijn alle groeperingen in deze raad bijeen te brengen om werkelijke representativiteit te verkrijgen. Maar ook de Rotterdamse gemeenteraad is een groot lichaam (afgezien van het feit dat er op die zitting slechts 25 van de 45 leden aanwezig waren) en laat daarom het dagelijks bestuur over aan het college van B & W.

De wijkraad, die een varierend aantal leden zal tellen van misschien 20 tot in enkele gevallen over de 100 (al zal het ook mogelijk zijn om bepaalde club-groepen slechts een vertegenwoordiger te laten benoemen), zal slechts enkele keren per jaar bijeenkomen. Deze raad zal dus, evenals een gemeenteraad, uit zijn eigen midden een dagelijks bestuur kiezen. Of misschien alleen de voorzitter, secretaris en penningmeester. De andere leden van het dagelijks bestuur zouden dan langs andere weg verkozen kunnen worden. De wijkraad toch zal bestaan uit vertegenwoordigers van allerlei verenigingen die op verschillende gebieden werkzaam zijn. De ontspanning zal wel de overhand hebben, maar er zullen misschien ook ouderverenigingen zijn en studie-groepen, die dus onder de rubriek ontwikkeling vallen.

Ook sportverenigingen zullen wel nergens ontbreken. Misschien zijn er ook op het gebied van sociale of medische zorg organisaties werkzaam. Op ieder van deze gebieden zullen uit de vertegenwoordigers in de wijkraad commissies gevormd kunnen worden die een eigen voorzitter kiezen. Deze commissie-voorzitters zullen dan automatisch in het dagelijks bestuur zitting hebben. Mogelijk zal ook in ons land te zijner tijd de secretaris een door het gemeentebestuur gesalarieerde sociale werker kunnen zijn. De wijkraad zal echter ook op andere gebieden (waarop geen vereniging werkzaam is in de wijk) bemoeienissen kunnen hebben, bijvoorbeeld huisvesting, veilig verkeer, wijkschoon, e.d. meer. Ook op deze gebieden zullen commissies benoemd kunnen worden; de wijkraad zal in deze gevallen een van de eigen leden



Jaarverslag van de Groninger Gemeenschap, 1939.

Tijdschrift Volkshuisvesting en

Stedebouw, Aug.-Sept. 1946, nummer gewijd aan de wijkgedachte.

Wat gaat de Stedebouwkunde ons aan?, W.F. Geyl, Wending, Maart 1947.

Gemeentenschemering?, prof. dr. G.A. van Poelje, rede uitgesproken op 19 juni 1946 te Utrecht op het congres van de Ver. van Ned. Gemeenten, Den Haag, 1946.

ENQUÊTE BETREFFENDE WIJKRADEN

Vragenlijst behorende bij het artikel van W.F. Geyl over de wijkgedachte in het Septemhernummer van 'Bestuurswetenschappen'.

Belangstellenden worden vriendelijk verzocht hun antwoorden te sturen naar W.F. Geyl, kamer 171, Stadsstimmerhuis, Veemarkt 2, Rotterdam.

1. Denkt U dat een sociale organisatie op grondslag van de wijk (10 - 30.000 inwoners) van een stad (of van een kleine stad of dorp) bij zal kunnen dragen tot een op hoger peil brengen van de levensomstandigheden in de wijk, en van de burgerzin van de bewoners?

2. Denkt U dat:

- een wijkraad door het gemeentebestuur benoemd, of
- een wijkraad waarin alle verenigingen in de wijk werkzaam vertegenwoordigd zijn, of
- een wijkraad verkozen bij algemene geheime stemming, het meeste zal kunnen bijdragen tot het overbruggen van de kloof tussen overheid en burgerij?

3. Acht U het gewenst dat een wijkraad, hoe ook gevormd, een publiekrechtelijke rol speelt, en

- met verordenende bevoegdheden op bepaalde gebieden wordt bekleed, en
- een deel van de administratieve overheidstaak te beheren krijgt?

4. Of meent U dat het nuttige effect van de wijkraad even groot zal zijn indien het een privaatrechtelijk orgaan wordt en op geen enkele wijze een overheidstaak te vervullen heeft? (bij deze vorm is echter geenszins uitgesloten een adviserende taak, gevraagd of ongevroegd, noch het beheer over door de overheid verstrekte subsidies voor bepaalde doeleinden,

zoals ook voor andere organisaties mogelijk is).

5. Acht U het gewenst dat de gemeente bepaalde diensten in bepaalde opzichten decentraliseert (zonder ze onder de wijkraden te plaatsen), zodat in ieder wijk een overheidsgebouwtje een aantal hulpbureaux bevat? Welke diensten?

6. Indien U een wijkorgaan als onder 2b bedoeld verkiest, acht U het dan gewenst om hierin de leden van een speciale wijkvereniging op bijzondere wijze te laten vertegenwoordigen?

7. Zoudt U een reden vóór of tegen het toelaten van politieke partij-afdelingen, vakbondsafdelingen of andere economische belangenorganisaties tot lidmaatschap van de raad kunnen noemen of argumenteren? Alleen pro of contra.

8. Daar een raad bestaande uit vele vertegenwoordigers te groot is om vaak te vergaderen, zal er een dagelijks bestuur moeten zijn. Denkt U dat dit

- het beste door de raad in de eerste vergadering gekozen kan worden?
- behalve de door de vergadering verkozen voorzitter en secretaris het beste zal kunnen bestaan uit voorzitters van en verkozen door de commissies op verscheidene gebieden (ontspanning, opvoeding, sport, sociale zorg, medische zorg, jeugdzorg, enz.)?
- door de overheid benoemd moet worden?

9. Meent U dat bij het samenstellen van het dagelijks bestuur wel of niet met de schakeringen in geestelijke stromingen rekening gehouden moet worden? Zo ja, door:

- voor de voorzitters van iedere commissie en voor de voorzitter van de wijkraad een rouleersysteem in te stellen, het ene jaar katholiek, het andere protestant, het volgende humanistisch, zodanig dat ook in het bestuur als geheel een redelijke differentiatie voorkomt?
- minder formele methoden?
- door extra leden toe te voegen, de pastoor, een dominee, de voorzitter van de humanistenbond?

10. Meent U dat een goed wijkleven bevorderd zal worden door de aanwezigheid van een algemeen localiteitengebouw of gemeenschapshuis, naast het

parochiehuis, de wijkgebouwen en een eventueel volkshuis?

11. Zoudt U menen dat een sociale werker als directeur van dit gebouw zal voldoen?

12. Zou een permanente secretaris, eventueel de onder 11 genoemde persoon, voor de wijkraad gewenst zijn?

13. Meent U dat de overheid voor

- een localiteitengebouw,
- de directeur hiervan,
- de secretaris van de wijkraad subsidie moet geven?

14. Acht U het wenselijk dat de overheid

- de wijkgedachte propageert, of
- subsidie geeft voor deze propaganda?

15. Meent U dat de 'wijkgedachte' een wezenlijke bijdrage kan zijn tot het op hoger peil brengen van de samenleving?

16. Heeft de wijkgedachte alleen betekenis in

- de grote stad, of ook in
- kleine steden,
- dorpen?

17. Zal de verwezenlijking van de wijkgedachte, hoe deze ook in detail mag geschieden, de democratie versterken?

Deze vragen alleen te beantwoorden door bestuursleden van verenigingen:

18. Meent U dat de organisatie waarin U zelf een rol speelt, baat zal hebben bij het bestaan van een wijkraad? Zo ja, welke van de vormen onder 2 genoemd acht U het meest effectief?

19. Is Uw eigen organisatie in de steden reeds in afdelingen op grondslag van wijken verdeeld?

Hoeveel wijken kent Uw organisatie in de steden waar hij bestaat? Zoudt U het een voordeel achten indien alle er voor in aanmerking komende organisaties in wijkafdeling geleed werden, en alle dezelfde wijkindeling aanhiel den?

20. Acht U het voor Uw organisatie mogelijk of gewenst zelfs tot vorming van buurtafdelingen te komen? (een buurt van 2 - 6000 inwoners).





Wijkgedachten

door Fenny Gerrits

Onderstaand artikel is speciaal voor de conferentie geschreven en is opgenomen in de conferentiemap.

In de loop der eeuwen is het wijkniveau van grote betekenis geweest voor de organisatie van het gewone leven van alledag in Nederland. In het algemeen wordt het woordje 'wijk' of 'buurt' in verband gebracht met de stedelijke samenleving, maar er zijn aanwijzingen genoeg om te veronderstellen dat er ook wijkgewijs georganiseerde leefverbanden bestonden op het platteland, in en rond dorpen. In het algemeen was de wijkorganisatie de meest zichtbare instantie waar generaties Nederlanders mee zijn opgegroeid. In deze schets wil ik iets meer vertellen over de geschiedenis van de wijk als leefeenheid, de na-oorlogse ideeën over de wijk, in verband gebracht met het denken over voorzieningen zoals die tijdens de welvaartsstaat tot stand kwamen, en de situatie van dit moment.

Geschiedenis

Er bestond in de meeste wijken in Nederland van oudsher al een bepaalde mate van georganiseerde gemeenschapschapelijkheid. In Den Haag bijvoorbeeld zijn buurtverenigingen bekend in de zeventiende en achttiende eeuw waar nog veel informatie over te vinden valt. De buurtverenigingen verzorgden zaken van algemeen belang. De oudste en belangrijkste taak van de buurten was het assisteren bij begrafenissen. Zij werkten mee aan het handhaven van rust en orde en hielpen bij het blussen van branden. Ook hielden zij een soort van bevolkingsregister bij, met het oog op de te innen contributie. De betalende leden kozen een bestuur uit hun midden dat moest toezien op het vervullen van de taken die in een 'buurtbrief' waren geformuleerd. Zo'n takenpakket bestond bijvoorbeeld uit het geregeld organiseren van een 'vrolijke maeltijd', om de onderlinge contacten tussen de buurtbewoners prettig te houden. Verder trad de 'deken', de voorzitter van de buurtvereniging op om geschillen te beslechten tussen buurtbewoners. In het geval van sociaal onaanvaardbaar gedrag jegens familieleden of andere buurtbewoners werden zelfs boetes geheven. Buurtbewoners waren echter veelal niet verplicht om lid te worden.

Ook kon niet iedereen lid worden van de buurtvereniging, er was veelal sprake van ballotage. (1)

Hieruit blijkt dat de gedachte om bewoners zelf een aantal vitale sociale taken te laten vervullen, met instemming van en gefaciliteerd door het stadsbestuur niet erg nieuw is. Het zijn met name de Fransen geweest die vanaf 1795 de wijk als bestuurlijke eenheid hebben benut voor hun omvangrijke bureaucratische ambities. Het zijn de Franse overheersers geweest die achternamen van mensen gingen registreren in een bevolkingsregister, de dienstplicht invoerden en ook op fiscaal gebied hebben zij indrukwekkende staaltjes van registratiwoede laten zien. Tijdens en na de Franse tijd verloren vele buurtverenigingen hun (relatieve) autonomie onder invloed van de inmiddels zeer geprofessionaliseerde bureaucratische inzet van de eerst Franse, daarna 'Frans' opgevoede bestuurders. Vanaf dat moment werden steden meer centraal bestuurd en verloren vele buurtverenigingen hun bevoegdheden.

De periode na 1945

Zoals eenieder in het artikel van W.F. Geyl uit 1947 kan lezen lijkt de wijkgedachte na de oorlog voor menigeen een oplossing te bieden voor een aantal maatschappelijke problemen die daarvoor niet vaak op die wijze zullen zijn geformuleerd:

"Niet alleen dat het praktische leven steeds onaangener wordt door de chaotische stedenbouw in het verleden, de ondoelmatige verspreiding van en het tekort aan voorzieningen, de groeiende afstanden, de gevaarlijker wordende wegen, en zo meer, maar ook de toenemende centralisatie van macht, de groeiende bureaucratie en daarmee samenhangende gevoel dat de gewone burger hoe langer hoe minder werkelijke medezeggenschap heeft over het regelen van de gemeenschapszaken, heeft de geesten ontvankelijk gemaakt voor de wijkgedachte." (2)

Het feit dat W.F. Geyl, als jonge man, die niet eens in Nederland was opgegroeid, destijds al zo scherp de problemen van herrijzend Nederland op het netvlies had, valt misschien te wijten aan zijn verblijf in Engeland. W.F. Geyl is de zoon van de vermaarde historicus Pieter Geyl, die lange tijd de leerstoel voor Nederlandse Geschiedenis aan de universiteit van Londen bezette. (3) Ook de verwijzingen

in het artikel naar de Engelse 'Community Associations' getuigen van een meer dan gemiddelde bekendheid met de Engelse situatie.

In het artikel 'De wijkgedachte' schetst de auteur de structuur en doelstellingen van de Rotterdamse Gemeenschap, een stichting waar hij zelf enige tijd (in ieder geval tot aan 1952 (4)) secretaris van is geweest. Nadruk wordt door hem gelegd op het belang van de horizontaliteit, hij keurt het idee van de 'wijkraad' als een gedecentraliseerde voorpost van het gemeentehuis af. (5) Op pagina 16 schrijft hij:

"Neen, er is veel te zeggen voor deze decentralisatie van administratie en voor decentralisatie van bevoegdheden en verantwoordelijkheid, maar het ingewikkelde moderne leven eist op steeds meer gebieden centralisatie, niet alleen ter wille van de administratieve efficiency, maar ook van de sociale rechtvaardigheid." (6)

Alleen zaken die veel contact met en van het publiek onderling vereisen komen volgens Geyl in aanmerking om op wijkniveau te worden geregeld. Vooral sociale en culturele zaken die veel zelfwerkzaamheid en verantwoordelijkheid van mensen zelf vragen. Maar ook die diensten van het gemeentehuis die een sterke publieksfunctie hebben, zoals stedenbouwkundige en secretariële diensten. Hiermee wordt een norm zichtbaar die momenteel actueel is, getuige de neiging van allerlei instellingen en diensten om zich op wijkniveau aan de bevolking te manifesteren.

Het opbouwwerk

In het Nederlandse opbouwwerk zien we al in het interbellum aanzetten tot het opzetten van opbouworganen, die qua taakstelling en opzet veel op de ouderwetse buurtvereniging. Wie kent niet de wederwaardigheden van Jo Boer en Stichting Opbouw Drenthe? Na de oorlog, als de wederopbouw goed op gang komt zien we ook het opbouwwerk een impuls krijgen en komen er overal stedelijke en provinciale opbouworganen op gang die zich dienstbaar moeten maken aan de sociale planning. (7) Binnen deze werksort is de 'wijkgedachte' een belangrijk thema dat periodiek een dominerende plaats inneemt in de discussies onder vakgenoten. Eigenlijk is het onvoorstelbaar dat er ook opbouwwerkpublicaties te vinden zijn waarin geen noemenswaardige aandacht wordt



besteed aan de functie van de wijk, maar ze zijn er.

Een voorbeeld van een publicatie waarin aspecten van de wijkfunctie zeer terdege in kaart worden gebracht is 'Wijk, buurt en welzijn' van Harry Broekman, Henk Brouwer en Nico Nelissen (red.) uit 1980. In dit boek wordt ook een poging gedaan om de bestuurlijke voorwaarden waaronder opbouwwerk moet plaatsvinden in de wijk te duiden onder invloed van veranderende beleidskaders. We kunnen dan constateren dat de bloeitijd van het opbouwwerk, die in circa 1960 begon in belangrijke mate tot staan is gebracht door de decentralisatie van het welzijnsbeleid, naar aanleiding van de Knelpuntennota van 1974. Vanaf dat moment bestond er veel kritiek op de werksoort, met name op de (relatieve) autonomie van de werksoort.

Als we vooral met een historische blik naar het peil en de invloed van buurtinitiatieven (zoals buurtverenigingen, opbouworganen) dan valt er een pendelbeweging waar te nemen. Op het moment dat er een stabiel en goed georganiseerd buurtleven bestaat, komt dit in gevaar wanneer de overheid behoefte toont om 'orde op zaken' te stellen. Na 1960 (ca. 1980) betekent dit dat de opbouwwerker, als professioneel ondersteuner van dat buurtleven, in dit proces wordt meegezogen.

In dit licht bezien is het niet merkwaardig dat opbouwwerkers zich zo intensief met de wijkgedachte bezig hebben gehouden en nog steeds doen, het is hun werkterrein. Na de Knelpuntennota en de storm van kritiek die over het opbouwwerk heen werd uitgestort vormde de legitimatie van de wijkgedachte als broodnodig interventiekader dan ook hoogtij. Een voorbeeld hiervan is de brochure 'Buurtgericht werken' van Jelle Dijkstra uit 1979. (8) In deze brochure vinden we een kant en klare 'methode' voor het werken op buurtniveau. Het is ook in deze periode dat de WONN (Werkplaats Opbouwwerk Noord-Nederland) de Probleem-Project-Methode lanceerde. (9) Deze manier van werken moest opbouwwerkers 'bij de leest' houden, door hun oorspronkelijke functie te vertalen naar de eigen tijd (van onmaatschappelijkheidsbestrijding tot het vormgeven aan effectieve belangenbehartiging van mensen die normaal 'niet aan de bak' komen). Tijdens een symposium van 1981, georganiseerd door de WONN, waar een artikel van drs. N.M.H. van Dijk 'Doelstellingen en taken van

lokaal opbouwwerk' centraal stond was de kern van de doelstelling van het opbouwwerk inmiddels verder geëvalueerd en samengevat in het begrip 'toegankelijkheid'. Dit laatste geeft wel heel prangend weer hoe het met relatie tussen burger en overheid was gesteld in het denken van de vakgenoten: participatie van mensen hangt dus op 'toegankelijkheid' van voorzieningen, als mensen problemen hebben dan valt dat te wijten aan de overheid en aanverwante instellingen die niet 'toegankelijk' genoeg zijn. Dit standpunt doet geen recht aan de vermogens van mensen om zelf verantwoordelijkheid te dragen en initiatieven te nemen, en oogste dan ook veel kritiek van de beroepsgroep. (11) De reden waarom een aantal opbouwwerkers zo gefixeerd waren op de rol die de overheid speelt en minder op de vermogens van mensen zelf, is waarschijnlijk gelegen in de volledige verslagenheid die omstreeks die tijd toesloeg binnen het vak.

De voortschrijdende decentralisatie maakte het voor beroepsbeoefenaren in toenemende mate moeilijk om hun werk naar behoren te doen. Ik wil hierbij één uitzondering ten tonele voeren, in de vorm van een citaat van een opbouwwerker die ook nog een positieve kant aan de decentralisatie had ontdekt:

"Zonder dat ik het ooit had begrepen waren wij voor de mensen in de wijk parachutisten ofwel sociaal culturele invasieën, compleet met de nodige inbraaksleutels en andere middelen. Wij maken dat nog eens en te meer duidelijk door onze wijze van zaken regelen en aanpakken. Nu we vanuit een betrokkenheid met elkaar aan de slag gaan, betekent dat meteen verandering. Gelukkig troffen we meer mensen aan die streefden naar verandering en verbetering. Samen hebben we een plan gemaakt en een werkgebied gevonden nl. Den Bosch-Oost." (12)

In grote delen van de beroepsgroep volgde bezuiniging op bezuiniging, en verdwenen vele opbouwwerkvoorzieningen. Pas vanaf 1990, met de introductie van de Sociale Vernieuwing komt er meer positieve aandacht voor het opbouwwerk. Inmiddels had datzelfde opbouwwerk een (pijnlijke) metamorfose doorgemaakt en zich 'aangepast' aan de nieuwe eisen der tijd.

Status-quo

Inmiddels is bekend dat Sociale Vernieuwing veel goeds heeft gedaan in

menige gemeenten en in menige wijk. Je zou kunnen zeggen dat de wijk als interventiekader nooit weg is geweest. In de jaren tachtig ontwikkelde het ministerie van Binnenlandse Zaken het Probleem-Cumulatie-Gebieden Beleid (PCG-beleid), dat als voorloper mag worden beschouwd van de Sociale Vernieuwing. En ook nu nog richten een aantal landelijke beleidsinitiatieven zich direct op het gebied van de wijk: het Grote Stedenbeleid (BiZa), Stedelijke Vernieuwing (VROM), Lokaal Sociaal beleid (VWS). Het merkwaardige doet zich dus voor dat de bewegingsvrijheid van burgers sinds de Franse tijd is ingeperkt vanwege toenemende bureaucratisering en disciplineren en dat de rijksoverheid (in ieder geval sinds 1945) actief probeert diezelfde burgers weer te activeren. Tijdens de bloeiperiode van het opbouwwerk werd er zelfs professionele ondersteuning ter plekke, gefinancierd door het rijk om de burgers in de wijken weer tot initiatieven en zelfverantwoordelijkheid op te voeden. Toen die ondersteuning geen vanzelfsprekend beleidsartikel meer was en het aan de gemeenten werd overgelaten om te bepalen hoe en of burgers wel ondersteuning behoeven in het ontplooiën van zelfwerkzaamheid en zelfhulp kwam in menige gemeente de opbouwwerkinstelling in het gedrang. Als je nu kijkt naar de pogingen van de rijksoverheid om problemen op de daartoe geëigende schaal aan te pakken, valt het op dat er nauwelijks eisen worden gesteld aan de wijze waarop gemeenten worden geacht het Grote Stedenbeleid, of Lokaal Sociaal beleid aan te pakken. Alleen resultaten tellen, en soms zijn intenties al genoeg. Het lijkt erop dat de rijksoverheid de door Geyl reeds benadrukte benodigde 'horizontaliteit' (zie boven) voorgoed uit het oog heeft verloren.

Op plaatsen waar geen sterke tradities bestaan ten aanzien van het oprichten en onderhouden van horizontale verbanden tussen buurtbewoners, is het extra moeilijk deze tot stand te brengen. Veel overheidsbeleid gaat er echter vanuit dat aan deze noodzakelijke voorwaarde voor effectiviteit van overheidsbeleid al is voldaan. Geprezen zij die enkele gemeente die wel oog heeft voor de noodzaak van 'sociaal investeren' in een stedelijke samenleving waar op wijk- en buurtniveau mensen leren hun gezamenlijkheid te ontdekken en hieraan vorm te geven.



Het gedrag van de rijksoverheid wordt des te merkwaardiger wanneer ons voorbeelden ter ore komen van verregaande verticale 'vervanging' van het gebrek aan 'horizontaliteit': bijvoorbeeld de buurtrechtsspraak in Wittevrouwenveld in Maastricht. (13) Er is een onderzoek gaande in Maastricht naar de effecten van het daadwerkelijk berechten van overtreders in het buurthuis. Men mag zich afvragen of hier wel wordt voldaan aan de al door Geyl erkende eis van 'sociale rechtvaardigheid' en de rechtsgelijkheid van mensen. Men kan zich ook afvragen of een samenleving die allerlei handhavings- en leefbaarheidsproblemen wil oplossen door een dergelijk vergaande repressie (want dit is 'meer-blauw-op straat' in het kwadraat), eigenlijk wel levensvatbaar is.

Wanneer we in dit land gaan discussieren over de invloed van 'Europa' staan er altijd tientallen debaters, als één man op om te pleiten voor het subsidiariteitsbeginsel. Dit betekent dat die politici vinden dat alles wat op nationaal niveau adequaat geregeld kan worden ook op dat daartoe geëigende niveau geregeld zou moeten worden. Wij houden niet van Brusselse 'invasionisten' hier in Nederland, en in menig ander Europees land geldt hetzelfde (vgl. Engeland). In het verlengde hiervan zou ik eens zoetsappig willen vragen waarom de (rijks)overheid er vanuit gaat dat buurtbewoners geen hekel hebben aan 'invasionisten'? Waarom ik de laatste jaren in allerlei relevante beleidsstukken nog nooit iets heb gelezen over toepassing van het (informele) subsidiariteitsbeginsel in wijken en buurten. Als er van alles mis gaat in de wijken en buurten van onze grote steden, intervenueert de overheid veelal repressief. Wordt het geen tijd om eens op te houden met het dweilen met de kraan open en die kraan eens dicht te doen? Als burgers zich in voldoende mate verantwoordelijk voelen voor hun eigen leefsituatie en daden, zijn ze ook bereid de consequenties daarvan te dragen. Maar dat vereist een voor velen te grote gedachtesprong. Eigenlijk zou iedereen zich eens moeten verdiepen in het reilen en zeilen van die oude buurtverenigingen. Ik denk dat er dan iets helderder kan worden nagedacht over wat wijk- en buurtverbanden aan het bestuur te bieden hebben. Ook is het zo dat het bestuur waarschijnlijk effectiever kan worden uitgevoerd als er al een 'rock-bottom'

van georganiseerd burgerinitiatief in een wijk tot stand is gekomen.

Tot slot

Het artikel van W.F. Geyl is nog steeds actueel en raakt ook de kern van het problematische aan wijkverbanden in onze tijd. Waar ligt de grens tussen zelf-regulering en interventie van buitenaf? Hoe moet aan die interventie worden vormgegeven, zodanig dat deze de cohesie op wijkniveau niet zal schaden? En hoe versterk je de 'horizontaliteit' op wijk- en buurtniveau zonder repressieve interventies zoals inlijving in het bestuursapparaat (vgl. de 'wijkraad', soort wijkgemeenteraad en -college met gekozen leden onder de knoet van het centrale stadsbestuur (14)) of aantasting van de rechtsgelijkheid van mensen?

Voor opbouwwerkers is die vraag niet echt moeilijk te beantwoorden. Maar voor bestuurders die blijvende oplossingen willen vinden voor tal van sociale problemen die zich in de wijk voordoen, breken zware tijden aan als iedere 'probleemwijk' een eigen politie-eenheid, een eigen gerechtsgebouw, een eigen arbeidsbureau en in navolging van Blokker zelfs een eigen dépendance van het koningshuis moet krijgen. (15) Laten wij ook het beginsel van informele subsidiariteit invoeren als 'Leitmotiv' voor onze beraadslagingen en pleiten voor het recht van burgers om bepaalde zaken zelf, op eigen wijze te mogen regelen. Het zou daarbij echter geen kwaad kunnen als de overheid deze subsidiariteit eens flink ging subsidiëren.

Noten:

- 1) Haagse buurtverenigingen in de 17de en 18de eeuw, Robert van Lit, Haags Historisch Museum, MO/Samenlevingsopbouw, no. 112, april/mei 1993.
- 2) W.F. Geyl, De wijkgedachte, p.2.
- 3) Blijkens gesprek met dr. E.H. Kossmann, emeritus professor in de Nieuwste Geschiedenis te Groningen, die Pieter Geyl persoonlijk heeft gekend. Willem Frederik Geyl was fysisch geograaf en is in de jaren 1950 naar Australië geëmigreerd, alwaar hij nog steeds woont.
- 4) Rotterdamse Jaarboekjes, 1947-1952 Archiefdienst Rotterdam.
- 5) W.F. Geyl, De wijkgedachte, p. 11.
- 6) *ibid.*, p. 16.
- 7) Schets van de opbouwwerk-traditie in Nederland, Fenny Gerrits,

MO/Samenlevingsopbouw, no. 143, december 1996.

- 8) Buurtgericht werken, Jelle Dijkstra, WOZH, december 1979 Dordrecht.
- 9) A. Besteman, De probleem-projectmethode in het opbouwwerk, WONN Drachten, 1974.
- 10) Maarten Snel/Nic van Dijk, Lokaal Opbouwwerk, WONN, Alphen aan de Rijn 1982.
- 11) *ibid.*, de reacties op dit artikel die hierin zijn opgenomen.
- 12) Piet Willems, Basispraktijk en welzijns-ideologie, Marge, juni 1978, jrg. 2. pp. 183-190.
- 13) Dit onderzoek is gaande, zodra beschikbaar, wordt er in MO verder over bericht.
- 14) Broekman et. al., Wijk, buurt en welzijn, p. 213-219.
- 15) Zie de conferentie aankondiging.





Territorium-drift

Kansen en beperkingen van de wijkaanpak

door professor Jan Willem Duyvendak

Opbouwwerkers zijn in het afgelopen jaar met stip gestegen op de lijst van door de politiek gewaardeerde beroepen. Van links tot rechts is de status van het beroep van hoogst betwist veranderd in welhaast blinde bewondering. De herontdekking van het opbouwwerk heeft alles te maken met het thema van deze conferentie: de wijkgedachte. Dat het opbouwwerk weer wordt gewaardeerd komt (mede) door de plek waar het beroep veelal wordt uitgeoefend: in de wijk en in de buurt. Zijn sterke territoriale traditie maakt dat het opbouwwerk vanzelfsprekend in de schijnwerpers komt te staan nu beleidsmakers en politici het belang van plek en plaats steeds meer benadrukken. Het sociaal beleid richt zich nu primair op bepaalde territoria. Er is bijna geen gemeente in Nederland die niet bezig is met het ontwikkelen van een gebiedsgerichte aanpak. In de publieke en politieke debatten wordt de vraag om wie het draait in het sociaal beleid steeds meer beantwoord door te kijken waar het gebeurt, waar achterstandsgroepen zich ophouden. (Duyvendak 1997a)

Er zijn talloze redenen om deze gebiedsgerichtheid, deze territoriumdrift van de politiek, toe te juichen. Ik zal daar in het eerst deel van mijn verhaal bij stilstaan. In het tweede deel zal ik echter ook een aantal kanttekeningen plaatsen bij het enthousiasme voor de wijkgedachte. Want naast talloze mogelijkheden kent een eenzijdige wijkgerichtheid ook haar beperkingen en zelfs haar gevaren.

Positieve kanten

Politiek Nederland lijkt werkelijk aandacht te krijgen voor de onderkant, de arme kant van de samenleving. Er ontbrandt in de aanloop naar de verkiezingen zowaar een gevecht over de vraag welke partij het meest sociale gezicht heeft. In deze discussies over de noodzaak van sociaal beleid mogen bepaalde wijken in de grote(re) steden zich in toenemende aandacht verheugen. In haar bijdrage in de conferentiemap wijst Fenny Gerrits erop dat er vanuit talrijke ministeries programma's worden opgetuigd om aan deze 'problematische wijken' iets te doen of dat er plannen worden gesmeed om

gemeentebesturen te helpen bij het lokaal aanpakken van de problemen. Binnenlandse Zaken heeft het Grote Stedenbeleid met o.a. leefbaarheid als een van de aandachtsgebieden; VWS maakt serieus werk van lokaal sociaal beleid en VROM heeft ambitieuze herstructureringsplannen voor bepaalde wijken in het kader van stedelijke vernieuwing. En hoewel dit misschien wat verkokerd klinkt - ieder Ministerie heeft haar eigen programma - is dit uitdrukkelijk niet

aanpak de plekken worden opgezocht waar de mensen om wie het gaat dagelijks verblijven. Juist deze bewoners zijn vaak zo gemarginaliseerd dat hun wereld niet veel groter is dan de eigen wijk, de eigen straat of de eigen portiek. In de gebiedsgerichte aanpak schuilt dus een erkenning van het belang van de directe omgeving, van de nabijheid: "De territoriale aanpak leent zich bij uitstek voor een beleid dat zo dicht mogelijk bij de leefwereld van de burger gestalte



Jan Willem Duyvendak

de bedoeling. Integendeel: een gebiedsgerichte benadering zou juist een integrale aanpak mogelijk moeten maken. Die aanpak zien we in heel wat steden ook van de grond komen. Talloos zijn de overleggen en samenwerkingsverbanden tussen bewonersorganisaties, woningcorporaties, politiek, opbouwwerk, onderwijs en gemeente. (Ter Borg 1997) Hoewel de noemers van deze samenwerking tussen de steden uiteenlopen, draait het vaak om wijkbeheer en wijkontwikkeling, 'integrale' wijkontwikkeling wel te verstaan. 'Integraal' krijgt dan vooral betekenis in relatie tot het tegendeel: niet verkokerd, niet sectoraal en niet categoriaal. Ik kom daarover nog te spreken. Deze gezamenlijke inzet heeft de intentie om aan te sluiten bij de problemen zoals bewoners die ter plaatse beleven. In het opbouwwerk-jargon (Duyvendak 1997b) heet het dan dat wordt geprobeerd om in een territoriale benadering de 'leefwereld' van de bewoners centraal te stellen. Dat er serieuze aandacht voor de problemen van de onderkant van de samenleving is, moge dan blijken uit het feit dat in deze

krijgt", schrijven bijvoorbeeld medewerkers van het Verwey-Jonker Instituut in de notitie "Integrale wijkontwikkeling als interventiestrategie van lokaal sociaal beleid" (november 1997). Dit nabijheidsdenken, de erkenning van het belang van de directe leefomgeving, staat haaks op postmoderne verhalen waarin moderne stedelingen worden afgeschilderd als kosmopolitische wereldburgers die geen vaste verblijfplaats meer zouden hebben. In 1947 weet W.F. Geyl, in een artikel dat U ook in de conferentiemap heeft gevonden, pregnant uit te drukken waarom de wijkgedachte in de na-oorlogse opbouwperiode van belang is: "De materiële en sociale wijkvorming zal betekenen dat een milieu ontstaat, waarin de ontplooiingskansen voor de enkeling groter zijn dan in de massale, wanordelijke samenleving van nu". (p.2) De behoefte aan een herkenbare, betrouwbare en veilige omgeving bestaat nog steeds, juist ook bij hen die maatschappelijk verder weinig houvast hebben. Maar wat zeggen de talloze schotelantennes op de balkons en op de daken



van woningen van migranten dan over hun buurtgevoel, zo wordt herhaaldelijk in de media gevraagd. Zijn die schotelantennes geen aanwijzing voor andere identificaties dan met de eigen wijk, buurt en straat? Staan gebeurtenissen en personen veraf deze bewoners niet veel meer nabij? Dat is nog maar de vraag. Mensen die menen dat het kijken naar de Turkse televisie betekent dat de directe leefomgeving voor allochtonen dus niet van betekenis is, trekken te snel conclusies, dunkt me. Mensen identificeren zich namelijk niet uitsluitend met het ene territorium of het andere, maar kunnen verschillende, wisselende, overlappende, aanvullende en soms zelfs tegenstrijdige identificaties hebben. Ook bij deze groepen die over de grens kijken, kan de buurtaanpak aansluiten en dus aanslaan. Wel zijn deze meervoudige identificaties een aanwijzing dat we buurtsentimenten en ware gemeenschapsgevoelens binnen een buurt niet moeten overschatten (Duyvendak 1997c) - ook daarover straks meer.

Naast de integrale, niet verkokerde aanpak en de aandacht voor de leefwereld voor groepen die maatschappelijk zwak staan, is ook de zorg over het ontstaan van ghetto's - een zorg die aan de wijk-aanpak ten grondslag ligt -, onbetwist een winstpunt. We willen in Nederland geen wijken die 'no go-areas' zijn, we willen geen harde grenzen tussen buurten, we willen eigenlijk dat iedereen overal kan wonen - en dan nog het liefst zoveel mogelijk door elkaar.

Het is deze vermengingsgedachte die de laatste jaren de kern vormt van de wijk-aanpak. Menging van bevolkingsgroepen, menging van woningtypen, menging van functies als wonen, werken en recreëren: alles moet zoveel mogelijk gedifferentieerd. Het beleid is tegen homogene inkomenswijken, tegen buurten gedomineerd door één woningtype. Het is de opvatting dat integratie het beste kan plaats vinden door differentiatie. (VROM 1996)

Ik vind het een intrigerende gedachte: integratie door differentiatie.

Verskillende groepen moeten elkaar kunnen ontmoeten, op het schoolplein, in het buurthuis, op het sportveld, in de gemêleerde straat. De gedachte is sympathiek - maar lang niet altijd even doordacht. Terwijl de volkshuisvesters proberen wijken qua woningtypen en bevolkingsamenstelling te mengen, wordt het

bestaan van zwarte en witte scholen nauwelijks meer geproblematiseerd maar als 'fait accompli' geaccepteerd. De vraag rijst wat we aan wijken hebben die straks wellicht nog gemengder zijn qua bebouwing, maar waar groepen elkaar nog steeds niet ontmoeten omdat kinderen buiten de wijk naar school gaan, boodschappen niet in het buurtwinkelcentrum worden gekocht, en ook de sport niet binnen de wijk wordt beoefend. Het beleid gericht op menging en differentiatie zou zijn ambitieuze doelstellingen wellicht iets relativeren wanneer de bestaande situatie in ogenschouw zou worden genomen: de bewoners van wijken die qua samenstelling het meest gemengd zijn, zijn het minst op de eigen buurt georiënteerd, terwijl in de ongemengde tuinsteden en suburbia, waar veel jonge, witte kinderen opgroeien de buurtgerichtheid juist het grootste is. De mate van menging zegt dus nog weinig over echt samenleven; juist in ongemengde wijken zijn de burenccontacten relatief intensief. Voor de beleidsmakers in de volkshuisvesting die zo sterk overtuigd zijn dat integratie via differentiatie verloopt, zouden dit klemmende vragen en waarnemingen moeten zijn. Moeilijke vragen ook, omdat het succes van het beleid in de ene sector blijkbaar mede bepaald wordt door de inzet en de ideologie in een andere sector. Maar ja, dat zou in een 'integrale' aanpak eigenlijk geen probleem maar een uitdaging moeten zijn: een gebiedsgerichte aanpak zou de mogelijkheid moeten geven om de verschillende visies en oplossingen met elkaar te confronteren. Dat zou bij uitstek een voordeel van de wijkaanpak kunnen zijn.

Dit overzicht van positieve aspecten aan de buurtaanpak brengt me aldus vanzelf bij een paar kanttekeningen die het wat eenzijdige en al te optimistische, verwachtingsvolle van de territoriale benadering (verder) kunnen temperen.

Kanttekeningen

Mijn belangrijkste opmerking is eigenlijk heel simpel en ook niet bijster origineel: beleidsmakers lijken teveel te denken dat daar waar de problemen cumuleren, waar problemen in de wijk bij elkaar komen, dat daar dus ook de oplossingen te vinden zouden zijn. Waar werkloosheid, armoede, eenzaamheid, lage opleiding en hoge percentages uitkeringsgerechtigden zich 'concentreren', daar moeten de politiek, het opbouwwerk, de

corporatie en vele anderen, aanwezig zijn en ingrijpen. Zeker, dat moet ook, maar de vraag is met welke verwachtingen dat gebeurt, welke resultaten men denkt te kunnen boeken. Het feit dat problemen op wijkniveau zo tastbaar zijn en grijpbaar lijken, betekent namelijk nog niet dat op wijkniveau dus altijd ook de beste en meest adequate aangrijpingspunten voor oplossingen aanwezig zouden zijn. Het feit dat problemen zich daar concentreren, impliceert geenszins dat op die plek de kritische massa aanwezig is om iets aan die problemen te doen. Een gebiedsgerichte aanpak kan een blikvernaauwend effect hebben: waar de problemen in een zeker territorium in beeld komen, kunnen de oplossingen zich wellicht op een heel ander schaalniveau voordoen maar door de wijkgerichtheid, door de territoriumdrift, niet worden opgemerkt of uitgewerkt. In het kader van het Grote Steden Beleid maken veel gemeenten, samen met anderen, werk van buurtbeheerbedrijven. De wijkgerichte aanpak lijkt ook bij het probleem van de werkloosheid tot de uitverkoren aanpak te behoren. En zeker, zo leert de recente evaluatie van buurtbeheerbedrijven, er worden soms verrassende resultaten geboekt. Maar uiteindelijk blijkt aan de grootschalige werkloosheid in die buurten weinig te zijn gebeurd. En waarschijnlijk kan dat ook helemaal niet op de schaal van wijk en buurt.

Want wat is de verhouding tussen plek en probleem? Waarom cumuleren problemen in bepaalde wijken? Waarom wonen mensen met veel problemen in een paar wijken bij elkaar? De wijkaanpak lijkt soms te steunen op de foutieve redenering dat aangezien de wijk 'problematisch' is, de wijk ook de oorzaak van de problemen van haar bewoners zou zijn en dat daarom ook de oplossing in de wijk te vinden zou zijn. Was het maar waar. Mensen zijn niet werkloos omdat ze in bepaalde buurten wonen, maar wonen in die buurten omdat ze werkloos zijn. Ze zijn werkloos omdat ze een lage opleiding hebben terwijl er niet voldoende laaggeschoold werk is, of omdat de arbeidsmarkt racistisch is, of omdat ze slecht Nederlands spreken, of omdat ze geen netwerken hebben die hen aan een baantje kunnen helpen, et cetera. Wonen ze in andere buurt, in een zogenaamd betere buurt, dan blijven ze gewoon werkloos want bovenstaande oorzaken worden daardoor niet weggenomen. (Van Berkel e.a. 1996) Onderzoek wijst uit dat



er nauwelijks van een zogenaamd 'buurt-effect' sprake is: wanneer bepaalde groepen solliciteren worden ze nooit of bijna nooit aangenomen, ongeacht uit welke buurt ze komen. Zoals de socioloog Arnold Reijndorp concludeert: "Het Sociaal Cultureel Planbureau draagt in haar rapportage heel veel materiaal aan over de mogelijke sociale consequenties van ruimtelijke segregatie. Daaruit blijkt wellicht dat er belemmeringen bestaan voor de integratie van de in de concentratiewijken gehuisveste migranten, maar dat deze belemmeringen samenhangen (...) met de geconstateerde segregatie kan uit het verzamelde materiaal niet worden opgemaakt." (p. 128). Het SCP beaamt dit overigens zelf ook. Ik citeer een vraaggesprek met SCP-onderzoeker Van der Pennen: "Het SCP heeft dus aangetoond dat er in Nederland geen samenhang is tussen het hebben van problemen en het wonen in een probleemwijk?" "Ja, omdat er geen duidelijke samenhang tussen concentratie/segregatie en maatschappelijke integratie is geconstateerd, kan geconcludeerd worden dat segregatie als zodanig

niet als oorzakelijke factor kan worden bestempeld. Pas als er aangetoond kan worden dat achterstandssituaties verdwijnen wanneer er geen segregatie meer is, zou er iets aan de hand zijn" (Van der Pennen, 1997). Achterstand, werkloosheid, marginalisering, heeft dus met mensen, hun situatie en de reactie van de rest van de samenleving te maken, en in oorzakelijke zin niet of minder met de buurt, de gebouwde omgeving. Het gaat om groepen personen enerzijds en de (onheuse) bejegening van deze groepen door de samenleving anderzijds. "De belemmeringen die allochtone jongeren ondervinden zijn eerder te vinden in de etnische segmentering van de arbeidsmarkt dan in de concentratie van groepen in bepaalde wijken," om nogmaals Reijndorp te citeren (p. 135). Door in het kader van herstructureringsplannen goedkope maar niettemin soms nog goede huurhuizen te slopen en daar koopwoningen voor terug te bouwen, lijkt te worden gesuggereerd dat het aan die woningen ligt dat de sociale cohesie in een bepaalde wijk te wensen overlaat.

Fysieke maatregelen om sociale problemen op te lossen wekken al snel de indruk dat de bebouwing, de plek, zelf schuldig is aan de achterstand van de bewoners. En dat terwijl de kwaliteit van de plaats eerder een indicator voor, en uiting van achterstand is dan de oorzaak. Iedere opbouwwerker en iedere woningcorporatie-medewerker weet dat ook sinds de stadsvernieuwing: wanneer er niets verandert aan de perspectieven van de bewoners, dan helpt renovatie weinig. Dan is het een kwestie van tijd tot de vervalspiraal opnieuw inzet. Is dit een reden om achterstandsswijken niet aan te pakken, om van de wijkaanpak als methode af te zien? Dat lijkt me niet, maar wel lijkt bescheidenheid over de verwachtingen die er gekoesterd mogen worden op zijn plaats. Een wijkaanpak moet gepaard gaan met een minstens even ambitieuze én gezamenlijke stedelijke en regionale inspanning: op het gebied van werkgelegenheid, de volkshuisvesting (bv. door goed te letten op de effecten van de VINEX-uitbreidingen op de na-oorlogse wijken), de armoede- en inkomenspolitiek, de ondersteuning van allochtonen, et cetera.

Samengevat: het ruimtelijke redeneren, het denken in termen van wijken en buurten mag ons niet blind maken voor het feit dat oplossingen zich vaak op een geheel andere schaal voordoen dan waar de problemen zich manifesteren. Nogmaals het voorbeeld van de werkgelegenheid: "De meest belangrijke randvoorwaarde voor de participatie van etnische minderheden in de samenleving en daarmee voor de totstandkoming van een evenwichtige en geïntegreerde samenleving is de beschikbaarheid van werk. (...) Dit is absoluut noodzakelijk, wil men voorkomen dat in de wijken waar zeer velen wonen met een sociaal-economisch zwakke positie, de werkloosheid en hardnekkig en schier onoplosbaar wordt." (Ruygers, 1996:80) Door de oplossingen exclusief in de buurt te zoeken, dreigen we ons schuldig te maken aan 'blaming the victim': door wijken qua bevolkingsopbouw onevenwichtig te noemen, en die (dis)kwalificatie uitsluitend uit te spreken over wijken waarin mensen wonen met minder werk en lagere inkomens, leggen we de schuld voor de problemen als het ware in deze of zo onevenwichtige buurt. Door zo eenzijdig op het territorium te focussen waar de ene helft van de tweedeling van de Nederlandse samenleving zichtbaar is,



vergeten we dat het geslaagde deel van de samenleving misschien wel mede oorzaak is van de situatie waarin kansarmen verkeren. Maar de groep die het beter gaat, valt door de gerichtheid op probleemwijken grotendeels buiten beeld. Door in het kader van de herstructurering mensen met lagere inkomens te bewegen elders hun woonheer te zoeken, lijkt het beleid niet alleen te zeggen dat deze mensen de oorzaak van hun eigen probleem zijn, maar ook dat ze door hun loutere, fysieke aanwezigheid, de kansen van anderen en zichzelf beperken. Er is dus niet alleen sprake van 'blaming the victim' maar ook van 'outplacing the victim'. 'Outplacement' uit de wijk, voor je eigen bestwil.

De wijk krijgt een brevet van onvermogen: alleen door de bouw van koopwoningen en de instroom van bewoners van buiten, kan de wijk er qua sociale cohesie weer bovenop komen. Dat kunnen de bewoners niet op eigen kracht, zo suggereert het beleid, hun concentratie maakt de wijk juist problematisch. Ik laat hier de vraag rusten of bepaalde vormen en mate van homogene wijken en buurten niet bijzonder sociaal cohesief kunnen zijn. (Duyvendak 1997b) In dit verband wil ik de aandacht slechts vestigen op de eenzijdige aandacht voor het wonen: natuurlijk is het belangrijk wie in welke wijk woont maar wie waar werkt, waar recreëert, waar onderwijst geniet, waar partners opdoet, waar op vakantie gaat, et cetera, is voor vraagstukken van sociale integratie en cohesie van minstens zo groot belang. Een ruimtelijke benadering, de waar-vraag, als zodanig is niet slecht: wie waar verblijft is veelzeggend, fysieke mobiliteit geeft inzicht in sociale mobiliteit. (Duyvendak 1997d) Precies daarom vind ik het beeld aantrekkelijker dat een migrant de wijk overdag verlaat omdat hij of zij een baan buiten de wijk heeft gevonden dan dat betrokkene voor altijd de wijk zou moeten verlaten, omdat hij of zij elders wordt gehuisvest in het kader van onevenwichtigheden in de bevolkingsopbouw. De eenzijdige focus op wie waar woont, leidt uiteindelijk vooral tot een verplaatsing van problemen.

Migrant, zei ik? Dat brengt me op een tweede kanttekening bij de territoriale aanpak. De keuze voor deze gebiedsgerichte aanpak is vaak het resultaat van een hoogoplopende politieke discussie over een algemeen dan wel specifiek,

categoraal achterstandsbeleid. Het zal U bekend zijn dat een algemene achterstands-politiek op dit moment het meeste in de mode is. In dat kader worden sommige wijken heel globaal, op grond van statistische gemiddelden, tot probleemgebied verklaard, hetgeen de onderlinge verschillen - de ernst van de problemen bij specifieke groepen en de relatieve voorspoed van anderen -, onzichtbaar maakt. Categorieën verdwijnen door de territoriumdrift: corporaties, opbouwwerkers, gemeenten en ook bewoners zeggen dat ze een gebied aanpakken en dat ze niet kijken naar de kleur van de mensen die er wonen. Dat klinkt reuze politiek correct, maar uiteindelijk is het niet opmerken van verschillen soms discriminerender dan het oog hebben voor verschillen. Armoede, achterstand, werkloosheid, scholen, ze hebben in Nederland steeds meer een kleur - al was het maar omdat klasse een kleur heeft gekregen (Dronkers/Meijnen 1997). Soms bekruipt me het gevoel dat we de wijkaanpak kiezen boven een categorale aanpak omdat we niet weten hoe we met de grote verschillen tussen groepen in onze samenleving om moeten gaan. Toen categoraal beleid, bijvoorbeeld positieve actie, niet het verwachte resultaat afwierp, stapten veel gemeentebestuurders er met een zucht van verlichting snel vanaf. Daarmee werden de problemen van bepaalde groepen inderdaad onzichtbaar - maar geenszins opgelost. Sterker nog, aan de specifieke problemen en achtergronden van de achterstand van bepaalde groepen wordt nu minder dan voorheen gedaan. Voor iedereen die zich druk maakt over tweedeling en marginalisering geldt, om de bekende termen van de filosoof Immanuel Kant in geheel andere betekenis te gebruiken, de 'categorische imperatief': in een samenleving waar groesgewijze achterstand bestaat, moet specifiek, categoraal beleid blijven bestaan. Om nogmaals met Arnold Reijndorp te spreken: "Het zou dan ook beter zijn om het achterstandsbeleid niet te richten op wijken, maar op specifieke groepen binnen die wijken, ondermeer om verdere stigmatisering (van die wijken, jwd) te voorkomen en het gebrek aan identificatie met deze wijken niet te vergroten." (1996: 131)

Het is overigens de vraag of het groepsbeleid zich tot het wijkniveau kan en moet beperken: niet alleen is stedelijk beleid soms effectiever, sommige groe-

pen lijken zich ook met name op stedelijk niveau te organiseren, bijvoorbeeld groepen jongeren en ook sommige migranten. Anderen verblijven vooral in de stad, in het centrum, vanwege het stedelijk milieu: denk aan problematische groepen als verslaafden en daklozen. Ook zij kunnen alleen met een stedelijke aanpak worden bereikt.

Tot slot

De wijkaanpak hoeft overigens niet ten koste te gaan van aandacht voor verschillen binnen de wijk. Initiatieven en projecten als 'De wijk is van ons allemaal', 'Heel de Buurt', en vele andere, thematiseren expliciet de verhouding tussen allochtonen en autochtonen. En dat lijkt me van belang aangezien de aanpak van een territorium anders teveel zou suggereren dat er sprake is van een eenheid tussen de personen die daarop verblijven, danwel dat we er naar zouden moeten streven dat iedereen gelijkelijk iets met ieder ander daar heeft. Tijdens de vakconferentie van vorig jaar hebben we, zoals gezegd, geanalyseerd welke hechte bindingen mensen met een kleine groep kunnen hebben (specie) en hoe zwak de schakels met vele anderen zijn (cement). Het proefschrift waar de sociologe Talja Blokland-Potters binnenkort op hoopt te promoveren wijst ook uit dat de soms in het kader van de wijkaanpak weer gehoorde gedachte dat wijk en gemeenschap samenvallen blijvend relativerend moet worden. Niet omdat de buurt en de wijk voor bewoners geen relevantie meer zou hebben maar wel omdat de betekenis voor de bewoners heel uiteenlopend is en onderlinge banden vaak zwak en instrumenteel zijn. Of, om uit een nota van de WRR te citeren: "Een wijk is geen gemeenschap terwijl de mensen die er wonen toch zeer wel in staat blijken te zijn in concrete gevallen gezamenlijk hun belangen doeltreffend te behartigen. In dit geval is er sprake van instrumentele coalities om concrete zaken te realiseren maar dit is nog geen gemeenschap." (Ten Heuvelhof, 1996: 130)

Die instrumentele opstelling is vaak voldoende om gezamenlijk problemen aan te pakken. Tot op zekere hoogte en zeker voor bepaalde groepen is de relatieve anonimiteit van de stad zelfs aantrekkelijk (Van der Lans 1997): zowel voor de welgestelden als voor hen die liever niet willen dat anderen hen van dichtbij op de vingers kunnen kijken omdat niet alles



wat ze doen door de vingers kan. Anderzijds bestaat er juist in wijken met een opeenstapeling van problemen de behoefte aan verbetering, aan versterking van de onderlinge contacten omdat andere schakels naar de samenleving zijn afgebroken. Die bescheiden ambitie nu moet door de wijkaanpak worden waargemaakt. Het maximaal benutten van de mogelijkheden van de bewoners is hierbij een noodzakelijke voorwaarde voor succes - maar geen garantie aangezien bovenwijkse factoren, zoals gezegd, ook van grote invloed zijn.

Wil van de Leur schreef al in 1980: "Het heeft er alle schijn van dat (...) thans een einde is gekomen is aan het voortgaande functieverlies van dorp, buurt en wijk". Hij heeft meer gelijk gekregen dan hij zelf wellicht voor mogelijk hield: de buurt lijkt nu de oplossingsfeer te zijn voor welhaast alle sociale problemen. Een zekere relativering van de pretenties van de buurtaanpak is dan ook van belang, al is het maar om niet ten tweede male in korte tijd spijt te krijgen van overspannen verwachtingen. Waar eind jaren zestig, begin jaren zeventig sommige opbouwwerkers meenden dat de buurtstrijd een bijdrage aan de revolutie was, daar dreigen nu weer te hoge ambities. Dit keer overigens uit geheel andere hoek: de overheid meent nu dat in de buurt de sociale problemen van Nederland kunnen worden opgelost. En hoeveel er in buurten en wijken ook kan, en hoezeer opbouwwerkers daar van harte aan zullen meewerken, noch die buurten, noch het opbouwwerk is gebaat bij pretenties die nooit kunnen worden waargemaakt. Laten we de teleurstelling voor zijn; wat het opbouwwerk wel kan, is indrukwekkend genoeg.

Literatuur:

Berkel, R. van, A. Brand, en J. Maaskant, *Uitgeschreven of afgeschreven? Werklozen door de tijd gevolgd*, Utrecht, 1996.

Blokland-Potters, T., *Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk*, Academisch proefschrift, Universiteit van Amsterdam, 1998.

Borg, E. ter, "De territoriale aanpak: strategie voor maatwerk, integraliteit en samenwerking", in: *Sociale Interventie*, no. 1997/2, pp. 85-97.

Dronkers, J. en W. Meijnen, "Zwarte of witte scholen?", in: C.J.M. Schuyt, *Het sociale tekort. 14 sociale problemen in Nederland*. Amsterdam: De Balie, 1997, pp. 142-156.

Duyvendak, J.W., "De verspreiding van de politiek", in *Waar blijft de politiek. Essays over paarse politiek, maatschappelijk middenveld en sociale cohesie*, Amsterdam: Boom, 1997a.

Duyvendak, J.W., *Het belang van derden. Over opbouwwerk, sociale cohesie en multiculturaliteit*, Den Haag: Gradus Hendriks Stichting, *Opbouwteksten* nr. 12., 1997b.

Duyvendak, J.W., "Specie kleeft anders dan cement. Over breekbare en ontbrekende banden" in: *Waar blijft de politiek? Essays over paarse politiek, maatschappelijk middenveld en sociale cohesie*, Amsterdam: Boom, 1997c.

Duyvendak, J.W., "De maakbaarheid van een multiculturele samenleving", in: M. Hajer en F. Halsema, *Land in Zicht. Een cultuurpolitieke visie op de ruimtelijke inrichting*, Amsterdam: Bert Bakker, 1997d, pp. 109-124.

Gerrits, F., *Wijkgedachten*, paper conferentiemap Vakconferentie Opbouwwerk 1997.

Geyl, W.F., "De wijkgedachte", in: *Bestuurswetenschappen*, 1947/7, pp. 1-20.

Heuvelhof, E.F. ten, "Ontwikkelingen in het denken over ruimtelijk entiteiten en communities", in: *Bouwen aan het binnenlands bestuur*, W. Derksen en W. Salet (red.), WRR, Den Haag: SDU, 1996.

Klerk, L. de, "Concentratie en segregatie: meer dan een volkshuisvestingsprobleem?", in: *Migrantenstudies*, nr. 12/2, 1996, pp. 79-85.

Lans, J. van der, "De naïeve hang naar sociale cohesie", in: *Binnenlands bestuur* nr. 19, p. 21-23.

Leur, W. van de, "Bewonersorganisatie in wijk en buurt", in: Broekman, H. H. Brouwer en N. Nelissen (red.), *Wijk, buurt en welzijn*, Samson, Alphen aan den Rijn, 1980, pp. 230-250.

RAVO (Raad voor de Volkshuisvesting), *Advies inzake leefbaarheid, ruimtelijke segregatie en volkshuisvesting*, advies nummer 242, Den Haag, 1996.

Reijndorp, A., "Vooruitkomen in achterstandswijken", in: C.J.M. Schuyt, *Het sociale tekort. 14 sociale problemen in Nederland*. Amsterdam: De Balie, pp. 127-141.

Ruygers, J., *Mensen onder elkaar. Problemen en kansen in een multi-etnische stadswijk*, Rapportage over concentratiewijken in grote steden op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken, Den Haag: Directie Coördinatie Minderhedenbeleid, 1993.

Sociale reeks Groningen, *Visies op segregatie*, Gemeente Groningen, april 1997.

Vogelzang, J., *Ruimtelijke concentratie van kansarmoede. Een eerste verkenning*, Den Haag: Ministerie van VROM, 1996.

VROM, *De gedifferentieerde stad. Gezamenlijke rapportage van de vier grote steden en het Rijk*, Den Haag: Ministerie van VROM, 1996.





Feijenoord revisited

door Joyce Hes

Voor mij is het een grote eer vandaag in Uw midden te zijn. Het is al weer enige tijd geleden dat ik me expliciet heb bezighouden met sociale vernieuwing en opbouwwerk. Eigenlijk is mijn belangstelling voor het opbouwwerk en welzijnswerk begonnen met mijn belangstelling voor en bestudering van het strafrecht. Met name de Rotterdamse hoogleraar Louk Hulsman opende mij de ogen voor de problematische kanten van de strafrechtelijke interventie. Hij liet mij en anderen zien hoe verschillend je bepaalde gebeurtenissen kunt definiëren en interpreteren. Afhankelijk daarvan zal ook de afhandeling een andere zijn. Het strafrechtelijk ingrijpen brengt met zich mee dat gebeurtenissen uit hun maatschappelijke context worden gehaald en de personen aan wie de gebeurtenissen worden toegeschreven worden gedefinieerd (als crimineel) en gestigmatiseerd. Het strafrecht grijpt van bovenaf in. Door zijn systeembenadering met een eigen interne logica is het in wezen menonvriendelijk. Criminaliseerbare gebeurtenissen, gebeurtenissen die zich in principe voor strafrechtelijke interventie lenen zouden eigenlijk zoveel mogelijk buiten het strafrecht om moeten worden opgelost, zo dicht mogelijk bij mensen zelf, aldus Hulsman, hoogleraar strafrecht en criminologie in de inmiddels wat verguisde zeventiger jaren. (Zie voorbeeld voetballende jongen, voorbeeld 1)

schema 1

Situatie	Interpretatie	Afhandeling
Jongen schiet een voetbal door een ruit	Ongelukje	Bv een gesprek en/of schadevergoeding (verzekering)
	Structureel probleem bv onvoldoende voetbalveldjes of verkeerd woningtoewijzingsbeleid of technisch probleem (zie ramen)	Gezamenlijke actie met ouders tbv creatie van meer voetbalveldjes of bij woningtoewijzingsbeleid letten op plaatsing van ouderen of dikker glas voor ramen
	Opzettelijke vernieling	Justitie/politie(strafrecht) Verschillen in soorten afhandeling van meer gebeurtenis gericht naar los van context
	Aanval/bedreiging van andere groep	Bv verbitterd raken of tegenaanval(escalatie) of CD stemmen

Dichtbij oplossingen zoeken. Hoe dichtbij mensen zelf, des te beter. Hoe actueel! Oud wordt weer nieuw: een alternatieve afdoening van kleine criminaliteit op buurtniveau (de 'community boards' uit San Francisco) wordt via de omweg van het Zwolse experiment het Rotterdamse buurtbemiddelingsproject. Het denken en doen vanuit bewoners, dus mensen zelf, wordt sociaal investeren. Maar ook de buurtgedachte, de buurt of de wijk als metafoor voor het zoeken naar oplossingen voor menselijke problemen dichtbij huis is weer "in" afgaande op de Conferentiemap. We hebben even een sprongetje gemaakt van de pre-industriële samenleving waarin de buurten of bonnen kleine springlevende samenlevinkjes, inclusief eigen rechtspraak waren via de Chicagoschool aan het begin van deze eeuw met hun stadsonderzoek naar onze tijd, de decennia na de tweede wereldoorlog. Oftewel via klein en overzichtelijk naar centraal (stads)bestuur en via een onoverzichtelijke en vervreemdende overheidsbureaucratie terug naar dichtbij. Het lijkt simpel maar het is het niet. We leven niet meer in de pre-industriële tijd, maar in de 20ste eeuw, een tijd van gezichtsbedrog. Wat dichtbij lijkt (bv. je buurman) blijkt veraf (een andere cultuur, een andere leefstijl, zelfs je partner, dat wil zeggen, die van een ander geslacht blijkt een zgn. intieme vreemde), en veraf blijkt soms dichtbij (de politiemans die eerst niet werd vertrouwd blijkt eigenlijk de toegankelijke wijkagent), de wijk- of buurtgedachte die zo "in" is, als het gaat om projecten van hogerhand die zo'n buurt overspoelen blijkt opeens minder te leven als de plaatselijke bewoners de medewerking van het Energiebedrijf nodig hebben omdat er regelmatig lantaarnpalen uitgaan. Waar hier miljeonen worden besteed om de "uitstraling" te verbeteren wordt daar 3000 gulden gegeven aan een bewonersorganisatie om alle straatinitiatieven onder te 'coveren'. Kortom generalisaties blijken riskant en onvoldoende rekening te houden met de praktijk van diversiteit en uiteenlopende percepties van die werkelijkheid. Voordat we dus kunnen stellen dat de wijk leeft, zullen we onszelf eerst een paar vragen moeten stellen:

1. Bij wie of welke groepen leeft de wijk? Dat kunnen politici, beleidsmakers, ambtenaren, werkers in of buiten de wijk zijn, bewoners of bepaalde bewonersgroepen.
2. Waar leeft de wijk? Op bepaalde plekken in de stad kan de wijk of de wijkgedachte meer leven dan op andere.
3. Hoe leeft de wijk? Er kunnen duidelijke voorbeelden zijn waaraan je kunt zien dat de wijk leeft, maar ook omgekeerd door die voorbeelden gaat de wijk leven.
4. Waartoe leeft de wijk? Het gaat hier om het belang van de wijk, de relevantie ervan voor bepaalde groepen. Zo is de relevantie van de wijk (zie ook het artikel van Geyl) voor bestuurswetenschappers of bepaalde beleidsmakers het overbruggen van de afstand tussen bestuur en bestuurden of het "verheffen van het volk", terwijl het belang voor een aantal bewonersgroepen (steeds meer juist afkomstig uit andere culturen), zit in een gezellige sociale omgeving terwijl anderen meer prijs stellen op orde en rust en weer anderen vooral afhankelijk zijn van voorzieningen in de nabije omgeving. Belangrijk is dus om heel precies en liefst ter plekke te gaan kijken naar die sociale werkelijkheid en open te staan voor verschillen in ervaring en betekenisgeving.....
Dat heb ik gedaan, respectievelijk in 1990, in de wijk Feijenoord, alwaar ik enkele maanden meeliep en sprak met diverse bewoners/vrijwilligers en werkers/professionals in het kader van het gestarte sociale vernieuwingsproject in de wijk en nu weer recent ter voorbereiding van deze lezing...

In 1990 zag ik vanuit mijn blik als wetenschappelijk georiënteerde buitenstaander de wijk Feijenoord als een voorbeeld van een wijk onder druk. In zo'n wijk zijn, zo zou je in moderne stresstermen zeggen, draagkracht en draaglast niet in evenwicht. Van zo'n wijk wordt letterlijk teveel gevergd. Een persoon die te lang te maken heeft met een onevenredige draaglast kan overspannen raken, datzelfde geldt voor een samenleving op kleine schaal, zo was mijn stelling. Om dat te laten zien had ik al eerder een torenmodel van belastbaarheid ontwikkeld. (Zie torenmodel, vlg .pag.)



Joyce Hes

Torenmodel

Het torenmodel

Sociale factoren

- veel fysieke en mentale problemen
- conflicterende leefstijlen
- lage participatiegraad

Voorzieningen

- gebrek aan sociaal-culturele voorzieningen
- gebrek aan economische voorzieningen
- gebrek aan beheersvoorzieningen
- gebrekkige samenwerking tussen diverse instellingen/organisaties

Ruimtelijke omgeving

- veel semi-openbare ruimten
- vervreemdend/participatierevend karakter van de omgeving
- concurrerend gebruik van schaarse ruimte
- hoge confrontatiegraad

Huisvesting

- kwetsbaar voor overlast
- kwetsbaar voor vernieling
- onaantrekkelijke verhouding kwaliteit en woonlasten

Financieel-economische positie

- zwakke financiële positie (veel uitkeringsgerechtigden)
- hoge graad van werkloosheid
- slechte economische vooruitzichten

Sociale structuur

Hieraan had ik het advies gekoppeld naar overheden toe om een zogenaamde wijkeffectrapportage te introduceren waarbij met name bezuinigingen op bv huursubsidie, openbaar vervoer, volkshuisvestingsterrein en welzijnsvoorzieningen zouden worden doorberekend naar wijknivo. Toch zegt zo'n theoretisch torenmodel nog niet veel over de

wij(k)beleving van de bewoners of de mensen die er werken. Het geeft alleen risico's aan en richt zich op de overheid om die risico's te beperken. Bij nader onderzoek ter plaatse stuitte ik echter op een ander probleem: de factoren die bepalend zijn voor een wij(k)gevoel, een gevoel dat je je ergens thuis voelt, niet in de steek wordt gelaten of verkommert, een gevoel dat tevens de draagkracht vergroot van een persoon maar ook van een samenleving, die factoren werden onvoldoende gezien, gehonoreerd van bovenaf. Ik wil U dat schetsen aan de hand van het volgende voorbeeld uit de praktijk van 7 jaar geleden. Uit het gesprek met drie wijkagenten bleek dit voorbeeld ook nu nog actueel:

Een man van 84 wiens gas en licht op vrijdagmiddag 4 uur is afgesloten roept de hulp in van de wijkagent die in de buurt is. De wijkagent in kwestie zorgt er vervolgens voor dat de 84-jarige man drie dagen in het dichtstbijzijnde bejaardentehuis kan worden opgenomen. Hij neemt contact op met de Sociale Dienst en het GEB en zorgt ervoor dat binnen

die drie dagen de aansluiting opnieuw tot stand wordt gebracht.

Krijgt die wijkagent nu een bloemetje van zijn baas, een bevordering, een prijsje voor behulpzaamheid, overhandigd door de heer Peper persoonlijk? Helaas, deze wijkagent zal zijn hulpvaardigheid niet aan de grote klok hangen, want als hij zich volgens instructies zou gedragen zou hij zeggen: "Hoor eens meneer, alles goed en wel maar dit hoort niet in mijn takenpakket en kan niet verenigd worden met mijn roosterindeling. Bovendien word ik binnen mijn Dienst toch al als wijkzuster aangemerkt, zelfs onze schietinstructeurs die toch echt niet veel hoeven te doen verdienen meer en worden meer serieus genomen. Ik heb deze week al vier avonden overgewerkt en krijg er slechts één vergoed en als de GEB U op dit tijdstip afsluit is dat hun fout en Uw probleem, gegroet.."

Welke zijn die factoren die zo belangrijk zijn voor het wij(k)gevoel? Het gaat om direct, concreet handelen in de levenssituatie van mensen, het gaat niet zozeer om functies of instellingen (in dit geval had het ook de opbouwwerker, maar ook een buurman kunnen zijn) maar om personen en hun houding (meelevend, servicegericht, respectvol naar de ander toe). Het gaat hier met andere woorden om een BASISwerkwijze die bestaat uit de volgende kenmerken:

De B van buurt, breed, betrokken, bescheiden, bemiddeling.

De A van aandacht, actie, antwoord op een vraag/klacht, liefst zo concreet en direct mogelijk.

De S van serieus nemen, steun, stimulans, subjectoriëntatie.

De I van, inzet, initiatief, informeel, integraal, intermediair, inhoud en informatie.

De S van simpel, sociaal, service, samenwerking en signalering.

In mijn rapport uit 1990 constateerde ik dat juist die eerstelijns werkers die het meest voldoen aan wat de doelstelling van sociale vernieuwing van hen vroeg, namelijk klantgerichtheid en dus het meest volgens die werkwijze en houding werken, het meest onder druk komen te staan van hun Diensten en Instellingen die een volgens bureaucratische en professionele normen gekanaliseerde werkwijze vergen. Volgens hun normen gaat het juist om beperking cq afbakening van de taakuitoefening, de profilering ten opzichte van andere functies, dan wel het



werken volgens bepaalde standaardregels en procedures. Ik noem de kenmerken van een dergelijke gevraagde werkwijze: POGCLUBS. (Een soort ludieke variant van de systeemwereld tegenover de leefwereld, zie Habermas.)

De P van plannen, positie, procedure, produkt, prestatie en prijskaartjes (een samengaan van bureaucratie en marktgericht denken) en papier.

De O van onderzoek, opleiding, organisatie, output, objectoriëntatie.

De G van geld en generalisatie.

De C van concurrentie, controle en cijfers.

De L van lezen, labelen, lijnen uitzetten.

De U van usurpatie, uitzuiveren, uiterlijk (vertoon), uitstel. De B van beleid, beheersen, bezuinigen en begroten.

De S van systeem, standaard, scores, subsidiëren en strategie.

Indertijd heb ik voor onze verzorgingsstaat de metafoer van een gebouw gebruikt van 12 verdiepingen. Welnu, degenen van de POGCLUBS zitten boven op de 12e verdieping te genieten van een prachtig uitzicht over de Maas, degenen van de BASIS zitten beneden, dat wil zeggen de bewoners van een wijk als Feijenoord, in het souterrain waar het water de fundamenteen aantast en door de vloeren komt en de eerstelijns werkers op de begane grond. De lift van beneden naar boven is stuk en die van boven naar beneden wordt slechts zelden gebruikt. Deze enigszins treurige schets met de wat trieste conclusie dat de wijk in Feijenoord aan de verliezende hand was en daarmee bedoelde ik toen in feite dat de noodzakelijke BASIShouding en werkwijze onvoldoende door het systeem werd gehonoreerd had ik in 1990 gemaakt. Tevens echter constateerde ik toen al dat dit gebrek aan waardering van hogerhand niet verhinderde dat vele mensen, vrijwilligers en betaalde krachten toch veel goeds verrichtten en samen voor een ondanks alles krachtig wijgevoel zorgden. Wat was hun geheim? Nu in 1997, na zeven jaar van sociale en bestuurlijke vernieuwing (zoals de indeling in deelgemeenten), Opzoomeren, vergrote inzichten en prachtige initiatieven, vroeg ik me opnieuw af hoe het met de wijk en het wijk- of wijgevoel gesteld was.

Ik heb slechts een klein zeer bescheiden onderzoekje gedaan in een beperkt gebied, dus de oude wijk Feijenoord en niet het Noordereiland dat er vroeger bij



Joyce Hes en wethouder Herman Meyer

hoorde en ik ga voornamelijk af op wat mijn zegslieden (uit het opbouwwerk, sociaal cultureel werk en wijkagenten) mij vertelden, aangevuld met informatie uit onderzoek van de deelgemeente, maar ik heb toch iets meer zicht gekregen op het geheim van de creatie van een wij(k)gevoel van onderop. Ik wil U dat laten zien aan de hand van de ontwikkeling van Punt 50, een succesvol buurtproject dat van onderaf tot stand is gekomen en waarbij ik in een prematuur stadium betrokken ben geweest. Inmiddels wordt dit project dat ook wel bekend staat onder de titel "Een tweede thuis in Feijenoord" zowel in het rode boekje van Reijndorp en van der Zwaard als door gemeenteraadsleden genoemd als een model van sociaal investeren...

Een aantal vrouwen die gezamenlijke koffieochtenden hielden in het buurthuis de Dam onder leiding van een buurthuiswerkster bespraken daar met elkaar hun dagelijkse problemen. Dat varieerde van problemen met de opvoeding als éénonder, problemen met de burens, met de veiligheid op straat, met de gezondheid, het zoeken of vinden van werk etc. Ik weet dat, omdat ik in de tijd dat ik onderzoek deed in Feijenoord op zo'n koffieochtend ben geweest en zeer onder de indruk raakte van de zinnigheid van deze gesprekken tussen ervaringsdeskundigen uit uiteenlopende culturen. Ook het enthousiasme en de inzet van de buurthuiswerkster viel me op. Toen we een

conferentie organiseerden over sociale vernieuwing in de wijk legden we een lijntje en zij presenteerden zich op die conferentie met hun groep, die toen al het plan had een speeltheek over te nemen. Dit als voorbeeld van een initiatief van onderop dat naadloos paste in sociale vernieuwing. Het enige wat op dat moment nodig was, was een klein duwtje in de rug, een bevestiging van het belang van datgene waar zij toen mee bezig waren. Sindsdien ben ik ze uit het oog verloren. Des te interessanter om te zien dat hun initiatief uitgroeide tot een brede range van activiteiten, waaronder opvoedingsondersteuning en informatie over gezondheid in de wijk. Wat zijn de kenmerken van dit succesvolle project? Het was ontstaan door informele contacten, er was sprake van een sterke betrokkenheid bij elkaar en elkaars problemen, ze kregen aandacht, steun en stimulans van de buurthuiswerkster, het Overleg Sociale vernieuwing nam hen serieus, er ontstond een samenwerking en hun actie resulteerde in een breed project met een integrale aanpak, dat de interesse wekte van de GG en GD. Een enthousiaste medewerkster van deze instelling ging met hen samenwerken en zo kreeg langzamerhand het project een GG en GD oftewel een gezondheidsetiket. Voor wie iets meer wil weten over de problematische kanten die ook aan deze samenwerking zitten verwijs ik graag naar het



interessante rapport van Kees Fortuin over oa. dit project.

Een intrinsiek voordeel was ook dat het zich op deze wijze organiseren een belangrijke ontwikkeling betekende voor de vrouwen persoonlijk en één van hen zelfs een betaalde baan opleverde. Door hun succes stonden ze model voor de mogelijkheden van iedere wijkbewoner om zich op een dergelijke wijze te ontwikkelen en iets voor hun wijk te betekenen. Impliciet betekende hun project ook een waardering van hun rol als ervaringsdeskundige opvoeder, als moeder en als zich emanciperende vrouw. Van een zich ontwikkelend wijgevoel ontstond een duidelijk wijgevoel, ze werden de trots van de wijk. Politici uit Birmingham kwamen hen zelfs bezoeken.*

Het geheim? Het geheim van dit project zit in het treffen van personen. Het zijn niet organisaties of instellingen die dit mogelijk hebben gemaakt maar personen, mensen met belangstelling voor elkaar en met betrokkenheid. En deze opmerking betreft zowel de vrouwen uit de groep als de buurthuiswerkster met haar inzet, als de coördinator van het buurthuiswerk die als persoon sterk werd aangesproken door dit project, maar ook de medewerkster van de GG en GD die het persoonlijk zo goed met de groep kon vinden en de basiselementen in haar werkwijze liet prevaleren. De vraag is echter wat de toekomst brengt nu zij Punt 50 gaat verlaten. Een probleem zal wellicht voor de toekomst zijn of zij wel voldoende op het terrein van gezondheidsvoorlichting en opvoeding kunnen scoren (denkt U even aan de POGCLUBS?) ook al is er sprake van een bredere benadering. Wellicht is dat de reden, zo lees ik in het rode boekje dat de toekomst van dit project ondanks de goede resultaten onzeker is.

En zij zijn niet de enigen. Al bladerend door de geproduceerde rapporten over sociale vernieuwing, grote stedenbeleid en sociaal investeren viel me op dat regelmatig bij die initiatieven van onderop of die projecten die goed liepen, vermeld stond dat voortzetting niet was gegarandeerd. Zo past het Turks schoolinternaat dat opvang, huiswerkbegeleiding en allerlei activiteiten aan Turkse jongeren aanbiedt en daarmee in een grote behoefte voorziet in geen enkele regeling en daarom zo stelt Frans Maks, gemeenteraadslid, kan er niet structureel subsidie gegeven worden, ook al draagt het project bij aan participatie bevordering van deze

jongeren en criminaliteitspreventie. Maar ook het Opzoomerproject waarvan niemand het nut en het effect betwijfelt lijkt financieel gezien niet altijd die prioriteit te krijgen die het verdient (zie Wybe de Jong in Actief en activeren). Christa Willemstein en Koos Goetknecht van de bewonersorganisatie Katendrecht moeten hun geld van het Opzoomeren nu nog van de deelgemeente krijgen, zo maak ik op uit de evaluatie van de sociale vernieuwing Rotterdam 1994-1997.

Hoe kunnen nu de BASISwerkwijze en de POGCLUBS dichter bij elkaar komen? Een voorbeeld: De wijkpost, de veegploeg en het belang van gemandateerde ambtenaren.

Sinds de wijk Feijenoord onder de deelgemeente Feijenoord valt is er een wijkpost in de wijk gekomen. De bewoners kunnen er met hun klachten over het beheer terecht bij de organisaties die het betreft. Een groot voordeel van de wijkpost is dat de diverse functionarissen elkaar persoonlijk leren kennen en dat zo informele contacten ontstaan. De opbouwwerkster van de bewonersorganisatie of de wijkagent kan bijvoorbeeld als hij of zij iets hoort over glas op een plein, dat is achtergebleven nadat jongeren er een feest hielden, even contact opnemen met de veegploeg (de mensen die je kent) en het zaakje is zo geklaard. Formeel kan dat eigenlijk niet want er is nog niet sprake van gemandateerde bevoegdheden en die zijn wel essentieel voor de mogelijkheid om echt wijkgericht te werken. Mandatering betekent hier dat de basiswerkwijze niet langer strijdig is aan de van bovenaf geïndiceerde werkwijze, maar gehonoreerd wordt. De deelgemeente heeft daar nu ook wel plannen voor.

In dit geval heeft de Dienst Schoon zich uit de wijkpost teruggetrokken tot grote teleurstelling van de andere werkers in de wijk die hen niet meer even aan hun jasje kunnen trekken. De mensen moeten nu als ze vuil tegen komen in de wijk, naar de Dienst zelf bellen, hetgeen, aldus de werkers, alleen maar een drempel opwerpt. Hier zien we dus een individualisering van beleid met waarschijnlijk negatieve effecten voor het wij- of wijkgevoel (afgaande op het oordeel van een aantal professionele werkers). Helaas kunnen de wijkagenten deze belangrijke signalering niet naar boven toe doorgeven omdat er een strikte scheiding is gemaakt bij de politie tussen uitvoering en beleid. In andere woorden,

niet alleen de lift werkt hier niet meer, voor de trappen naar de 1e verdieping en verder is nu een ijzeren hek geplaatst. In verband met de tijd moet ik afronden: mijn zegslieden zagen goede ontwikkelingen in de wijk maar vreesden voor een situatie waarin het sociale en het informele terrein verloren gaat op formalisaties, extra bureaucratie, reorganisaties en bezuinigingen. Dat laatste had nu al negatieve effecten bij bijvoorbeeld instellingen als Maatschappelijk werk en RIAGG, die hun neus te weinig buiten de deur staken. De vraag die resteert is: Hoe kunnen degenen van de BASIS het systeem meer naar hun hand zetten ten behoeve van het wij(k) gevoel? Dat is de zgn. TOMPOES-functie, aldus een belangrijke en zeer creatieve zegsvrouw die ik in het kader van mijn kleine onderzoekje opnieuw ontmoette. "Je moet voortdurend listen verzinnen". Belangrijk is denk ik, dat er voldoende personen zijn die kunnen pendelen, wier hart zit bij de BASIS maar die in POGCLUBS-terminen kunnen blijven vertalen, dat wil zeggen heen en terug.

Eerder heb ik opbouwwerkers de 'moderne helden van de terugtocht' genoemd, misschien kan ik er nu aan toevoegen dat hun moderne held Tompoes kan zijn, bescheiden, scherpzinnig met een belangrijke pendelfunctie tussen de werkelijkheid en het groteske, een Tompoes die heer Bommel weer even op het gewone rechte pad kan zetten met zijn listen: het pad van de dagelijkse menselijke en intermenselijke realiteit.

* In mijn rapport over de wijk Feijenoord uit 1990 heb ik voorgesteld dat voor dit soort bezoeken betaald zou kunnen worden. Dit was de zgn. 'wijk als leerschool'-gedachte. Het geld zou dan in een pot gestopt kunnen worden waaruit bijvoorbeeld ook tegenbezoeken van de bewoners/vrijwilligers die in de wijk actief zijn, zouden kunnen worden betaald.



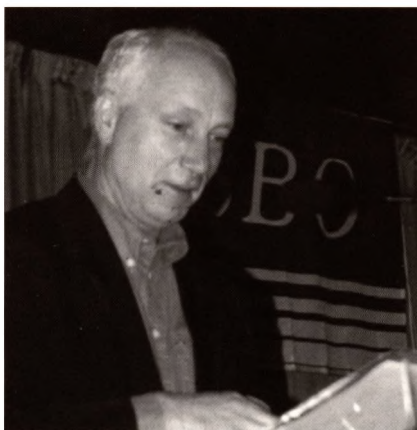
De wijkgedachte in Rotterdam

door Ir. Herman Meijer, wethouder te Rotterdam*

Mij is gevraagd in te gaan op de 'wijkgedachte', meer in het bijzonder de bestuurlijke dimensie van de 'wijkgedachte'. Ik heb met plezier gehoor gegeven aan het verzoek van de organisatie, om meer dan één reden voel ik mij bij het thema voor deze conferentie (de wijkgedachte) betrokken.

I. Op de eerste plaats omdat Rotterdam een lange geschiedenis kent van bewonersparticipatie in de vorm van wijkraden, wijkorganen en deelgemeenten. Dit jaar wordt in Rotterdam het vijftigjarig bestaan gevierd van verschillende wijkraden (Overschie en Hoek van Holland zijn in 1947 ingesteld). De ontwikkeling van de bewonersparticipatie op wijk- en buurtniveau, zeker gezien vanuit de invalshoek van het openbaar bestuur, is niet altijd een even logisch en helder proces geweest. Vanaf de tweede wereldoorlog bestond bestuurlijk geen verschil van mening over het nut en de noodzaak de bevolking van wijken actief te betrekken bij (de besluitvorming over) hun wijken. Meer moeite had men bij het bepalen van de inhoud van de bemoeienis van de burgers. Kort gezegd, zijn er twee dominante stromingen te onderscheiden: hebben bewonersgroepen/-organisaties tot taak het bevorderen van het samenleven in de wijken (hieruit zijn de sociale wijkopbouworganen ontstaan) of ligt het accent meer op de bestuurlijke functie (wijk- en deelgemeenteraden). De opeenvolgende gemeentebesturen hebben geworsteld met dit vraagstuk hetgeen niet altijd tot heldere organisatiestructuren heeft geleid. Ik zal dan ook, zij het kort, terugblikken op de (ontstaans-) geschiedenis van genoemde bewonersorganisaties en deelgemeenten.

II. Een tweede interesse is gelegen in het feit dat ik van mening ben dat de wijkgedachte niet los kan worden gezien van de sociale, economische en culturele ontwikkeling in de loop der jaren. Hoewel er een zekere logica uitgaat van de bestuurlijke vormgeving van de bewonersparticipatie is dit geen autonoom proces en kan deze niet los worden gezien van de ontwikkelingen in de samenleving op dat moment. Ik zal dan ook in mijn betoog ingaan op de wisselwerking tussen de bestuurlijke gedachtenontwikkeling ten aanzien van de wijkgedachte en de maatschappelijke processen op dat moment.



Ir. Herman Meijer

III. Een derde onderdeel van mijn betoog is een reflectie op de schaalvergroting die op verschillende terreinen thans plaatsvindt versus de (revival van) schaalverkleining. In dat verband voelde ik mij zeer aangesproken door een artikel van professor Schuyt (Volkskrant, 29 oktober 1997) waarin deze ingaat op de vraag of 'klein nog steeds mooi is?'. Schuyt verwijst daarbij naar de Engelse econoom E.F. Schumacher (1911-1977) met name naar zijn ideeën over de voordelen van kleinschalige industrie ("Small is beautiful"). Schumacher stelde dat een aan de plaatselijke cultuur aangepaste techniek op den duur meer welvaart (en minder armoede) teweeg zou brengen dan 'big industry'. Schumacher constateerde dat de ecologische balans (tussen een sociaal systeem en zijn omgeving) in het westen ernstig verstoord is geraakt. Voornaamste oorzaak ziet hij in de dominante waarden in onze samenleving, deze zijn gericht op de maximering van de behoeftebevrediging. Goed is nooit genoeg, genoeg is nooit goed. In Rotterdam is sprake van een sterke toename van de gerichtheid van bewoners op de straat en wijk (micro-niveau), anderzijds voelen burgers zich Rotterdammer of Feijenoord-fan, anders gezegd is er een oriëntatie van burgers op de stad, het land (en de moderne communicatiemiddelen) op de wereld. Ik zal dan ook ingaan op de (door mij veronderstelde) spanning tussen deze schaalniveaus.

IV. Op de laatste plaats wil ik in mijn betoog het vraagstuk aansnijden welke taak de gemeentelijke overheid heeft als het gaat om het beïnvloeden van (socia-

le) processen in wijken. Het afgelopen jaar is in Rotterdam, zowel in de gemeenteraad als in het veld, een intensieve discussie gevoerd over het investeren in sociale processen. Hoe organiseer je een dergelijk proces, hoe richt je een sociaal investeringsprogramma in, op welke wijze participeren deelgemeenten, gemeentelijke diensten (welzijns-)instellingen en bewonersgroepen. Niet in de laatste plaats de vraag op welke schaal zich een sociaal investeringsprogramma richt gegeven het in Rotterdam ontwikkelde systeem van wijken.

Lessen uit het verleden

De periode 1940-1945

De (ontstaans-)geschiedenis van de 'wijkgedachte' in Rotterdam gaat ver terug. Dit heeft alles te maken met de totstandkoming van de gemeente Rotterdam op de schaal zoals wij deze heden ten dage kennen. Rotterdam is voortgekomen uit de samenvoeging van een groot aantal, toen nog zelfstandige, gemeenten. In het begin van de Tweede Wereldoorlog werd door de secretaris-generaal van Binnenlandse Zaken, middels een beschikking, aan B&W van Rotterdam kenbaar gemaakt dat de gemeenten Hillegersberg, Overschie, Schiebroek en IJsselmonde, alsmede delen van de gemeente Barendrecht, Capelle aan de IJssel, Kethel, Spaland, Rozenburg aan Rotterdam werden toegevoegd. Voor Rotterdam geen vreemde aangelegenheid, feitelijk is de groei van de gemeente Rotterdam, voor de tweede wereldoorlog gebaseerd op annexatie. Anders echter dan bij vorige toevoegingen van grondgebied aan Rotterdam besefte het gemeentebestuur van Rotterdam dat aan dergelijke uitbreiding van grondgebied naast voordelen (met name op het terrein van uitbreiding havengebieden, infrastructuur en woningbouw) ook nadelen kleven. Het toenmalige raadslid mr. G.E. van Walsum (die in 1952 dhr. Oud als burgemeester van Rotterdam zou opvolgen) verklaarde bij de behandeling van de annexatieplannen in de gemeenteraad "met vrij grote reserve tegenover deze plannen te staan." Annexatie blijft zijns inziens, ook als zij noodzakelijk is, een 'kwaad'. Persoonlijk is hij een tegenstander van annexatie, 'niet zozeer omdat zij het historisch geworden op zij zet, maar omdat zij het organisch gegroeide aantast.' Van Walsum heeft in 1941 nadrukkelijk het vraagstuk van decentralisatie van het



bestuur binnen de grote gemeenten aan de orde gesteld. Hij dacht daarbij niet in de eerste plaats aan de stichting van hulpbureaus in de te annexeren gemeente, teneinde te voorkomen dat de bewoners van die gebieden voor alles en nog wat naar de Coolsingel moeten gaan. Het probleem werd door dhr. van Walsum ruimer gedefinieerd, het ging zijns inziens om de vraag wat gedaan kan worden om binnen het gemeentelijk verband aan de te annexeren gemeenten nog een zekere zelfstandigheid te geven.

Van Walsum constateerde dat in de verschillende gemeenten tal van personen actief waren, dan wel belangstelling hadden voor de publieke zaak. De vorming van wijk- en buurtgemeenschappen, gelet ook op de opbouw (uit verschillende, voorheen, zelfstandige gemeenten) van de gemeente Rotterdam, werd door van Walsum sterk bepleit. Nog in de tweede wereldoorlog werd, mede door van Walsum een stichting in het leven geroepen 'De Rotterdamsche Gemeenschap' (1944) die zich tot doel had gesteld de 'wijkgedachte' in Rotterdam te bevorderen. Uit de statuten blijkt dat voornoemde stichting er van uitging dat 'de moderne grote stad voor den mensch een aantal bezwaren en gevaren oplevert die alleen met succes in kleinere eenheden, zoals in wijken, kunnen worden bestreden. Het verloren gaan van elk gemeenschapsverband, de vervlakking van den modernen mensch, zullen moeten worden tegengegaan'. Het accent van de doelstelling van de stichting 'De Rotterdamsche Gemeenschap' lag op het bevorderen van een goede samenwerking tussen burgers onderling, op sociaal en cultureel gebied: een doel dat onder meer bereikt zou moeten worden door het 'bevorderen van een goede nabuurschap in wijkverband'.

Er vormde zich in Rotterdam tijdens de bezettingsjaren nog een tweede groep van personen die in dit verband niet onvermeld mag blijven. Onder voorzitterschap van dhr. ir. A. Bos (directeur van de dienst Volkshuisvesting van de gemeente Rotterdam) bracht deze groep in 1946 een essay uit getiteld 'De stad der toekomst, de toekomst der stad'. Ten geleide schreef de toenmalige burgemeester van Rotterdam, dhr. Oud: 'wil men de burgerij daadwerkelijk een aandeel geven bij het regelen van haar eigen zaken, dan kan dit maar langs één weg, de weg der decentralisatie'.

Resumerend zag de 'Rotterdamsche Gemeenschap' voor een wijkbestuur met name een sociale functie weggelegd. De studiegroep-Bos pleitte voor een bestuurlijke functie van de wijkraad. Dit verschil in opvatting loopt als een rode draad door de invulling en vormgeving van de wijkgedachte in Rotterdam.

De periode 1946-1971

Voortbordurend op de ideeën van de 'Rotterdamsche Gemeenschap' en meer de studiegroep-Bos leggen B&W in 1947 een voorstel tot het instellen van wijkraden aan de gemeenteraad voor. De verordening op de wijkraden had tot doel nadere regels te stellen aan B&W bij het betrekken van burgers (in wijken met een eigen karakter dan wel een afgescheiden ligging) bij de voorbereiding van maatregelen op bestuurlijk terrein, hun stadsdeel of hun wijk betreffende. De wijkraden zouden een bestuurlijke functie krijgen, zij het slechts een adviserende. De vigerende wetgeving liet ook niet toe dat meer dan adviserende bevoegdheden aan wijkraden werden overgedragen. De leden van de wijkraden werden door B&W benoemd op basis van de 'kerkelijke, politieke en maatschappelijke schakering van de wijk'. B&W stelde aan de gemeenteraad voor in Hoek van Holland, als eerste gebied, een wijkraad in te stellen (1947).

Eind jaren vijftig werden door de gemeenteraad signalen afgegeven dat de sociale opbouw van de wijken in Rotterdam meer aandacht moest krijgen. Men vond dat de wijkraden, zeker op het sociale vlak, onvoldoende functioneerden. B&W stelden in 1959 een werkgroep in die voorstellen moest ontwikkelen ten aanzien van de 'vormgeving van de sociale wijkopbouw hier ter stede', de commissie bracht in 1960 haar rapport uit. Sociale wijkopbouw werd door de commissie als volgt gedefinieerd: 'het geheel van activiteiten dat er op is gericht het samenleven binnen een wijk en als wijk te bevorderen'. De politiek heeft uiteindelijk (op dat moment) geen keuze kunnen maken tussen de wijkraden en de wijkopbouworganen. Bij wijze van compromis werden de wijkraden in stand gehouden en werd, als experiment, voor vijf wijken een sociaal wijkopbouworgaan ingesteld (Ommoord, Lombardijen, Pendrecht, Schiebroek en Zuidwijk). Tevens werd door de gemeenteraad een vaste commissie van bijstand voor wijk-aangelegenheden ingesteld (1964).

Overigens werd in 1964 een belangrijke wijziging van de gemeentewet van kracht; het werd mogelijk functionele en territoriale binnengemeentelijke decentralisatie in te voeren.

Overigens speelde, mede in samenhang met het voorgaande, de discussie over de vormgeving van stedelijk welzijnswerk. Door de inwerkingtreding van de Algemene Bijstandswet (als opvolger van de Armenwet) zijn de (gemeentelijke) Sociale Raden opgeheven. In de memorie van toelichting op de Algemene Bijstandswet werd zicht geboden op een financieringsmogelijkheid voor overleg op maatschappelijk terrein. In Rotterdam werden drie stedelijke overlegorganen opgericht: de stichting Stedelijk Sociaal Opbouwwerk, de stichting Samenwerking Stedelijk Maatschappelijk Werk en de stichting Raad van overleg voor het Maatschappelijk Welzijn, in 1967 gefuseerd tot de stichting Raad voor Maatschappelijk Welzijn.

Rond 1969 deed zich een nieuw fenomeen voor, spontaan, dat wil zeggen zonder bemoeienis van de gemeentelijke overheid ontstane bewonerscomite's. Het gemeentebestuur was van mening dat dergelijke bewonersinitiatieven, mits gebaseerd op een redelijk draagvlak, voor erkenning (door het gemeentebestuur) in aanmerking dienden te komen. Hiermee was het instituut 'erkend voorlopig wijkorgaan' in het leven geroepen.

De periode 1972-heden

Eind jaren zestig werd de roep om een meer gestructureerde inspraak en betrokkenheid van bewoners bij het openbaar bestuur sterker. Zoals eerder aangegeven was de wettelijke mogelijkheid om bevoegdheden over te dragen aan (lage-re) bestuursorganen reeds in 1964 in de gemeentewet opgenomen. Vanaf 1969 werd in Rotterdam gewerkt aan de opzet van een systeem van rechtstreeks gekozen raden, in 1972 werd een en ander geconcretiseerd in het deelgemeentebestel. Uitgangspunten van het deelgemeentebestel waren:

- * de gehele stad zou worden ingedeeld in gebieden van maximaal 110.000 inwoners.
- * binnen vijf jaar (na 1972) zouden er overal deelraden zijn.
- * de deelraden zouden rechtstreeks worden gekozen door de bevolking uit het betreffende gebied.
- * een administratieve staf zou de deelraden bijstaan.



* onder de deelgemeente zou per wijk een sociaal wijkopbouworgaan functioneren.

Na enkele jaren stagneerde het proces van invoering van de deelraden in de stad. Met name de hoge kosten van de invoering en onzekerheid over de verdere vormgeving van het deelgemeentebestel waren hieraan debet. Deze onzekerheid (onduidelijkheid) werd versterkt door de ontwikkelingen met betrekking tot (het uiteindelijk sneuvelen van) de Rijnmondraad (stadsgewest).

In 1977 werd een koerswijziging ingezet, binnen vijf jaar zouden er in de gehele stad wijkraden nieuwe stijl moeten zijn. De wijkraden nieuwe stijl zouden een gebied beslaan van zo'n 50.000 inwoners. De bevoegdheden zijn dezelfde als die van de deelraden (met enkele marginale uitzonderingen). De ambtelijke staf was daarom kleiner, hetgeen de wijkraden nieuwe stijl goedkoper maakten dan de deelraden. Uiteindelijk zijn er slechts twee wijkraden nieuwe stijl tot stand gekomen (Overschie en Hilligersberg-Schiebroek).

In de jaren zeventig kende Rotterdam ook nog vormen van functionele decentralisatie, te weten de projectgroepen stadsvernieuwing en wijkwelzijnsprojecten. Kortom, een tamelijk ingewikkelde bestuurlijke infrastructuur. Om die reden is in 1979 meegewerkt aan een fundamentele herbezinning met betrekking tot de ideologische fundering van decentralisatie (discussienota 'decentralisatie in de jaren tachtig'). Uitkomst van het debat was dat voorkeur werd gegeven aan territoriale decentralisatie, boven vormen van functionele decentralisatie.

Geleidelijk werden dan ook in heel Rotterdam deelraden ingevoerd (thans 11 in totaal; plus het centrumgebied/adviesraad en Pernis).

Voor velen van u zal het Grote Stedenbeleid geen onbekend beleidsthema zijn. Toch wil ik u, zij het in grove lijnen, de kern van het Rotterdamse Grote Stedenbeleid, in bijzonder de Gebiedsgerichte aanpak schetsen. Naast de stedelijke programma's (o.a. werk, veiligheid, jeugd) heeft Rotterdam voor vijf wijken gebiedsgerichte plannen ontwikkeld (Hoogvliet, Pendrecht/Waalhaven, Hillesluis, Bospolder-Tussendijken en het Oude Noorden). Elk gebied heeft een 'eigen' wethouder en is geadopteerd door een gemeentelijke dienst (die ook een projectleider levert). De deelgemeenten spe-

len een belangrijke rol bij de vormgeving en de uitvoering van de gebiedsgerichte aanpak. Bij het Grote Stedenbeleid en de Gebiedsgerichte aanpak staan twee principes centraal: een samenhangende aanpak van de problemen en een optimale betrokkenheid van bewoners en ondernemers.

Terugkijkend naar de geschiedenis van de wijkgedachte in Rotterdam, althans de bestuurlijke menings- en besluitvorming, kunnen enkele conclusies worden getrokken.

1. De buurt heeft (als integratiekader) centraal gestaan in de bestuurlijke meningsvorming over de wijkgedachte.
2. De discussie over de (bestuurlijke) institutionalisering van de wijkgedachte beweegt zich tussen twee opvattingen, het bestuurlijke dan wel het sociale aspect van de wijkgedachte.
3. Bestuurlijk tekent zich, niettegenstaande het spanningsveld tussen bestuurlijke schaalvergroting (regio) en schaalverkleining, de afgelopen jaren een (her-)oriëntatie af op de wijk als de meest geschikte schaal voor bepaalde vormen van overheidsinzet.
4. Bewoners hebben zich de afgelopen vijftig jaar op verschillende manieren georganiseerd, vaak ongeacht (of als verzet op) door de overheid geconstrueerde vormen. Zij zijn daarbij, nog steeds, een betrouwbare (gespreks-)partner gebleken en, zoals voor bv. de stadsvernieuwing in het verleden en het veiligheidsbeleid en de Gebiedsgerichte aanpak heden ten dage, essentieel voor de effectiviteit van het gemeentelijk beleid.

Bestaat de wijk (nog) wel

De bestuurlijke vormgeving van de wijkgedachte kan niet los worden gezien van de economische, sociale en culturele ontwikkelingen in de wijken van Rotterdam. De naoorlogse economische groei van de (haven-)industrie leidde tot een toename van het aantal arbeidsplaatsen in Rotterdam. In de jaren vijftig en zestig werden op grote schaal arbeidskrachten aangetrokken uit de provincie. De huisvesting van deze nieuwkomers geschiedde in stadsuitleggebieden. Werkgevers participeerden nadrukkelijk in de nieuwbouw van woningen voor hun werknemers. Het was dan ook niet ongebruikelijk mensen (uit eenzelfde provincie en werkzaam bij eenzelfde werkgever) in een wijk of buurt te huisvesten. Hierdoor ontstonden feitelijk kleinschalige woonge-

meenschappen waar mensen een gelijk normen- en waardenpatroon hadden. Bekend zal zijn dat in de jaren zeventig (oliecrisis) een economische recessie intrad. Deze economische terugslag heeft ook zijn gevolgen gehad voor Rotterdam (grootscheepse ontslagen in de scheepsbouw).

Tegelijk lieten de jaren zeventig een toenemende individualisering zien, bewoners trokken zich terug uit sociale verbanden. Genoemde sociale verbanden stonden bovendien (naast de individualisering) ook om andere redenen onder druk. In de oude stadswijken in Rotterdam kwam de stadsvernieuwing van de grond. Naast ingrijpende verandering in de fysieke structuur van wijken leidde het stadsvernieuwingproces eveneens tot aantasting van de sociale cohesie in wijken. Anders gezegd, stadsvernieuwing leidde (deels) tot een vertrek van bewoners uit wijken (met name diegenen die hiertoe de mogelijkheden hadden) naar gemeenten (groeikernen als Hellevoetsluis en Spijkenisse) buiten Rotterdam. Van begin jaren zeventig tot tot begin jaren tachtig kende Rotterdam een aanzienlijk vertrekoverschot.

De instroom van nieuwkomers in Rotterdam (tweede golf arbeidskrachten) bestond uit mensen uit de wervingslanden (Turkije, Marokko etc.). De huisvesting van deze groepen geschiedde met name in de oudere stadswijken in Rotterdam. De economische recessie heeft vooral deze groep getroffen.

De vraag kan worden gesteld of de wijk of buurt als leefgebied en organisatiekader nog wel geldingskracht heeft. Wiebe de Jong heeft in zijn essay 'actief in activeren' overtuigend aangetoond dat er nog wel degelijk sprake is van een wij(k)gevoel bij Rotterdamers. Juist in de oudere wijken, niettegenstaande de problemen, vinden bewoners elkaar op basis van gemeenschappelijke belangen, in het bijzonder de gemeenschappelijke leefomgeving en de 'spelregels' over het samenwonen.

Het gemeentebestuur heeft, in de jaren negentig, actief gewerkt aan de kentering van het proces van desintegratie van wijken (en mogelijke segregatie). Op de eerste plaats binnen het concept van Het Nieuwe Rotterdam (economische revitalisering) in combinatie met sociale vernieuwing (Gerard de Kleijn, voorzitter SBO, was projectleider sociale vernieuwing). Kern van sociale vernieuwing was het premie-op-actiemodel, bewoners zetten



zich actief in (bv. voor de verbetering van de woon- en leefomgeving) en vragen daarbij ondersteuning van de gemeente. In Rotterdam is hierdoor het fenomeen Opzoomeren ontstaan, genoemd naar de eerste straatvereniging die zich op basis van het premie-op-actiemodel heeft ingezet op het terrein van samenlevingsopbouw op straat- en buurtniveau (thans zijn ruim 700 straten actief in het kader van Opzoomeren, het streven is gericht op minimaal 1.000 straten rond de eeuwwisseling).

De komende jaren zal in Rotterdam in het kader van de VINEX (zowel de binnen- als buitenstedelijke VINEX-locaties) naar verwachting majeure verhuisstromen opgang brengen. Met name voor bestaande wijken (derde en vierde ringswijken, gebouwd in de jaren vijftig en zestig) betekent dit ingrijpende wijzigingen in de bevolkingssamenstelling van die wijken. Uit de oude stadswijken (met name gesitueerd in en rond het stadscentrum) zullen migrantengezinnen verhuizen naar de (grotere) woningen in de derde en vierde ringswijken. Hoewel het percentage allochtonen in die wijken gering is doen zich nu reeds de eerste tekenen van weerstand voor. Dit is voor het college van B&W (wethouder Sociale Vernieuwing) aanleiding geweest, in overleg met de betrokken drie deelgemeenten, maatschappelijke instellingen en bewoners(-groepen), op basis van een sterke analyse in essayvorm van de hand van Wiebe de Jong (Erasmusuniversiteit), een werkconferentie te organiseren waarin werkafspraken gemaakt werden gericht op zowel de opvang van de nieuwkomers als de huidige bewoners.

Small is sometimes beautiful

Onmiskenbaar kenmerken de afgelopen decennia zich door schaalvergroting, bestuurlijk (discussie stadsregio), economisch (fusie/internationalisering bedrijven) en sociaal (mensen zijn in meerdere opzichten 'wereldburger'). Door verschillende toonaangevende wetenschappers worden kanttekeningen geplaatst ten aanzien van de vermeende voordelen van schaalvergroting. In reactie op de eerder aangehaalde econoom en filosoof Schumacher (klein is mooi), werd door een criticus verzucht dat 'small is sometimes beautiful' is. Niet onder alle omstandigheden en condities is schaalvergroting het summum, ook (het vasthouden aan) schaalverkleining heeft soms romanti-

sche achtergronden. Ik wijs in dat verband op de thans bekritiseerde (te) positieve historische schets van de buurt of wijk (tot de tweede wereldoorlog) als homogene entiteit, waar een sterke onderlinge samenhang heerste. Vergeten wordt dan dat de arbeids- en leefomstandigheden van dien aard waren dat mensen, om te overleven, tot elkaar veroordeeld waren.

Bewoners krijgen door de moderne communicatiemiddelen (TV, video etc.) de wereld rechtstreeks in hun huiskamer. Vaak wordt gewezen op de (doorgeschooten) individualiteit, het eigenbelang van bewoners, die mening kan ik, gebaseerd op ervaringen en ontmoetingen met honderden actieve Rotterdamers bewoners niet delen. Ook in deze tijd is de band tussen bewoners en hun buurt zeer sterk. Meer nog dan in het verleden is die band intrinsiek, mensen kiezen bewust voor het wonen in een bepaalde buurt, kiezen bewust voor lidmaatschap van een (buurt-)organisatie. Kortom, anno 1997 is de wijkgedachte onder bewoners zeker levend.

Voorbeelden van wijkbinding gecombineerd met inzet voor het algemeen belang zijn te vinden in de sfeer van Opzoomeren, wijkveiligheid (wijkveiligheidsplannen), drugsopvang (Annie Verdoold) en Gebieds Aanpak/GSB (wijkpanels). Bewoners vragen van de gemeente wel iets terug voor hun inzet. Bovendien vragen zij de gemeentelijke overheid hun inspanningen te kwantificeren. Een aansprekend voorbeeld van het zichtbaar maken van de inzet van diensten op de schaal van de wijk is de wijkveiligheidsthermometer (in het kader van het Geïntegreerd Veiligheidsbeleid).

Overheidsbemoenienis

Rotterdam kent omvangrijke en ambitieuze economische investeringsprogramma's (Investeringsprogramma en Bouw- en Investeringsprogramma). Vanuit de gemeenteraad werd gevraagd om een nadrukkelijke bezinning op het gevoerde sociale beleid in relatie tot (de sociale effecten van) genoemde economische investeringsprogramma's. In opdracht van het college is onderzoek verricht (Reijndorp en van der Zwaard) naar de noties die aan het sociaal beleid ten grondslag liggen en de effecten van de uitvoering van het sociaal beleid. In een essay, getiteld 'Sociaal Investeren in Rotterdam, kijken naar sociale processen', schetsen Reijndorp en van der

Zwaard de achtergronden van het gevoerde sociale beleid. Door hen wordt vastgesteld dat, daar waar het gaat om sociale processen, in de discussie feitelijk sprake is van twee dominante lijnen. Op de eerste plaats de verticale lijn, deze lijn heeft betrekking op de bestending van achterstand en het ontbreken van maatschappelijk perspectief bij bepaalde groepen in de stedelijke samenleving. De andere lijn, de horizontale, betreft het samenleven in wijken, het gebrek aan sociale cohesie en het gebrek aan leefbaarheid.

De gemeenteraad heeft, mede op basis van het essay en een door het college georganiseerde werkconferentie met het veld, besloten tot het financieren van een sociaal investeringsprogramma. Vanzelfsprekend zijn er grenzen aan de mogelijkheden sociale processen (op wijkniveau) te beïnvloeden, niet in de laatste plaats omdat dergelijke processen uitberst complex van aard zijn. Sociale processen spelen zich op verschillende schaalniveaus af met een breed scala aan actoren. Ik ben mij ervan bewust dat het sturen dan wel beïnvloeden van sociale processen door de overheid zijn grenzen kent.

Bij sociaal investeren gaat het primair om burgers aan te moedigen hun kwaliteiten op een positieve wijze aan te wenden. Progressionals dienen oog te hebben voor de belemmeringen zowel als de mogelijkheden die bewoners hebben. Vaak bestaan bij professionals stereotiepe beelden van mensen. De professionele blik, de wijze waarop professionals (welzijnswerkers, ambtenaren en bestuurders) aankijken tegen ontwikkelingen in de samenleving en leden en groepen in die samenleving, is bepalend voor de wijze waarop mensen worden benaderd en ondersteund. In het essay van Reijndorp en van der Zwaard over sociaal investeren wordt mijns inziens terecht gepleit voor het regelmatig 'opfrissen' van deze professionele blik.

Het sociaal investeringsprogramma per deelgemeente richt zich op het ondersteunen en faciliteren van netwerken op wijkniveau. Daarnaast wordt een stedelijk kenniscentrum opgericht waar praktijkvragen (uit wijken) worden gekoppeld aan (wetenschappelijk verantwoorde) oplossingen. Het kenniscentrum zou eveneens een rol kunnen vervullen bij het opfrissen van de professionele blik. Concreet voorbeeld van een uitwerking van een (deelgemeentelijk) sociaal inves-



Integriteit in het opbouwwerk

door Mieke Rats, coördinator CMV, Hogeschool West-Brabant

teringsprogramma is de ontwikkeling van een (toekomst-)visie voor de wijk Bloemhof (deelgemeente Feijenoord). Bewoners, professionals en andere belanghebbenden worden actief betrokken bij het formuleren van de wijkvisie. Van onderop, dat wil zeggen per straat, wordt in nauwe samenspraak en overleg met de bewoners vastgesteld wat de wensen en behoeften van deze bewoners zijn. Dit moet leiden tot een, door alle betrokkenen, gedragen plan van aanpak voor de wijk.

Tot slot

De conferentie richt zich op het thema 'de wijkgedachte' en u bent als professional (opbouwwerker, werkgever etc.) vanzelfsprekend betrokken bij de relatie van uw professie tot de wijk. Ik bespeur, zeker in Rotterdam, een heroriëntatie van het welzijnswerk, in het bijzonder het opbouwwerk op de relatie tot de wijk. In bepaalde opzichten worstelt het opbouwwerk met de vraag of de buurt of wijk het meeste geëigende (verantwoordings-)kader is.

Ik ben het volstrekt eens met de opvatting van dhr. Duyvendak, zoals uitgesproken in zijn rede bij de aanvaarding van de leerstoel Opbouwwerk aan de Erasmusuniversiteit, dat ten aanzien van opbouwwerk sprake is van een dubbele ontwikkeling. Opbouwwerkachtige activiteiten waaieren uit (de politie zet de 'opbouwwerkpet' op) terwijl kernactiviteiten niet meer als opbouwwerk herkenbaar zijn ('opbouwwerk' onder de noemer van stadsvernieuwing). Toch ben ik van mening dat het opbouwwerk, zeker in Rotterdam, een ware revival doormaakt in de slijpstream van emancipatie van bewonersnetwerken (zoals Opzoomer Mee). Bewoners kunnen veel zaken zelfstandig, dat wil zeggen dat zij ook zeer wel in staat zijn te bepalen voor welke zaken zij de ondersteuning van professionals (opbouwwerkers) nodig hebben.

* De uitgesproken tekst en de aangeleverde tekst verschillen aanzienlijk van elkaar. In overleg met betrokken ambtenaren van de gemeente Rotterdam is de 'getypte' tekst voor dit verslag gebruikt.

Dames en heren, beste collega's, vrienden en vriendinnen!

Het is voorjaar 1624. De Veldheer Oxenstierna werft in Dalarna troepen voor de veldtocht naar Polen. De marketenster Anna Fierling, voor ons bekend onder de naam Moeder Courage, raakt haar zoon kwijt.

De ronselaar zegt: "Hoe moet je hier manschapen werven? Sergeant-majoor, ik denk zo langzamerhand aan zelfmoord. Vóór de twaalfde moet ik de veldheer vier vendels presenteren en de mensen uit de buurt zijn zo kwaadaardig, dat ik geen nacht meer slaap. Heb ik er eindelijk eentje opgescharreld en van hem al van alles door de vingers gezien en net gedaan alsof ik niet wist dat hij een kippenborst heeft en spataderen, ik heb hem flink dronken gevoerd, hij heeft al ondertekend, ik hoef alleen nog maar de jenever te betalen, hij gaat naar buiten, ik hem achterna naar de deur, omdat ik nattigheid voel: precies, weg is ie, zoals een luis, als je krabt. Hier bestaat geen gegeven woord, geen goede trouw, geen eergevoel. Ik heb hier mijn vertrouwen in de mensheid verloren, sergeant-majoor."

De sergeant-majoor zegt: "Je merkt het, hier is lang geen oorlog geweest. Waar moet dan de moraal vandaan komen, vraag ik je? Vrede, dat is alleen maar slabakken, de oorlog scheidt pas orde. De mensheid tiert welig in vreedstijd. Mens en vee kloden er maar wat op los, alsof het niets is. Iedereen vreet, wat hij wil, een homp kaas op wittebrood en dan nog een plak spek op de kaas. Ik ben in streken geweest, daar hadden de mensen nog helemaal geen namen, die kenden zichzelf niet."

Bertolt Brecht schrijft in 1939 over 1624 in de openingsdialoog van het theaterstuk "Moeder Courage en haar kinderen".

Het is juni 1992. De VNG houdt haar jaarcongres. De Minister van Binnenlandse



Mieke Rats

Zaken, len Dales spreekt een volle congreszaal toe. Zij doet in haar rede een oproep om machtsbederf in het openbaar bestuur tegen te gaan en daarmee integriteit te bevorderen.

"Aantasting van de integriteit van de overheid betekent niet minder dan dat de overheid het vertrouwen van de burgers verliest. En zonder dat vertrouwen kan de democratie niet. Dan is er geen democratie meer. Dat is een beklemmend beeld," zo zegt zij.

len Dales is niet meer onder ons, maar aan haar oproep lijkt gehoor te zijn gegeven, onder andere door het invoeren van gedragscodes binnen het openbaar bestuur. Het gaat daarbij om een uiteenlopend scala van gedragingen van ambtenaren en bestuurders die voor een deel of geheel in strijd zijn met geldende normen, plichten en spelregels.

Het is oktober 1994. De Dr. Gradus Hendriks-stichting brengt in opdracht van de Beroepsvereniging opbouwwerk het boek "Professioneel opbouwwerk" uit. In het boek is een beroepscode voor de opbouwwerker opgenomen. Harry Broekman was de auteur van het boek.



Nadat eerder het beroepsprofiel van de opbouwwerker was verschenen vond het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk dat er piketpaaltjes voor integriteit rondom het opbouwwerkersvak moesten worden gezet.

De hiervoor geschetste feiten en gebeurtenissen staan niet op zich. Het laatst decennium van onze eeuw staat in het teken van de ethiek zegt professor Henk van Luijk, hoogleraar bedrijfsethiek aan de universiteit Nijenrode. "Na twee of drie naoorlogse generaties is het nu algemeen bekend dat de tijd van de gevestigde morele autoriteiten voorgoed achter ons ligt. Kerk, overheid, wetenschap, traditie, wijk en buurt, hebben gevoelig aan moreel gezag ingeboet. Een voortgaand proces van individualisering en een warme wind van liberalisme die over Europa waait sinds met De Muur ook de vertrouwde ideologische tegenstellingen uit beeld zijn verdwenen, hebben behoefte geschapen aan nieuwe normatieve houvasten, niet meer van buiten of boven af opgelegd, maar evengoed met een bindend en verbindend vermogen." Normen en waarden worden vandaag de dag bekrachtigd, en vaak ook gegeneerd in gemeenschappen, waar die bestaan, in functionele netwerken, in het publieke debat, in kringen van experts. Mensen vragen elkaar op voet van gelijkheid: Wat deed je, en waarom deed je het? We vragen niet alleen naar universele waarden en voor allen bindende normen, maar ook naar de eigen basiswaarden van afzonderlijke groeperingen, naar wat hen normatief onderscheidt. We eisen dat beroepsgroepen sterk zijn juist op potentieel bedreigde plekken, en daarom verwachten we betrouwbaarheid van accountants, doorzichtigheid van verzekerders, deskundigheid van organisatieadviseurs, en gastvrijheid en respect bij de horeca-ondernemer.

En wat verwachten we eigenlijk van opbouwwerkers? Dat zij duidelijkheid geven over hun positie? Of over het belang waar zij voor staan? Of over de pet die zij dragen? Met welke bril opbouwwerkers naar de werkelijkheid kijken? Duidelijkheid scheppen over hoe zij zich verhouden ten opzichte van klantengroepen, opdrachtgevers of financiers, werkgever en de netwerkgenoten? Is het daarin ondubbelzinnig en integer opereren voor opbouwwerkers niet een eerste vereiste?

Maar, omdat de context waarin opbouwwerkers hun vak uitoefenen in verandering is, zijn antwoorden op deze vragen niet vanzelfsprekend meer. Zo is niet langer de overheid de enige opdrachtgever/financier, ook bijvoorbeeld woningbouwcorporaties kunnen opdrachtgever zijn, en alhoewel in de meeste situaties de overheid nog steeds de financier van het opbouwwerk is, lijkt de opstelling van de gemeente ten opzichte van het opbouwwerk en burgerinitiatieven 'redelijker' te zijn geworden. Klantengroepen in wijken zijn ook veranderd. In het verleden, in de periode van de stadsvernieuwing werden onderwerpen in wijk of buurt breed gedragen en hadden vanuit zichzelf een sterk motiverende en mobiliserende werking. Inspraak en protest waren makkelijker te realiseren. Nu ondervinden bewonersorganisaties en opbouwwerkers hoe lastig het is mensen te activeren. Ook instellingen en maatschappelijke organisaties dragen bij aan wijzigingen in het krachtenveld waar het opbouwwerk deel van uitmaakt. Laatst beweerde een opbouwwerker: "Het lijkt wel of iedereen zich met dezelfde onderwerpen en speerpunten bezighoudt en dezelfde belangen heeft. Kijk maar naar het onderwerp gedifferentieerde wijken of naar multi-culturaliteit, kijk naar veiligheid, milieu, bedrijvigheid en wonen. We zitten inhoudelijk gewoon heel dicht op elkaars lip."

Het onderzoek

Dergelijke veranderingen onderstrepen opnieuw de noodzaak ook tussen opbouwwerkers het integriteitsdebat levend te houden. Gelukkig vinden opbouwwerkers dat zelf ook, zoals blijkt uit de resultaten van een recent onderzoekje op initiatief van het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk en het Landelijk Centrum opbouwwerk over professionele integriteit. De enquête richtte zich met name op opbouwwerk en belangenverstremgeling. Van de eertijds vrijgestelde opbouwwerker die alle ruimte kreeg om bewonersgroepen te ondersteunen is immers weinig meer overgebleven. Door een steeds specifiekere en sturend subsidiebeleid, doordat opbouwwerkers steeds nadrukkelijker deel uitmaken van brede welzijnsinstellingen, maar ook doordat de probleem aanpak om een multidisciplinaire benadering vraagt, is een aanmerkelijk complexere situatie ontstaan.

Het risico van belangenverstremgeling is daardoor sterk vergroot, zo stelt de aanbiedingsbrief bij de enquête. De bedoeling van het onderzoekje is na te gaan of er door de beroepsgroep maatregelen genomen moeten worden om kwesties rond belangenverstremgeling ergens aan te kaarten of te beoordelen. Als er sprake van toegenomen risico op belangenverstremgeling blijkt te zijn, zou ter bescherming van afnemer, beroepsbeoefenaar en professe, actie ondernomen moeten worden. Deze en andere peilingen zouden voldoende informatie moeten opleveren om als beroepsgroep een besluit te nemen over het al dan niet realiseren van een forum waar kwesties rond belangenverstremgeling aangekaart en beoordeeld kunnen worden.

De resultaten van het onderzoekje "opbouwwerk en belangenverstremgeling" ziet er als volgt uit:

Er zijn 100 enquêteformulieren onder opbouwwerkers uitgezet. 58 Formulieren zijn terugontvangen, waarvan er één niet ingevuld was. De bevindingen klinken als volgt: De risico's van belangenverstremgeling zijn de laatste jaren groter geworden, zeggen 40 van de 57 inzenders. Er is dus werk aan de winkel! 47 Respondenten hebben in specifieke gevallen, soms zelfs meerdere keren, te maken gehad met vragen en twijfels met betrekking tot belangenverstremgeling. 6 Respondenten gaven aan er nooit mee te maken gehad te hebben. 4 Gaven aan dat hun werksituatie niet OK was. 41 Ondervraagden voorspelden dat de problemen rond belangenverstremgeling toe zullen nemen. Het merendeel van de respondenten vindt dat het vraagstuk aangepakt moet worden in het bredere kader van de beroepsethiek. 20 Vinden dat daaraan een nader onderzoek vooraf moet gaan. 36 Inzenders zien er een taak weggelegd voor het College van Toezicht van het Register van Opbouwwerkers.

Tevens is gevraagd, welke factoren de risico's op ongewenste belangenverstremgeling vergroten. Men kon scoren tussen 1 en 5, respectievelijk het minste en het meeste risico. Ik beperk me tot vijf risicofactoren in volgorde van zwaarte:

1. De veranderende eisen van de subsidieverstrekker (23 maal op de 4de plaats, 15 maal op de 5de)
2. De eisen en verwachtingen van nieuwe financiers (12 maal 4 en 14 maal 5)
3. Veranderde instructies en werkwijzen van de instelling (15 maal 4 en 8 maal 5)



4. Tegenstrijdige eisen/verwachtingen in werksituatie (13 maal 4 en 6 maal 5)
5. Het algemeen maatschappelijk klimaat (11 maal 4 en 5 maal 5).

Een aantal opbouwwerkers geeft met nadruk aan dat belangenverstrengeling inherent is aan de positie van de opbouwwerker. Ik denk dat hier vooral bedoeld wordt dat omgaan met verschillende belangen en belangenconflicten, inherent is aan het opbouwwerk. Het behoort juist tot de professie van de opbouwwerker om daar waar belangen in de knel komen dan wel verstrengeld dreigen te geraken met de doelgroep nieuwe handelingsalternatieven te genereren. Belangenverstrengeling kan optreden als de opbouwwerker naast zijn functie ook andere maatschappelijke taken op zich neemt. Dat is het geval wanneer de opbouwwerker bijvoorbeeld naast zijn dienstverband ook (lokaal) ondernemer is of een (lokale) politieke functie vervult. Voorzover er iets moet gebeuren aan het integriteitsvraagstuk wordt door de respondenten in de eerste plaats gedacht aan de beroepsopleidingen. Als instrumenten worden naar voren gebracht de beroepscode, het maken van heldere en hanteerbare afspraken met bewonersgroepen, opdrachtgevers, financiers en instellingen.

In het onderzoekje werd behalve naar belangenverstrengeling ook gevraagd naar andere beroepsethische kwesties. Genoemd werden:

- * legitimiteit van de werksort
- * de opbouwwerker als bemiddelaar
- * normatieve professionaliteit
- * ondeugdelijke werkgeversconstructies en het ontbreken van opleidingsfaciliteiten.

Enkele respondenten hebben een persoonlijke toelichting bij de vragenlijst gegeven. Eén daarvan wil ik u niet onthouden. Bij de vraag 'hoe het belangenverstrengelingsvraagstuk de komende jaren moet worden aangepakt', heeft de respondent aangekruist dat nader onderzoek nodig is, voordat aan oplossingen gewerkt gaat worden. "Dat wil niet zeggen," zo zegt de zender, "dat ik de andere antwoordmogelijkheden niet van belang acht. Het betekent alleen, dat ik van beroep onderzoeker ben en dat ik ten behoeve van mijn eigen werkgelegenheid graag bereid ben rond het thema professionele integriteit onderzoek te doen." Een duidelijk geval van belangenverstrengeling dus.

Tot zover de resultaten van de enquête.

De praktijk

Integriteit gaat verder dan alleen belangenverstrengeling. Het is slechts één van de vele uitingsvormen waarbij de beroepsbeoefenaar het risico loopt uit te glijden. Integriteit staat voor onaangetastheid, heilheid, zijn wie je bent, consistent zijn, coherent zijn, als uit één stuk, ondubbelzinnig, niet aangevreten, in de volle kracht van iemands vermogens. Integriteit heeft daarom alles te maken met een adequate en onaangetaste uitoefening van de toevertrouwde functie. Professionele integriteit staat daarmee voor een professionele verantwoordelijkheid. Al gaat deze conferentie over de wijkgedachte, professionele integriteit is zo opgevat geen specifiek aan buurt- of wijkopbouwwerk gebonden begrip. Omdat de wijk of de buurt veelal het referentiekader is van opbouwwerkers, heeft professionele integriteit toch direct met de hoofdthema van vandaag te maken. Zo zijn er talloze voorbeelden uit het werk in buurten en wijken te noemen, waar integriteit bij de uitoefening van het beroep van opbouwwerker aan de orde is. Ik wil vanmiddag drie van zulke voorbeelden met u bespreken.

1. Een opbouwwerker vertelde mij over de strijd die hij binnen zijn organisatie heeft moeten voeren om aandacht te krijgen voor uitgedroogde vluchtelingen en voor het armoedevraagstuk. Hij durfde de stelling te poneren dat managers te veel anticiperen op mogelijke reacties van subsidieverstrekking. Omdat de politiek aangaf dat armoede en illegaliteit niet voorkomt in het werkbied, bestaat armoede en illegaliteit voor de manager niet. De activiteiten voor die groepen werden dan ook uit de beleids- en werkplannen geschrapt. Ook professionals hebben de neiging om eerder hun oren te laten hangen naar de werkgever en de subsidiegever dan informatie te verzamelen over een bepaald probleem en tegen de stroom in te roeien. Het is de weg van de minste weerstand om de subsidieverstrekker te volgen. Maar hoe kan de opbouwwerker in z'n voorbeeld op een integere manier dergelijke maatschappelijke vraagstukken aan de orde te stellen?

2. Uit verslagen van een opbouwwerkersoverleg blijkt hoe groot de druk op opbouwwerkers is om te scoren.

Instellingen en professionals beschouwen initiatieven en projecten van bewonersgroepen al snel als hun bezit. Er ontstaat in sommige situaties zelfs een ware projectenstrijd tussen organisaties onderling. De strijd gaat dan over de vraag wie met het project mag pronken ten opzichte van de subsidiegever. Het project wordt de betrokken bewoners ontnomen en eenmaal buitenspel gezet, raakt het vertrouwen in de professional vervolgens zoek. In plaats daarvan was het misschien zinvol geweest dat de professionals ervaringen en bruikbare informatie hadden uitgewisseld en elkaar op de hoogte zouden hebben gebracht van effectieve methodes. Intussen had de betrokken bewonersgroep de bereikte resultaten zelf aan de eigen achterban en subsidiënten kunnen presenteren. Zo'n handelwijze zou beter gepast hebben binnen de waardigheid van de professie.

3. En wat te denken van de opbouwwerker die actief lid is van een politieke partij in de gemeente waar hij werkt. Hij leest in de stukken dat de woningbouwvereniging van plan is bepaalde woningen te slopen. De woningbouwvereniging stelt in de stukken dat dit in goed overleg met de betrokken bewoners is gebeurd. De opbouwwerker weet echter dat de huurders daar anders over denken. Hij informeert de huurders, waarna de huurders een boze brief schrijven aan de verantwoordelijke wethouder. De wethouder heeft al een vermoeden via welke bron de huurders geïnformeerd zijn; de opbouwwerker is geen onbekende. Nu is het zo dat de wethouder en de directeur van de plaatselijke welzijnsorganisatie in gesprek zijn over interessante projecten waarmee nogal wat geld gemoeid is. De affaire van de lastige huurders komt aan de orde en de wethouder geeft te kennen dat hij daarvoor de welzijnsorganisatie niet subsidieert. De opbouwwerker wordt bij zijn directeur op het matje geroepen.

Wat doet een opbouwwerker met informatie die hij vanuit een andere functie ontvangt? Hoe integer kun je in de gemeente waarin je politiek bedrijft tevens opbouwwerker zijn? Heb je niet al heel snel tenminste de schijn tegen? Want, wezenlijk voor het functioneren van een beroep, in dit geval het beroep van opbouwwerker, is het vertrouwen dat degene die het uitoefent geniet bij het grote publiek, bij de gebruikers en de



beslissers in de samenleving. De integriteit van het opbouwwerk wordt gevoed vanuit twee bronnen: de ambachtelijke bekwaamheden van de werker en het fatsoen en de daadwerkelijk genomen verantwoordelijkheid tijdens de beroepsuitoefening. Integriteit is dus een combinatie van herkenbare kwaliteit en moraliteit, waarop de opbouwwerkers aanspreekbaar zijn.

Of om met Harry Kunneman te spreken, er is een onderscheid te maken tussen technische en normatieve professionaliteit. Technische professionaliteit betekent in Kunneman's opvatting zoveel als het bewerkstelligen dat opbouwwerkers hun zaakjes methodisch voor elkaar hebben, dat de afgesproken output wordt gerealiseerd en dat de financiers en klanten tevreden zijn, zodat de subsidie gecontinueerd wordt.

Normatieve professionaliteit daarentegen omschrijft Kunneman als "een reflexieve verhouding tot inhoudelijke vragen en dilemma's uit de praktijk van het werk en die via het leggen van argumentatieve verbanden tussen de kwaliteit van het eigen bestaan, de inhoud van het werk en de bredere culturele en maatschappelijke context naar voren komen." Met andere woorden, de opbouwwerker moet zijn eigen beslissingen blijven nemen in alle ethische vraagstukken zonder daarbij zichzelf, de professie of de klantgroep geweld aan te doen.

Zondigen tegen integriteitsprincipes van het beroep zijn niet alleen de personen in kwestie aan te rekenen. Ook op de organisatie rust een verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de organisatorische context waarin incidenten kunnen plaats vinden.

Maar als men moet werken in een structuur en cultuur, die snel goed berekenbare effecten wil zien, als daaraan voorts sancties zijn verbonden (bijv. subsidiebeëindiging, of het afstoten van een 'lastige' doelgroep) of als er vanuit de organisatie rigoureuze beperkingen worden opgelegd aan de tijdsinvestering en aan de taal waarin men zich moet verantwoorden, als de motivatie van de opbouwwerker niet nauwgezet wordt onderhouden maar voornamelijk wordt gekolonialiseerd en uitgeput, als er voornamelijk ruimte bestaat voor een sociaal-technische benadering en er weinig wordt ingezet op de reflexieve zelfsturing van de professional dan kunnen we de waarden van onze professie wel vergeten. Opnieuw: ook organisaties zijn verant-

woordelijk voor het creëren van voorwaarden voor moreel handelen.

Tot slot

Ik ga naar een afronding toe. Sta me toe nog een klein uitstapje te maken. Het thema integriteit dringt zich ook op een andere manier dan hiervoor besproken aan het opbouwwerk op. Ik doel hier op integriteit, waarden en normen als maatschappelijk vraagstuk. In het begin van mijn verhaal refereerde ik al aan de maatschappelijke context van het integriteitsdebat, van waaruit wij, onze samenleving, groepen burgers in buurten en wijken, behoeften hebben aan een nieuw normatief houvast. Waarden en normen die zeker niet van buiten- of bovenaf opgelegd moeten worden. Hier geldt in hoge mate dat mensen er enerzijds niet van houden dat hen door anderen de morele maat wordt gemeten, terwijl zij zich anderzijds maar al te graag laten sturen door opgelegde waarden en normen, waardoor zij hun eigen verantwoordelijkheid uit handen kunnen geven. Zo heeft het klakkeloos overnemen van regels vanuit kerk, staat of gezin in het verleden soms tot amoreel gedrag geleid. Waarden en normen, worden binnen de eigen directe leefwereld gevormd, beproefd en verworpen. Dat is mijns inziens ook de juiste plaats. Het opbouwwerk heeft tot taak werk te maken van vraagstukken rond waarden en normen in die directe leefwereld. Het is de 'van onder af' strategie van het opbouwwerk die hier zo goed past.

Hoe bijvoorbeeld in het alledaagse leven om te gaan met multiculturaliteit of met armoede en langdurige werkloosheid? Er zijn in den lande gelukkig diverse projecten rond zulke vraagstukken. Zo kennen we in Brabant het Lieshout-project en in Friesland het Klik-project. Over dit laatste is recent gepubliceerd in MO/Samenlevingsopbouw.

Terug naar mijn onderwerp. Hoe nu verder met opbouwwerk en professionele integriteit? Ik ga ervan uit dat de beroepsgroep, het SBO, daarover binnen eigen kring op grond van de resultaten van de enquête, discussie zal voeren, plannen zal maken en beslissingen zal nemen.

Of er een forum moet komen waar kwesties rond belangenverstrenging kunnen worden voorgelegd, weet ik niet. Het kan in voorkomende gevallen zinvol zijn. De discussie over de inhoud van de beroepscode opnieuw voeren zal mijns

inziens weinig toevoegen aan hetgeen er al geschreven is. Papier is immers geduldig en de algemene formuleringen, zoals die bij een beroepscode horen, bieden vaak niet voldoende houvast voor de alledaagse dilemma's waar de opbouwwerker voor komt te staan. Wat mij zinvol lijkt, is om naast de beroepscode op instellingsniveau of op het niveau van het team, casus te bespreken. Het gaat daarbij om concrete praktijk-onderwerpen waar men moeite mee heeft. Tijdens werkoverleggen zou standaard tijd gereserveerd moeten worden voor casus besprekingen. (Vrij naar dr. M.A.P Bovens, vakgroep bestuurskunde Rijksuniversiteit Leiden.) Voordelen daarvan zijn:

- * het houdt beroepsbeoefenaren scherp,
- * je neemt tijd om te reflecteren op eigen handelen
- * het werkt preventief
- * het voorkomt isolatie en getob
- * het helpt bij het vinden van concrete aanwijzingen voor een aanpak
- * je dringt sneller en beter door tot de kern van de vraagstelling.

Echt aan het slot gekomen, wil ik nog even met u terug naar "Moeder Courage en haar kinderen", dat bekend staat als een werk van Bertolt Brecht. Weet u, dat dit verhaal voor 90% door twee vrouwen geschreven is; door Grete Steffin en Ruth Berlau. Leert ook dat ons iets over integriteit in 1939?

*Een bestaand boekje uit de tijd zelf heeft model gestaan voor dit stuk. Auteur was ene Von Grimmelshausen.





A pink elephant revisited

door Wil van de Leur

Ook ik, laat daar geen twijfel over bestaan, ga voor werk/werk/werk en voor wijk/wijk/wijk. Maar ik doe dat anders dan de vakgenoten die in navolging van de markt-sector gedurig op zoek zijn naar win/win-situaties. Ik ga uitsluitend voor win/win/win-situaties. Dat is één 'win' meer. Aangezien iedereen behoorlijk betaald heeft om aan deze vakconferentie deel te mogen nemen, licht ik een tipje van de sluier op (een hele sluier oplichten kan voor dat geld niet). Iedereen kent, naar ik aan mag nemen, de vorig jaar nog bekroonde tv- en bioscoop-commercial waarin een náar jongetje in een dierentuin een klein lief olifantje iets lekkers voorhoudt, dat schielijk terugtrekt en vervolgens roept 'na-na-de-na-na'. In de tweede scene van die commercial is dat nare jongetje groot-gegroeid en kijkt geamuseerd naar een feestelijke parade waarin ook olifanten meelopen. En hij krijgt me dan toch 'n hengst met een olifantenslurf, meteen daarna klinkt in olifanten-taal 'na-na-de-na-na'!

Vandaag staat de wijkgedachte als 'the return of a pink elephant' op het programma. In de uitwerking daarvan - zo valt alom waar te nemen - werken functionarissen van allerlei aard steeds eendrachtiger samen en zoeken daarbij steeds ook naar 'draagvlak' bij de bevolking. Want de burger is een belangrijke 'klant' en zelfs een 'partner'. Dat is het 'win/win'-concept dat 'scoort' binnen de brede coalitie van ambtenaren, semi-ambtenaren en gesubsidieerde functionarissen. Maar het is een kortzichtig 'win/win'-concept dat pijn gaat doen zodra 'the pink elephant' met z'n roze slurf uithaalt.

De 'pay off', de slotzin van de olifanten-commercial luidt:

'bedenk goed wat je met je laatste burger doet'.

Het opbouwwerk moet zich richten op win/win/win-situaties, waarbinnen de burger als initiator, als initiatiefnemer, als verantwoordelijke voorop staat. Het bieden van loyale steun en creatieve inspiratie dááran markeert het maatschappelijke en professionele perspectief van de opbouwwerker. Dát is de eerste 'win', de beide andere 'win-nen' volgen deze eer-

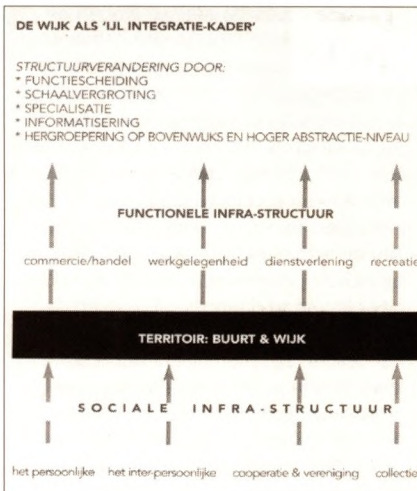


Wil van de Leur

ste. Ik kom later terug op die professionele essentie.

Maar nu gaan we eerst de wijk in. Buurt en wijk hebben in de afgelopen decennia aanmerkelijk functie-verlies geleden. Dat komt het meest uitbundig tot uitdrukking in de grote na-oorlogse hoogbouw-wijken uit de zestiger jaren. Werden de voor-oorlogse wijken gekenmerkt door relatieve kleinschaligheid, diversiteit van bouwstijlen en een zekere menging van de woonfunctie met commercie, handel, werkgelegenheid, dienstverlening en recreatie; de zestiger jaren hoogbouw-wijken kregen als voornaamste karakteristieke grootschaligheid, uniformiteit en strikte functie-scheiding; het waren mono-functionele woonwijken. Saaiheid en anonimiteit waren troef, maar daar stond toen vergroting van de woonruimte en het woongerief tegenover: Talloze gezinnen maakten in deze flats voor het eerst kennis met zaken als douche en centrale verwarming. Er waren ook nadelen aan verbonden: wanneer iemand op 8-hoog een roffel op de CV-radiator gaf, konden de 7 andere verdiepingen daar nadrukkelijk van meegenieten; en ook overigens vormde de gehorigheid binnen de flats een probleem.

Toch bleven die problemen binnen de perken, er waren immers (vanwege de woningnood) weinig alternatieven en de geriefsverbetering was een reëel gegeven. Het was ook een periode van 'full employment': in deze wijken bestond geen werkloosheid. 's Morgens klommen



Schema 1

de vaders op hun fiets of Berini, gingen de kinderen naar school en was de wijk het 'rijk van de vrouw' en een 'oase van rust'. En aangezien 's avonds precies om zes uur de stampot op tafel kwam, hielden de fysieke infra-structuur van beton en gipswandjes en de sociale infra-structuur met z'n homogene, eenduidige leefstijl elkaar in 'wankel evenwicht'. Momenteel zijn uitgerekend deze wijken op veel plaatsen in Nederland 'probleem'-wijk geworden: het wankel evenwicht van de fysieke en sociale infra-structuur is sinds jaar en dag bezwaken, want niet bestand gebleken tegen 12 of meer verschillende leefstijlen in combinatie met hoge werkloosheid en arbeidsongeschiktheid.



heid en lage besteedbare inkomens. Een situatie die nog verder aan dreigt te scherpen als gevolg van de grootschalige nieuwbouw-voornemens in de zogenaamde Vinex-lokaties. Vanuit het fysieke domein, de woningcorporaties en gemeentelijke diensten, maar ook vanuit het sociale domein wordt, toenemend ook in samenwerking, een onderhouds- en verbeterbeleid ontwikkeld. Maar gelet op de aard van de vraagstukken kan dat niet lukken binnen het van kracht zijnde bestemmingsplan: het fysieke en het sociale domein kunnen - ook in eendrachtige samenwerking - onvoldoende soelaas bieden zolang in deze wijken alleen de mono-functie 'wonen' bestaansrecht heeft. Daarom dient het opbouwwerk hier nadrukkelijk een pleidooi te voeren voor het 'ontwerpen van bestaande wijken', zodat wijkgebonden bedrijvigheid, kleinhandel, dienstverlenings-filiaalen, groen-arbeid en georganiseerde recreatie als elementen van het 'economische domein' een plaats in deze wijk kunnen krijgen.

gen veel bereikt kan worden. De milieuvriendelijke en kosten-besparende 'was-serette', de wijkpolikliniek en de buurt-car-pool-centrale zijn maar enkele van de vele mogelijke opties.

Daardoor kan niet alleen iets gedaan worden aan het massieve werkgelegenheidsvraagstuk, maar wordt de wijk ook een plaats waar weer kleinschalige markt-transacties plaatsgrijpen die een herkenbaar en materieel trefpunt van mensen en groepen kunnen vormen, de anonimiteit doorbreken en sociale dynamiek genereren.

Het ontwerpen van bestaande wijken vraagt om een visie die afrekent met de eenzijdige fysieke structuur van deze wijken, profit en non-profit-bedrijvigheid introduceert en een systematisch kansen-biedend kader aanlevert. Daarbij is een intelligente weving van 'top-down'- en 'bottom-up'-initiatieven een vereiste. Die ontwikkeling naar het 'ontwerpen van bestaande wijken', waarbinnen een nieuw, dynamisch samenspel van het fysieke, het sociale en het economische gestalte krijgt, moet nog op gang gebracht worden.

De nieuwe beleidsmatige belangstelling voor de wijk in kringen van overheid en semi-overheid is vooralsnog selectief van aard en op reparatie en probleembeheersing binnen de bestaande stedenbouwkundige realiteit gericht. Dat blijkt duidelijk wanneer we nagaan welke functies toenemend of als 'nieuw' in de wijk verschijnen: 'onderhoud van' en 'toezicht op' lijken daarbij de trefwoorden.

Daarbij komt geleidelijk aan ook een 'moderne interventie'-stijl tot ontwikkeling. Een aantal karakteristieken daarvan staan in het schema.

Ik geef bij sommige daarvan een kort commentaar:

- * tendens naar beleidsambtelijke beleidsbepaling
- in haar Beleidsbrief '96 aan de Tweede Kamer merkt

Staatssecretaris Terpstra op basis van een aantal onderzoeken op dat de 'positie van de politiek en van de burger gemarginaliseerd zijn' en dat de regio in handen lijkt van ambtenaren en functionarissen;

- * tendens naar inter-institutionele consensus', oftewel de samenwerking van tal van instanties en instellingen &

- * tendens naar 'top-down met draagvlak-paragraaf'

- dat meer instanties en instellingen dan voorheen zich 'op lokatie' in willen zetten en daarbij ook toenemend bereid zijn samen te werken, valt toe te juichen; het blijft evenwel een middel en is geen doel; essentieel is binnen welke bredere of smallere beleidscontext geopereerd wordt, welke de doelstellingen zijn en binnen welk tijdsperspectief gehandeld kan worden;

- * tendens naar 'meetbare scores'

- het probleem van het moderne 'meten is weten'-ideaal is dat uitdagingen zo bewerkt worden, dat ze op het 'telraam' passen, waardoor essentiële samenhangen en levensechtheid uit het oog verloren worden; het verleidt herhaaldelijk tot plamuurwerk zonder houdbaarheid; het werkt ook ontmoedigend in op bewoners-initiatief en -perspectief;

- * tendens naar 'probleem-professionalisering'

- dit hangt nauw samen met het punt onder het eerste sterretje te weten de marginalisering van de positie van politiek en burger; hier ligt een uitdrukkelijke uitdaging voor het opbouwwerk, die zich zeker niet steeds moeiteloos verhoudt tot het samenspel met allerlei instanties en beroepen in de wijk.

De geschetste tendensen komen vandaag de dag toenemend samen in wat de 'integrale wijkaanpak' genoemd wordt. Dat is overigens een benadering die een zeer zorgvuldige hantering behoeft van alle betrokken partijen. Allereerst gelet op de verschillen in competenties en verantwoordelijkheden van de samenwerkingspartners. Besef dient te worden dat ongeacht een meer open en communicatieve en op coöperatie gerichte opstelling van tal van instanties er essentiële verschillen zijn tussen ambtenaren met - zoals dat heet - discretionaire bevoegdheden (oftewel wettelijke uitvoerings- en handhavingstaken), zoals politiefunctie-functionarissen, ambtenaren van Gemeentelijke Diensten en functionarissen in de sociale zekerheid enerzijds en sociale advies-, hulp- en begeleidingsfunctionarissen in de sociale sector anderzijds.

Dat is niet uitwisselbaar, sterker nog: het is van eminent belang dat voor de burger te allen tijde helder blijft welke bevoegdheden waar gelegen zijn: integraliteit en

SELECTIEVE RE-INVASIE FUNCTIES IN DE WIJK:

- * politie
- * surveillance-functionarissen
- * buurt-officier van justitie
- * fraude-controleurs uitkeringsinstanties
- * toezichhouders
- * ambtelijk wijk-coördinator
- * buurt-conciërge
- * onderhouds-functionarissen
- * rechtbank in de wijk

TYPERING (MODERNE) INTERVENTIE-STIJL:

- * tendens naar beleidsambtelijke beleidsbepaling
- * tendens naar 'inter-institutionele consensus'
- * tendens naar 'top down met draagvlak-paragraaf'
- * tendens naar 'meetbare scores'
- * tendens naar 'probleem-professionalisering'

Schema 2

Daarvoor kunnen onder meer gedeelten van bestaande flat-gebouwen worden benut, waardoor met beperkte investerin-



vergroot communicatie- en co-operatie-bereik mogen nimmer wettelijke verantwoordelijkheden en daaraan verbonden specifieke bevoegdheden verhullen. Een goed voorbeeld daarvan kwam naar voren tijdens een conferentie over het samenwerkings-project 'politie & opbouw-werk' die onlangs op Paleis Het Loo gehouden werd. Daar voerde een Rotterdamse wijkagent het woord, die samen met een opbouwwerker in een Rotterdamse wijk een 'koppel' vormt met als oogmerk 'vergroting sociale veiligheid door grotere sociale zelfredzaamheid'. De wijkagent schuift mee aan bij vergaderingen van de bewonersorganisatie, maar - zo stelde hij op de conferentie - wanneer men acties tegen de drugsoverlast vanuit de buurt wil gaan bespreken, is het duidelijk dat dat na de pauze gebeurt en dan stap ik op.

Een tweede reden om wat voorzichtig om te springen met begrippen als 'integrale aanpak' is gelegen in de overmoed van een dergelijke term. Het gaat gemiddeld immers over een beperkte set fysieke en sociale onderhouds- en toezichtstaken. En zeer veel zaken vallen buiten de scope van wat met de feitelijk bestaande 'integrale aanpakken' beoogd en bereikt kan worden. Ik wil dat illustreren met een voorbeeld: in het enkele dagen geleden uitgebrachte Advies van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling over 'Sociale Opbouw en Kwaliteit van de Buurt' merkt deze Adviesraad op dat met kwalificaties als 'getto' en 'probleemwijk' voorzichtig omgesprongen moet worden: het zijn etiketten die meer verhullen dan duidelijk maken en veelal is ook niet duidelijk 'wanneer een wijk zo genoemd verdient te worden'. Nou, dan kan de sociale sector er nog van lusten: in Maastricht, in de wijk Wittevrouwenveld loopt een experiment: de rechtbank verlaat het Paleis van Justitie en zal voortaan in de wijk 'recht spreken'. Dat is pas een etiket: de soevereine rechter beslist dat in een bepaalde wijk in Nederland een dermate grote wijkgebonden criminele noodtoestand bestaat dat het gerechtsgebouw verlaten moet worden en een 'krijgsraad te velde' moet worden ingericht. Let wel, er is geen sprake van dat in Nederland besloten is in alle buurten rechtbanken neer te zetten, nee, het gaat over deze Maastrichtse wijk Wittevrouwenveld. En binnen Maastricht kijkend: er worden niet tegelijkertijd 'krijgsraden te velde' ingericht in wijken als het Villapark en het

Jekerdal. Ach, hoe goed weten we niet dat elke stad straten en buurten heeft waarvan de naam bij sollicitaties, kopen op afbetaling, verzekeringen en zelfs lidmaatschappen van verenigingen tot problemen en tot afwijzing leidt. Ach, hoe goed weten we niet dat er in die straten en buurten, groepen en organisaties van burgers, bewoners zijn, die terecht en van harte vaststellen: 'men noemt deze buurt altijd asociaal, maar dat zijn we niet en we gaan er tegen aan'. En dat doen de bewoners dan ook: met concrete initiatieven en acties, opdat het beter wordt in de buurt en opdat die slechte naam, dat negatieve oordeel eens zal wijken en plaats zal maken voor een welgemeend 'petje-af'.

Als er iets ontmoedigend is, dan is het dat de onafhankelijke rechter, die recht moet spreken per zaak, besluit een specifiek gebied te markeren, rijp voor een 'krijgsraad te velde'. Een finaler odium, een harder brandmerk, een definitiever oordeel kan een wijk niet krijgen. Ik vraag iedereen hier in de zaal om zich binnen een seconde te realiseren welke wijk in de eigen stad zeker wel en welke wijk zeker geen 'krijgsraad te velde' zal krijgen. Spangen in Rotterdam, Spijkerkwartier in Arnhem, Falgabuurthuis in Den Helder, Woensel-West in Eindhoven vallen denkkelijk in de prijzen, de Concertgebouwbuurt in Amsterdam en het Statenkwartier in Den Haag hebben geen schijn van kans. Maar niet alleen voor de bewoners, hun motivatie, hun reputatie en ontwikkelingskansen is de 'rechtbank in deze wijk' collectief criminaliserend. Wat betekent het voor de positie en het handelings-repertoire van de wijk-agent, en voor zijn poortwachters-functie? Is er geen evenwichtige, redelijke en begrijpelijke volgorde meer in posities en verantwoordelijkheden?

Wordt straks in de medische sector die andere poortwachter, de huisarts omver gelopen door medische specialisten die zich de 'ongezonde buurt' in haasten onder het motto "genezen is beter dan voorkomen"? Hoe komt de Minister van Justitie eigenlijk op zo'n 'revolutionair idee'? Ik vrees dat het zo iets is als 'het product rechtspraak op een nieuwe manier neerzetten', maar tegen welke prijs.

En ik vrees dat er ook nog zo iets naars en contra-productiefs in zit als de gok dat van 'rechtspraak ter plekke' een preven-

tieve werking uit zal gaan, een verkokerde en naieve kijk op de werkelijkheid. Kijk, de samenleving zit natuurlijk ingewikkeld in elkaar, maar bepaalde volgorde en afstanden in dat 'samenlevingsgebouw' hebben een heel organische, heel logische reden. Zo weet iedereen dat je de volgorde 'zelf pleisters plakken', EHBO, huisarts, specialist en begrafenis-verzorger niet moet omkeren en dat je evenmin al die lieden gelijktijdig in de buurt moet hebben.

En zo is het ook zonneklaar dat het installeren van rechtbanken in bepaalde buurten en in andere niet, de betreffende buurt en al haar bewoners blameert. Het blameert trouwens ook (en ik weet niet eens wat ik het ergst moet vinden) de rechter die in zo'n context recht wil spreken. Ik weet zeker dat wanneer dit experiment niet 'territoriaal' was opgezet maar 'categoraal' (bij voorbeeld een 'Antillianen'- of 'Marokkanen'-rechtbank), het nimmer verder gekomen was dan de tekentafels van de juridische architecten in Den Haag.

Vergeef mij overigens deze uitweiding, maar het onderwerp is belangrijk genoeg en de reden - even de betrekkelijkheid aangeven van wat 'integrale wijk-aanpak' genoemd wordt - komt er denk ik wel door uit de verf.

Ik stap nu trouwens ook meteen de wijk uit en zet, zoals beloofd, weer koers naar de professie, het ambacht. In de afgelopen decennia - daar kan geen misverstand over bestaan - heeft het opbouw-werk in een moeilijke situatie gezeten. Ik ga de oorzaken daarvan niet opnieuw oplepelen en beperk me tot de consequentie daarvan, de resultante zoals die in 'tendensen in de opbouw-werk-praktijk' tot uitdrukking is gekomen.

Gelet op de decentralisatie van de samenlevingsopbouw, verschillen in gemeente-grootte en nog een aantal andere factoren is de doorwerking van een aantal dominante tendenties per lokale situatie zeer verschillend geweest. Daarom moet dit schema ook qua toepasselbaarheid per lokale situatie vertaald worden. Maar de trends zijn onmiskenbaar.

Interessant, want het gaat om 'doorwerkingen' over een termijn van pakweg vijftien jaar, is dat het opbouw-werk blijkens deze 'tendensen-mix' zich deels adequaat heeft aangepast aan (a) veranderde omstandigheden en (b) feitelijke ver-



TENDENSEN OPBOUWERK-PRAKTIJK

- de concrete 'tendensen-mix' varieert per lokatie

* van een 'middellange' naar een 'korte' productie-cyclus

* van een 'kwalificeerbare' naar een 'kwantificeerbare' inzet

* van een 'proces'-orientatie naar een 'product'-orientatie

* van een 'generale' orientatie naar een 'welzijns'-orientatie

* van een 'basis'-coalitie naar een 'middenveld'-coalitie

* van een 'professioneel solisme' naar een 'alliantie-policy'

middenveld, het nijver netwerken met tal van instanties en het nijver speuren naar zogeheten win/win-situaties, terwijl het opbouwwerk tegelijkertijd ondermaats investeert in haar 'kerntaak' op leefwereld-niveau, oftewel in het 'weven aan samenleven' ten dienste van bewoners-initiatief en -perspectief. Jan Willem Duyvendak signaleert dat het opbouwwerk in politieke en beleidskring momenteel in de lift zit. Ik deel die taxatie, maar wil die wel concretiseren. Want politici en denkers over beleid hebben daar zeer specifieke voorstellingen bij: die appeleren aan de erkende kern-taken en niet aan 'snelle win/win-contractjes'.

Centraal staan dan:

- * sociale cohesie-bevordering
- * bewoners-perspectieven en -initiatieven steunen
- * tegen gaan van ver-afhankelijkking.

Dat is de ouderwetse coöperatie. Ik denk dat in buurt en wijk, maar ook in andere verbanden de 'kleine coöperatie' een belangrijk activerings- en beschermingsmechanisme kan vormen voor bewoners-initiatieven. Het is een eenvoudige organisatievorm die bovendien ook zekere juridische identiteit biedt; en daardoor in behoorlijk wat aangelegenheden een eigenstandig 'partnership' kan waarborgen in plaats van een rechtsonzekere verlengstukpositie van een welzijns- of overheids-project.

SCHEMA 3

anderingen in taakopvattingen in de samenleving, maar dat er deels ook inadequate, onjuiste gevolgtrekkingen door het opbouwwerk gemaakt zijn. Die inadequate, onjuiste aanpassingen zijn het gevolg van twee samenhangende factoren:

- a. onjuiste efficiency-definities in het overheidsbeleid en bij het instellingsmanagement
 - b. gebrek aan 'civil courage', oftewel 'guts' bij de beroepsbeoefenaren.
- Ik werk daarvan een voorbeeld uit: Vijftien jaar geleden bestond er in het opbouwwerk een wat ik noem adequate niveau-orientatie: een krachtige en loyale orientatie op de leefwereld, op de burgers, de bewoners, hun perspectieven en initiatieven; een ander kenmerk was in die situatie het bestaan van een adequaat coalitie-gedrag: actief samenspel met instanties ten gunste van bewoners-perspectief kwam gebrek tot stand, niet zelden waren er zelfs vijand-beelden. Een en ander was verbonden met een neiging tot professioneel solisme, tot uitdrukking komend in het wat masochistische zelfbeeld van de 'eenzame fietser'. Thans kan worden vastgesteld dat er een overmaat dreigt en ook feitelijk bestaat van alliantie- en coalitie-gedrag op het

Uit het bewerken van die basisopdracht volgen taken als het 'sociaal makelaarswerk' en het 'sociaal uitvinderschap'.

En als dat allemaal klopt kunnen in het verlengde daarvan ook 'opdrachtnemer'-schappen bij derde instanties aan de orde zijn. Ik begrijp heel goed dat de uit de aard der zaak complexe situatie van waaruit en waarin opbouwwerkers dikwijls moeten opereren het niet altijd even gemakkelijk maken (met name in 'integrale' en 'samenwerkings'-relaties) om goed te selecteren tussen de burger, de bewoner als 'initiator, als maker' en de burger als 'partner' of zelfs - nog verder weg - als 'klant'. Een in alle situaties toepasbare 'beste' remedie bestaat natuurlijk niet. Ik wil wel een instrument voorstellen dat bewoners- en burger-initiatieven minder afhankelijk maakt van instanties en instellingen, ook dus van welzijnsinstellingen.

CORE BUSINESS OPBOUWERK

'SOCIAAL 'MAKELAAR'

- * VERKNOPEN
- * VERTALEN
- * AFSTEMMEN

'SOCIAAL 'UITVINDER'

- * NIEUWE ARRANGEMENTEN
- * NIEUWE AANPAKKEN
- * NIEUWE UITDAGINGEN

TERRITOIR: BUURT & WIJK

RELATIE-OPBOUW: WEVEN AAN SAMEN LEVEN

- * VERSTERKING VAN HORIZONTALITEIT EN VAN DE INFORMELE INFRASTRUCTUUR

- INTER-INSTITUTIONEEL OVERLEG
- INTER-DISCIPLINAIRE PROJECTEN
- OPDRACHTNEMER INSTANTIES

Schema 4



Verslag van workshop A

door Fenny Gerrits

De workshop stond onder voorzitterschap van Jur de Haan (St. BOOG) en als inleider was (Emeritus) Professor Cees de Wit aangewezen. De voorzitter stelde voor om in de workshop na te praten over thema's die bij de aanwezigen 'waren blijven hangen' naar aanleiding van de plenaire lezingen. Hij gaf als eerste André Walraven het woord.



Cees de Wit op dreef in Workshop A

André Walraven (Hogeschool West-Brabant) vertelde iets over zijn ideeën met betrekking tot de wijkgedachte. Eigenlijk diskwalificeerde hij het belang van de wijk als 'ietwat oubollig'. Hij vond dat het meer om individuen ging en hun verbanden, die verbanden kunnen op allerlei wijze tot stand komen. Hij nam zichzelf als voorbeeld en weidde uit over het belang van de contacten die hij via het werk had opgedaan. Volgens hem had hij daar zijn hele leven veel meer aan ontleend dan aan contacten met wijkbewoners uit zijn eigen wijk. Op basis van deze informatie benoemde hij de wijk als een voornamelijk instrumenteel verband. Een opbouwwerker uit Apeldoorn vulde dit aan met de mededeling dat hij het gevoel had dat op deze conferentie net gedaan werd alsof de wijk als referentiekader voor de vorming van een nieuwe leefstijl kon dienen. Hij voegde eraan toe: "In mijn werk gaat het meer om de woonomgeving - wat doet zich in de wijk voor?"

De voorzitter stelde voor terug te keren tot de inleidingen die ter conferentie waren gehouden. Eén workshop-deelnemer uit de Bijlmer ging in op de lezing van Jan Willem Duyvendak en stelde dan Jan Willem de mix van huisvesting, werk ed. in de wijk als 'paars' etiketteerde. Ook de benoeming van zogenaamde 'witte' en 'zwarte' scholen is belangrijk maar hij

miste in het betoog de 'grotere, structurele kijk' op de zaak. Een andere deelnemer bracht hier tegen in "die grote visie, dat grote verhaal leidt je in het moeras." Hij betoogde dat de opbouwwerker de regiefunctie in de wijk moet veroveren via de analyse en integratie van fysieke, sociale en economische kaders. Elders werd in de workshop opgemerkt dat het in de wijk gaat om de juiste mix tussen 'wijks' en 'bovenwijks'. Cees de Wit: "Het gaat om het leggen van verbanden tussen instellingen en het onderhouden van bestaande verbanden. Als er geen verbanden bestaan, dat moeten ze tot stand gebracht worden. Wat ik mis in het verhaal van André is hoe een professional daar mee omgaat. En naar aanleiding van de kritiek op het verhaal van Jan Willem vind ik ook dat er

een 'hoofdlijn', een structurele lijn duidelijk moet zijn in de wijk. Hetgeen Jan Willem heeft aangestipt in zijn lezing acht ik ook niet voldoende. Maar wie moet met zo'n visie aankomen, niet de overheid (in godsnaam). Kunnen wij die lijn vinden in het debat over normen en waarden (vgl. Mieke Rats)? Wat is op lange termijn bezien belangrijk voor die structurele lijn?

1. Het opbouwwerk moet de regie voeren, dat is het kernprobleem.
2. Als die lijn er is, dan varieert die voortdurend.

Als het gaat om regie, dan moet die lijn duidelijk zijn. Alternatieve regie-opvattingen moeten kunnen, regie is ook onderwerp van discussie.

Maar wie vindt dat de opbouwwerker de regie moet voeren?"

De deelnemer uit de Bijlmer vond dat niet een ambtenaar maar een opbouwwerker als 'buurt-regisseur' moet optreden: die staat dicht bij de bewoners.

Wijkplannen

De voorzitter stelt voor nader in te gaan op de lezing van Herman Meijer en te discussieren over het fenomeen 'wijkplannen'.

Een opbouwwerker uit Drachten vertelde over haar praktijk, waarin ze bezig was de koppeling te maken tussen categoriaal - en wijkwerk. De wijkplannen wor-

den gemaakt door Werkgroep '2000, de regiefunctie ligt niet bij het opbouwwerk: "maar ik kan bewoners bereiken en dat kunnen de anderen niet, dat is een streepje voor." De wijkplannen van de gemeente Drachten kennen een top down-karakter met draagvlak-paragraaf (vgl. Wil van de Leur).

Een opbouwwerker uit Rotterdam vond dat bewoners van meet af aan een plek in de planvorming moeten krijgen, maar constateerde dat dat moeilijk was vanwege de grote diversiteit onder bewoners. "Die diversiteit belemmert vaak het gesprek, en dat vormt meteen de uitdaging voor het opbouwwerk."

Een opbouwwerker uit Alkmaar vertelde dat in haar gemeente de wijkplannen meer vanuit de POGCLUB (vgl. Joyce Hes) worden gedropt, met draagvlak-paragraaf. Een belangrijke omstandigheid staat borg voor dit gegeven: het wijkplan is namelijk niet te lezen voor bewoners. Een opbouwwerker uit Utrecht constateerde op basis van haar ervaringen dat gemeenten bewoners wel van meet af aan willen betrekken, maar bang zijn dat die inbreng niet aansluit. Dit leidt er volgens haar toe dat bewoners kleine, korte termijn beslissingen mogen nemen, maar dat gemeenten zelf de grotere processen willen kunnen beheersen.

Een opbouwwerker uit Delfshaven stelde dat de opbouwwerker in zo'n situatie opnieuw positie moet kiezen om de mogelijkheid bewoners meer te betrekken, te openen: "Je moet een nieuw plan op tafel leggen en als de gemeente dan zegt dat het niet kan, moet je gewoon vragen onder welke omstandigheden het wel kan. Op deze wijze begin je opnieuw het gesprek."

Een Surinaamse opbouwwerker uit Amsterdam constateerde dat de samenwerking van de beroepsgroep nog steeds erg eenzijdig was. Hij stelde de vraag hoe er binnen de eigen gelederen meer aan bevordering van participatie van minderheden kan worden gedaan. Dit op basis van het gegeven dat de professional in de wijk ook veel met minderheden van doen heeft.

De opbouwwerker uit Utrecht stelde op de valreep nog even dat de wijk een integratiekader is 'als andere integratiekaders falen'. Voorts verweet zij André Walraven een yuppie-benadering van de wijkgedachte.

Cees de Wit sloot af met de constatering dat de wijk een context is voor professioneel handelen. De wijk biedt een set condities waar je als professional iets mee kunt. In het verlengde hiervan riep hij de aanwezigen op zich te organiseren, onder het motto: "Dat roep je ook steeds tegen je doelgroep!"





Workshop B:

Professionele integriteit

door Chris Veldhuysen

Paul Vlaar leidt de workshop in en stelt voor de discussie toe te spitsen op de inleiding van Mieke Rats over professionele integriteit. Er zijn globaal drie krachtenvelen waar je als werker mee te maken krijgt:

- ten aanzien van beslissers;
- ten aanzien van bewoners/gebruikers;
- ten aanzien van collega's.



Links: Chris Veldhuysen en eraast Paul Vlaar

Collega's zijn degenen die betrokken zijn bij het primaire samenwerkingsproces. Dat zijn niet alleen collega's werkend bij dezelfde instelling, maar ook vakgenoten en degenen werkzaam bij andere instellingen met wie in netwerken wordt samengewerkt. De vraag luidt: Zijn er praktijkvoorbeelden te geven van concrete dilemma's waar werkers tegen aan lopen?

In de discussie die zich afspeelt worden verschillende voorbeelden genoemd. Voorbeelden hebben betrekking op:

- * Het samenwerken in de vorm van duo's met gemeentelijke wijkcoördinatoren. Kom je nog geloofwaardig naar bewoners over? Heb je naar bewoners toe nog wel een eigen identiteit of ben je verlengstuk van de gemeente?
- * Het werken met woonwagenbewoners, waarbij een van de taken is de communicatie met de gemeente in stand te houden over het beleidsvoornemen grote centra af te bouwen. Een zeer gevoelige kwestie.
- * Migrantenwerkers die moeten werken met de de doelstelling integratie en algemeen achterstandsbeleid, maar in de praktijk merken dat dat niet werkt en een categoriale aanpak nodig blijft. Migrantenwerkers die daardoor in conflict kunnen komen met de gemeente, met hun collega's of met hun instelling.

* Hoeveel ruimte heb je om 'nee' tegen de opdrachtgever te zeggen en hoeveel ruimte heb je om buiten je eigenlijke opdracht te werken. En staat het management dan achter je?

Voorbeelden te over

In Hilversum zijn duo's gevormd van opbouwwerkers en ambtelijke wijkcoördinatoren. De samenwerking loopt op zich goed, maar bewoners zien niet direct verschil in de positie van de opbouwwerker en die van de wijkcoördinator. De onafhankelijke positie van de opbouwwerker kan in het geding zijn. Bijvoorbeeld wanneer bewoners iets anders willen dan de gemeentelijke coördinator, terwijl de opbouwwerker het wel met de bewoners eens is.

Een andere opbouwwerker vertelt: "Ik werk met woonwagenbewoners. Mijn opdracht is tweeledig: werkgelegenheid en communicatie (in verband met de afbouw van de grote centra). Aan mij wordt gevraagd het beleid te verdedigen naar woonwagenbewoners toe: "want je hebt er zo'n goed contact mee". Hier ging ik niet mee accoord. Ik heb hierover onderhandeld en in het contract is nu een aanhangsel opgenomen dat ik mij niet hoeft te identificeren met het gemeentelijk beleid. Bij een dergelijke 'uitzendfunctie', waarin je met een opdracht de wijk in wordt gestuurd bestaat het gevaar van rolconflicten. Je moet dan ook steeds alert blijven. En zeker niet in de verdediging gaan."

Een werker uit Sneek komt met een geheel ander voorbeeld: "Ik heb een managementfunctie in een instelling voor welzijnswerk in Sneek. Wij hebben goede sluitende afspraken met de gemeente gemaakt over de inzet van opbouwwerk. De gemeente bepaalt het kader. Maar wij constateren dat niet in Sneek, maar in Bolsward de grootste problemen aanwezig zijn. In Bolsward is geen opbouwwerk. Wij zouden daar graag aan de slag willen, maar de gemeente zegt: daar wordt je niet voor betaald. Je moet bij de gemeenteraad in Bolsward zijn. En die willen niet."

Paul Vlaar vraagt zich af of 'integriteitsvragen' in een werkoverleg worden

besproken. Op zijn vraag om de hand op te steken wanneer dit het geval is reageert maar weinig aanwezigen. Een opbouwwerker uit Rotterdam geeft aan dat dergelijke zaken ook informeel besproken worden. "In het Oude Noorden in Rotterdam hebben wij een vrij groot team. Daar kun je snel informeel overleggen over dit soort zaken. Er is ook een speciaal overleg waarin ontwikkelingen in buurten worden besproken."

Integratie en categoriaal werken

Veel rolconflicten kunnen voortkomen uit het werken met migrantengroepen. Conflicten die te maken hebben met onkunde bij collega's, onduidelijke doelstellingen van de gemeente en dergelijke. Zo vertelt een opbouwwerker: "Ik werk met Vietnamese zelforganisaties. Daarnaast werk ik samen met een wijkagent. Ik krijg wel eens vertrouwelijke informatie. Informatie waar ik aan de ene kant wat mee wil doen. Maar het gevaar is dan groot dat ik mijn vertrouwensrelatie met de zelforganisaties of met de wijkagent op het spel zet. Je moet zeer zorgvuldig omgaan met vertrouwelijke informatie."

Een andere opbouwwerker werkt veel met allochtone bewoners, maar heeft ook te maken met 'witte' beslissers. Door onwetendheid en onkunde bij collega's en beslissers kan hij gemakkelijk met hen in conflict komen. "Je integriteit kan dan in het geding zijn. Je moet dan stevig in je schoenen staan".

Een andere opbouwwerker uit Amsterdam heeft te maken met de spanning tussen officieel beleid en de rol van zelforganisaties: "De officiële doelstelling is integratie, maar migranten organisaties hebben een andere doelstelling, namelijk ontmoeting. Daar kunnen conflicten uit voortkomen. Hoe handel ik in een dergelijke situatie." "Of de instelling zegt: Je moet voor iedereen kunnen werken. Maar daarmee ontkent men dat er wel degelijk verschillen tussen zijn die ieder een eigen aanpak vergen."

Een ander vult aan: "Problemen ontstaan wanneer de opdrachtgever niet duidelijk is. Een voorbeeld: je moet een Marokkaanse en een Turkse groep in één ruimte bij elkaar krijgen. Je weet dat zij dat niet willen. Wat doe je dan. Dan ga je eerst het gesprek met de groepen apart aan. En als ze echt niet willen dan kom ik met mijn opdracht terug bij de gemeente."

In een andere instelling werkt men ook vanuit het algemeen belang. Maar dat wil niet zeggen dat de 'witten' gaan voorschrijven hoe er met migranten wordt gewerkt. Werken aan integratie betekent ook eerst de eigen identiteit versterken." Een deelnemer uit de zaal probeert de discussie aan te scherpen: "Dit is een discussie over de visie op het werk en



het werken met migranten. Dit gaat niet over integriteit."

Volgens Mieke Rats is er echter sprake van spanning. Er is een dominante opvatting die verhult hoe de werkelijkheid in elkaar zit. Het zijn 'witte deskundigen' die het beleid invullen. En dan kun je als migrantenwerker in de problemen komen. Je integriteit bepaalt dan ook hoe je met deze spanningen omgaat.

Brugfunctie, intermediair

In de discussie die volgt gaat het over het conflict tussen integriteit en loyaliteit aan de financierder. "De overheid maakt vaak op een ander niveau de keuzes. Als opbouwwerker moet je echter beginnen daar waar het nodig is en niet de gemeente slaafs volgen die jou met te hoge doelen op pad stuurt". Dat is een andere gespreksdeelnemer te zwart-wit: "Je moet de doelstelling steeds bespreekbaar houden. Bij 'rolconflict'

moet aanpassing van afspraken mogelijk zijn. Je moet de ander overtuigen van je eigen manier van werken."

"Ja", probeert een ander de situatie verder te verduidelijken: "Er is sprake van een complex geheel naar drie kanten toe. Bij een integrale aanpak heb je vaak te maken met de vraag 'aan wie conformeer ik me?' Dat kan een moeilijke vraag zijn. Belangrijk is echter dat je eigen werkgever achter je staat. Dat die duidelijkheid verschaft. En niet dat de gemeente kan zeggen: kun jij je opbouwwerkers wat beter in de hand houden. De directeur moet dan pertinent 'nee' antwoorden op die vraag."

Volgens Paul Vlaar gaat de integrale aanpak sterk uit van het harmoniemodel. "Maar de werkelijkheid is vaak anders." De centrale vraag lijkt "Ben je partij of partner." "Nee", zegt de een, "dat is een schijnconflict." "Misschien", zegt een ander, "is het dilemma voor wie kies je.

Voor bewoners. Maar dan ben je niet betrouwbaar naar de gemeente toe. Kies je voor de gemeente dan maak je je ongeloofwaardig naar bewoners toe. Je moet zoveel mogelijk onafhankelijk zijn. Opbouwwerk moeten een brugfunctie vervullen, of anders gezegd een intermediaire rol spelen."

Een andere spreker vult aan: "Belangrijk is bloot te leggen wat de problemen zijn, de probleempunten. Er is dan sprake van een andere identificatie. Je moet ook dwars kunnen liggen en je niet de besluitvorming door de strot laten duwen". Wat is essentieel met betrekking tot integriteit:

1. Bescherming van de privacy.
2. Duidelijkheid verschaffen naar verschillende kanten toe.



Workshop C

door Patty Schellekens

Deze workshop wordt geleid door Ed Kooger. De inleiding van mevrouw Joyce Hes wordt als uitgangspunt genomen voor de discussie. Mevrouw Hes is zeer geïnteresseerd in waar het dagelijkse werk van de opbouwwerkers uit bestaat en hoe wijkgebonden dat is of kan zijn. Zij vraagt dan ook om concrete voorbeelden.

Een opbouwwerker staat op en komt met een voorbeeld: hij samen heeft met de bewoners uit 'zijn' wijk er voor gezorgd dat er een verkeersdrempel gelegd werd in een straat waar dat beslist noodzakelijk was. De opbouwwerker vertelde dat er natuurlijk de nodige problemen opgelost moesten worden.

De bewoners van de wijk die een verkeersdrempel heel belangrijk vonden

voor de veiligheid van hun kinderen stonden tegenover de ambtenaren van de lokale overheid die het belang van een drempel niet inzien. Kan het geld niet 'beter' besteed worden? Deze opbouwwerker had een goed gevoel over zijn werk omdat de problemen naar ieders tevredenheid waren opgelost. Iedereen blij! Dan is het vak opbouwwerk een mooi vak. Het geeft voldoening.

Niet iedereen heeft het gevoel van 'mooi' vak. Juist de problemen waar je als opbouwwerker tegen aan loopt in het dagelijkse werk, het iedere keer opnieuw moeten knokken met de lokale politiek voor het 'recht' van de wijkbewoner kan frustraties met zich mee brengen. Het iedere keer aangaan van dezelfde strijd kan demotiverend werken.

De vraag: hoe kun je de burger en de politiek met elkaar in contact brengen zodat er wederzijds begrip kan groeien voor elkaars problemen komt dan ook naar boven.

Een deelnemer vertelt dat zij in hun wijk begonnen zijn met contactavonden voor wijkbewoner en politiek. Ambtenaren worden uitgenodigd om in hun wijk een bezoek te brengen. Het probleem wat hier overwonnen moest worden was, dat het op een tijdstip moest dat voor iedereen uitkomt, dus niet alleen wanneer het de ambtenaren uitkomt. Inmiddels zijn deze contactavonden een succes. Er worden discussies gevoerd en wijkgebonden problemen worden besproken en waar nodig worden ook oplossingen aangedragen.

Een andere reactie uit de zaal was dat het toch meer dan jammer is dat de specifieke opleiding 'Opbouwwerk' helemaal verdwenen is. Vooral de specifieke methoden die gehanteerd worden door het opbouwwerk raken hierdoor verloren. Toch was iedereen het er over eens dat ook methoden uit andere vakgebieden op het sociale vlak goed bruikbaar zijn in het opbouwwerk en vice versa.

Mevrouw Joyce Hes is op zoek naar nog wat praktijk voorbeelden en haar vraag is dan ook hoe kunnen opbouwwerkers in contact komen met elkaar, is het misschien een goed idee het nieuwe medium 'Internet' hiervoor in te schakelen. Het zou leuk zijn als goede initiatieven in het land op het internet geplaatst worden zodat andere opbouwwerkers in het land kennis kunnen nemen van deze ideeën en initiatieven. Haar vraag aan de zaal is dan ook of dit medium al gebruikt wordt door het opbouwwerk.

Een deelnemer staat op en geeft als reactie dat dit op zich een goed idee is, alleen is de werkdruk onder opbouwwerkers al groot en het 'spelen met internet' kan alleen als je hobby (internetten) en werk (dagelijkse werkzaamheden) met elkaar kan combineren. Het vergt tijd en



A activiteit in workshop B



opleiding om dit soort ideeën te realiseren.

Dan is het ook de vraag of dit soort initiatieven niet de creativiteit van het individu vermindert. Ideeën 'plukken van het internet' is toch niet hetzelfde als je eigen creativiteit gebruiken om met goede en bruikbare ideeën te komen en die proberen ten uitvoer te brengen. Daar komt bij dat niet ieder initiatief of idee bruikbaar is in een wijk of buurt. Er zijn zoveel verschillende wijken en buurten welke ook

om zoveel verschillende oplossingen en ideeën vragen. Dat maakt het vak juist zo boeiend.

De discussie dreigt uit te lopen op een discussie over de verantwoordelijkheid, over wie welke taak hoort te hebben op dit gebied maar Joyce Hes neemt de touwtjes weer in handen en komt tot de conclusie dat ondanks de werkdruk het vak opbouwwerk toch een mooi en bewonderenswaardig vak is.

Inmiddels komt de voorzitter van het SBO, de heer Gerard de Kleijn, de zaal inlopen. Joyce Hes en Ed Kooger bedanken de deelnemers van de discussie en de heer de Kleijn neemt het woord over. Hij instrueert de deelnemers over het 2de gedeelte van de middag, waarin de ware creativiteit van de opbouwwerker weer aan bod kan komen.

□

workshop D

door Kees Stuuroop

Deze workshop werd voorgezeten door Dré Thewissen (bestuur LCO). Als inleider trad Wil van de Leur op, die daarbij terug kon vallen op zijn plenaire inleiding.

Onderwerp van discussie is in hoeverre het opbouwwerk in diverse plaatsen nog in staat is om het 'basiswerk' van het opbouwwerk overleefd te houden of opnieuw te agenderen. Onder basiswerk wordt verstaan: het directe contact met de burgers, met de bewoners, de directe ondersteuning van en samenwerking met bewonersgroepen en het ontwikkelingswerk dat aansluit bij de behoefte van de burgers. Deze kernfunctie lijkt onder druk te staan door de dwang tot het uitvoeren van door de overheid gedropte projecten, waarbij de opbouwwerker in de positie komt van projectuitvoerder en de burgers in de positie van uitvoerder van een door de overheid bepaalde deeltaak.

Een opbouwwerker uit Haarlem: "Ik ben bezig met het schrijven van werkplannen als een geheel van hapklare projectjes, met bijbehorende budgetten. Zo moeten wij ons werk 'verkopen'. Dit zet de gewenste identiteit van het opbouwwerk, 'het basiswerk' en werken aan lange termijn ontwikkelingen onder druk. Maar ik kan niet anders."

Wil van de Leur stelt dat dat nu eenmaal soms moet vanwege de heersende verhoudingen, maar een andere vraag is of je tegelijkertijd als instelling bewust een beleid probeert te ontwikkelen dat die basisfunctie weer meer ruimte geeft.

Profielen

Er zou naast het beroepsprofiel een profiel moeten zijn voor opbouwwerkorganisaties. Van de Leur: Elke situatie is weer anders, de verhoudingen en de cultuur waarin opbouwwerk moet opereren verschilt van plaats tot plaats. Ontwikkel een visie en organiseer het debat, laat je zien. Hobbelt niet maar zo mee met de ad hoc-projectencultuur. Benadruk daarbij dat burgers niet moeten worden gezien als mede-uit-

voerder van door de overheid bepaalde projecten."

Een andere congresganger roept ook op tot het aangaan van de discussie door het opbouwwerk: "Haal de bewoners om de tafel, laat zien dat mensen opbouwwerkondersteuning nodig hebben en doe dat samen met die mensen." Een opbouwwerker uit Helmond ziet weinig ruimte voor debat: "We worden gezien als een (sociaal) bedrijf, bedrijfsmatig opereren staat voorop, we zijn afhankelijk van de opdrachtgever."

Een opbouwwerker uit Hengelo meldt dat de functie Opbouwwerk uit de CAO is geschrapt en dus niet specifiek meer is. Dat is nog niet breed doorgedrongen, want je ziet nog advertenties met 'opbouwwerker gevraagd'.

Een docent van de Leidse Hogeschool voegt er aan toe dat binnen de afdeling CMV geen specifieke opbouwwerk opleiding meer bestaat, en ook niet voor 'sociaal-cultureel werker'. Binnen die CMV-stroom bestaan wel een aantal domeinen: educatie, kunst en cultuur, recreatie en samenlevingsopbouw. De visitatiecommissie van het HBO heeft verboden op basis van deze domeinen verschillende opleidingssporen te onderscheiden.

'Een beginnend beroepsbeoefenaar' die een CMV-opleiding heeft gevolgd aan de Haagse Hogeschool, laat een wat optimistischer geluid horen, bij de CMV-afdeling daar ligt de nadruk op samenlevingsopbouw.

Van de Leur waarschuwt 'voor te eng denken'. Er is altijd een brede instroom in het beroep geweest van vogels van diverse pluimage, juristen, planologen, politicologen etc. Dat zijn soms hele goede opbouwwerkers geworden. Ook bewoners met veel ervaringsdeskundigheid zijn doorgestroomd naar het opbouwwerk.

Afhankelijk van het 'voortraject' is dan nog een specifieke bijscholing nodig om een volwaardige opbouwwerker te worden. En dat geldt ook voor mensen die net van de 'initiële' HSAO komen. Je kunt dus breder werven dan alleen maar via die opleiding. De directeur van de SONOR (een opbouwwerkinstelling die werkt voor vier Rotterdamse deelgemeenten) heeft in zijn werkgebied vastgesteld dat er grote behoefte is aan goed gekwalificeerde

opbouwwerkers, maar ze zijn haast niet te vinden. De 'oude' zijn doorgestroomd naar andere functies en er is nauwelijks goede nieuwe aanwas: "We hebben nu zelf een methodiekopleiding gestart, waar grote belangstelling voor is, er hebben twintig mensen op ingetekend."

Van de Leur: "Er bestaat binnen het SBO een landelijk kwaliteitskeurmerk, via het 'Register Senior Opbouwwerkers', die zich kunnen laten inschrijven na een procedure waarin hun kwaliteit wordt beoordeeld." SONOR benadrukt nog eens dat het belangrijk is om je als instelling goed te profileren als een bedrijf dat kwaliteit levert. We verwijzen de opdrachtgevers, de overheid, voor de discussie over het nut van het opbouwwerk zoveel mogelijk door naar 'de bewoners.' Die kunnen goed aangeven wat het belang van opbouwwerk is. Een vertegenwoordiger van een andere opbouwwerkinstelling uit Rotterdam Delfshaven: "We slagen er aardig in om dat duidelijk te maken. We moeten veel meer dan in het verleden de meerwaarde van het basiswerk beschrijven en zichtbaar maken. Je moet ook de politici confronteren, dan blijkt dat zij dat belang ook goed begrijpen."

Het opbouwwerk uit Deventer mengt zich in de discussie met de Deventer geschiedenis 'van wipkip tot jeugdwerker': "In Deventer wordt gewerkt met wijkbudgetten waar de bewoners gebruik van kunnen maken. Eerst zie je dat er veel geld gaat naar dingen zoals verkeersdrempels en wipkippen, etc. Maar de gemeente schrok toen de bewoners eisten dat uit dat wijkbudget een jeugdwerker moest worden aangesteld. Dit heeft een goede discussie losgemaakt. Het is een positieve ontwikkeling die ook voor het opbouwwerk kansen biedt."

In Apeldoorn blijkt een vergelijkbare situatie te bestaan. De voorzitter van een Apeldoornse wijkraad die 'samen met de opbouwwerker naar deze vakconferentie is gekomen' zegt dat daar sprake is van een goede samenwerking. "Wij als wijkraad geven aan wat we nodig vinden, een jeugdwerker, een opbouwwerker etc. Wij bepalen wie we 'inhuren', dat kan iemand van de gemeente zijn, maar ook iemand anders."

□



Aanpak 'Ruimte in de Hofjesbuurt'

Winnaar constructie-werkplaats Vakconferentie '97

Rond vier uur in de middag vertoonde elk van de vier volle Workshop-zalen in Congres-centrum Engels hetzelfde beeld: groepen van 6 tot soms wel 14 opbouwwerkers rond tafeltjes met daarop grote 'rapportage'-vellen, waarop de vage contouren van een olifant zichtbaar zijn. Aan elk van de acht en twintig tafels in deze zalen wordt druk beraadslaagd over een 'pittig' probleem: 'Vol is Vol in de Hofjesbuurt. Het is inmiddels een schone traditie op de jaarlijkse Vakconferentie Opbouwwerk om het laatste programma-onderdeel te benutten voor een creatieve brainstorming met vakgenoten over een door de conferentie-leiding voorbereide 'case', waarbij elke (willekeurig samengestelde) groep kan kiezen uit drie verschillende invalshoeken om de probleemstelling te lijf te gaan.

Tering-ellende in de Hofjesbuurt

'De constructie-werkplaats in' kende dit jaar als thema een 'parafraze' op de in de media breed uitgemeten gebeurtenissen in 's-Hertogenbosch, waar buurtbewoners de vestiging van een (nieuwkomers-)gezin blokkeerden. De uitgangssituatie die de conferentie-gangers voorgelegd kregen, luidde:

"Tering-ellende! Er was eigenlijk nooit wat mis in de Hofjesbuurt, een overwegend door autochtone gezinnen bewoonde voor-oorlogse (tien jaar geleden gerenoveerde) arbeidersbuurt, met overigens wel (maar waar niet) een stevig aantal arbeidsongeschikten en werklozen. Opeens slaat de vlam in de pan rond de toewijzing van een woning aan een Somalisch gezin; de vorming van een nors kijkende groep omwonenden als dit gezin de woning komt bezichtigen, vervolgens het ophangen van spandoeken: 'Vol is Vol' en daarna een hele BoBo- en Media-kermis ('rot op met die camera'), waarbij de burgemeester dreigt met juridische stappen tegen zijn eigen burgers; allerlei de-escalatie-gesprekken worden gevoerd met beurtelings dreigen met slaan (juridische stappen) en aaien (projectsubsidies 'samen-leven'). En helemaal aan het eind van het liedje (de media-aandacht is inmiddels weg) gaat de woning naar een autochtone familie ('en terecht want volgens de lijst was die nu aan de beurt')."



De acht en twintig 'constructie'-groepen konden kiezen tussen drie opgaven. De eerste mogelijkheid betrof het ontwikkelen van een 'strategische en programmatische herstel-operatie' in deze buurt waar allerlei verhoudingen door de

voor het wijkniveau, ditmaal werd duidelijk dat het om een consistente keuze gaat, want maar liefst 23 werkgroepen gingen op wijkniveau in de slag, telkens 2 groepen kozen voor het bestuurlijk, resp. het stedelijk niveau en 1 groep constructeurs ontwikkelde een eigen, vierde variant.



Jury-voorzitter Dr. Gerard de Kleijn had het er maar moeilijk mee als traditionele (en onverbiddelijke) éénmansjury. Allereerst omdat hij dit maal maar liefst 28 producties diende te schouwen en tegen elkaar af te wegen. Bovendien waren de conferentie-deelnemers inmiddels aan een even onspannen als rumoerige nazit begonnen. Maar om tien voor half zes ging de deur van de Jury-kamer open en stapte de Jury-voorzitter in hemdsmouwen en met wapperende papieren richting microfoon om de uitslag bekend

gebeurtenissen grondig verstoord zijn, alsook tussen 'de buurt' en allerlei instanties en de media.

De tweede keuze-mogelijkheid was het (op diens verzoek) uitbrengen van een evaluatieve analyse plus aanbevelingen aan de burgervader van de stad. De laatste optie betrof de kwestie: "Wat moeten we aan met de Hofjesbuurt in het kader van het buurten- en wijken-programma dat stedelijk wordt voorbereid in het kader van het Anti-Racisme-jaar."

Tijdens de werkplaats-sessie op de Vakconferentie '96 waren de keuzes qua 'operatie-level' gelegen op straat-, resp. wijk- en stedelijk niveau. Ditmaal moest er gekozen worden tussen wijk-, stedelijk en bestuurlijk niveau. Koos vorig jaar de overgrote meerderheid der werkgroepen

te maken. Op de Jury-tafel stond een aantal fraai verpakte flessen champagne klaar om uitgereikt te worden aan de leden van de winnende constructie-werkgroep. Gerard de Kleijn had evenwel nog een kleine extra verrassing in petto. Nadat hij de menigte stiel gekregen had, meldde hij dat er dit jaar een extra troostprijs was. Omdat Professor Dr. Jan-Willem Duyvendak in de ochtend onmiddellijk naar Den Haag moest afreizen voor een vergadering van de VRO/M-Adviesraad had deze een hem aan het einde van de ochtend-sessie aangeboden prachtig bloem-boeket achtergelaten. En zodoende kon de Jury-voorzitter onbekommerd als nieuw ingestelde prijs de 'Jan-Willem Duyvendak-ruiker' aankondigen.



Deze groep, bestaande uit Loek Timmer, Kesban Diktas, Ronnie van Wijk, Tukkie Tuk, Greet Hettinga en Annie van Rooij had als werkgroep "De Hofhouding" een aanpak ontwikkeld waarbij de verschillende elementen als 'puzzel-stukken' werden aangegeven, puzzel-stukken die inkleuring zouden krijgen en voor visie en plan-ontwikkeling benut. Daarna diende dan een tweede puzzel, op aanpak-niveau gemaakt te worden. Namens de werkgroep nam Tukkie Tuk het bloem-boeket onder luid applaus in ontvangst. Een enkel moment waren er nog vileine influisteringen van een niet-groepslid dat het boeket per stengel onder de groepsleden verdeeld zou moeten worden. Maar daar werd niet ingetrapt zodat de prijs intact bleef.

En toen kwam het 'moment supreme': Jury-voorzitter Gerard de Kleijn kondigde aan dat de werkgroep "Campagne: Ruimte in de Hofjes-buurt" de champagne-prijs gewonnen had. Ook dit was een van de kleinere werkgroepen (een indicatie voor de optimale groeps-grootte bij aanpak-ontwikkeling?), bestaande uit: Elly Pittie, Tanja Schermehorn, Annelies Vrijdag, Aad de Wit, Gerrie Swinkels en Arthur van Thiel. Zij hadden een vier-ledige actie ontwikkeld met als onderdelen (a) OOR (echt naar de buurtbewoners luisteren, echt nagaan wat er achter 'Vol=Vol' zit, echt nagaan welke bereidheid er is om actief aan verandering te werken); (b) OOG (registratie van fysieke en sociale problemen, vastleggen daarvan onder meer in video-productie en presentatie daarvan in de straten/buurt, maar ook aan de woningcorporatie, burgemeester, politie enz.); (c) HANDEN (directe aanpak van 3 concrete bewoners-prioriteiten, alsook 1 langere termijn project) (d) MEDIA (een "Vol=Vol" presentatie van "Ruimte in de Hofjesbuurt"). Onder applaus en ondersteunend gejoel overreikte de Jury-voorzitter elk van de leden van de werkgroep Ruimte in de Hofjesbuurt, tevreden opmerkend: 'het is weer gelukt, ik houd weer een fles over'.

Jonge SBO Vakgenoten

Tijdens de Vakconferentie Opbouwwerk '97 vroeg SBO-voorzitter Dr. Gerard de Kleijn alle deelnemers die korter dan twee jaar in het beroep werkzaam zijn de hand op te steken. En vervolgens attendeerde hij op de 'flap-over' waarop geïnteresseerde jonge vakgenoten konden inschrijven voor een door het SBO te beleggen bijeenkomst. Als vuistregel is daarbij genomen dat het zou moeten gaan om mensen die korter dan twee jaar in het vak zitten, al komt dat natuurlijk niet op een maand of zo aan. In totaal hebben tijdens de Vakconferentie zo'n 25 mensen hun naam en adres op de 'invitatie'-flap gezet. Meer dan genoeg om er werk van te maken!

Mini-conferentie Jonge Vakgenoten

Het SBO zal dan ook **eind februari**, begin maart een Mini-conferentie Jonge Vakgenoten organiseren in Utrecht, in de nabijheid van het Centraal Station. Voorstel is dan te starten met een 'eenvoudige lunch', waarbij het programma al start, omstreeks 13.00 uur.

Als je belangstelling hebt voor deze Mini-conferentie, schrijf of bel even naar:

het SBO-secretariaat,
Prinsegracht 51,
2512 EX Den Haag.
Telefoon: 070-3804431.

Op verzoek wordt je dan een vragenlijst toegestuurd, die als doel heeft om te peilen welke onderwerpen in ieder geval op de Mini-conferentie aan de orde moeten komen. Nadere berichtgeving volgt.

Edited by
Hubert Campfens

CoMMuNiTY
DEVELOPMENT
AROUND THE WORLD

Practice,
Theory,
Research,
Training

Community Development around the World, een vergelijkende studie, beschrijft de 'State of the Art' van opbouwwerk en samenlevingsopbouw in de vijf genoemde landen. Praktijk, theorie onderzoek en opleiding komen in alle bijdragen uitvoerig tot hun recht.

Nu verkrijgbaar!
Tel.nr 070 - 380 4431

481 pagina's, prijs f49

Community Development around the World

**Een reader met bijdragen
uit alle continenten:**

Noord-Amerika:
Latijns Amerika:
Afrika:
Azië:
Midden-Oosten:
Europa :

Canada
Chili
Ghana
Bangladesh
Israël
Nederland